

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Мирослава Влах, Любов Котик

ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

навчальний посібник
для самостійної роботи студентів

Частина 1. Семінарські заняття. Тести.
Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Львів
Львівський національний університет
імені Івана Франка
2019

УДК 910.1(075.8)

ББК Д8я73

В-58

Рецензенти: д-р геогр. наук, професор *Л. Б. Заставецька*
(Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка)
Заслужений діяч науки і техніки України,
д-р геогр. наук, професор *І. П. Ковальчук*
(Національний університет біоресурсів
і природокористування України)
Заслужений діяч науки і техніки України,
д-р геогр. наук, професор *С. П. Позняк*
(Львівський національний університет імені Івана Франка)

Науковий редактор: Заслужений діяч науки і техніки України,
д-р геогр. наук, професор *О. І. Шаблій*
(Львівський національний університет імені Івана Франка)

*Рекомендовано до друку Вченою радою географічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол № 2 від 27 лютого 2019 р.)*

В 58 **Влах М.** Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник для самостійної роботи студентів / М. Влах, Л. Котик. — Ч. 1. : Семінарські заняття. Тести. Індивідуальне навчально-дослідне завдання. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. — 122 с.

Навчальний посібник для самостійної роботи студентів містить інформацію про структуру, рекомендовану літературу, систему оцінювання знань студентів, тематику семінарських робіт й індивідуальних навчально-дослідних завдань, завдання для самостійного опрацювання, ключові поняття і терміни, питання для самоконтролю та перевірки знань студентів з навчальної дисципліни «Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)».

Для студентів географічних факультетів закладів вищої освіти.

УДК 910.1(075.8)

ББК Д8я73

© Влах М., Котик Л., 2019

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2019

ПЕРЕДМОВА

«Теорія і методологія географії (наукові аспекти)» — навчальна дисципліна, яку у Львівському національному університеті імені Івана Франка вивчають студенти географічного факультету освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» галузі знань 10 Природничі науки, спеціальності 106 Географія, спеціалізацій «Фізична географія», «Геоморфологія і палеогеографія», «Економічна географія і геоekonomіка», «Охорона природи і збалансоване природокористування», «Просторове планування і геоурбаністика», «Ґрунтознавство і управління земельними ресурсами», «Картографія та геоінформаційні системи».

Актуальність навчальної дисципліни «Теорія і методологія географії (наукові аспекти)» зумовлена процесами теоретизації географії у зв'язку з:

- модернізацією об'єкт-предметної сфери географії, ноосферизацією геопізнання;
- формуванням конвергентних (міждисциплінарних, трансдисциплінарних) напрямків географічних досліджень і посиленням системності географічного знання;
- необхідністю визначення перспективних напрямків розвитку географічної науки;
- необхідністю збереження географії у зв'язку з «боротьбою», яка провадиться за просторове знання іншими науками, та підвищення її престижу у науковому середовищі.

Метою навчальної дисципліни «Теорія і методологія географії (наукові аспекти)» є систематизація й узагальнення студентами знання теорій, концепцій, законів, закономірностей, головних категорій географічної науки; ознайомлення зі сучасною літературою щодо теоретичних і методологічних проблем географічної науки.

Унаслідок вивчення дисципліни студентів необхідно

знати:

- об'єктну і предметну сутність географічної науки;
- головні загальнонаукові, загальногеографічні, природничо-і суспільно-географічні учення, теорії, концепції, гіпотези, категорії;
- сутність загальногеографічних, природничо- і суспільно-географічних законів і закономірностей;
- головні теоретико-методологічні проблеми географічної науки;
- систему методів географічних досліджень;

- новітні напрямки розвитку природничої і суспільної географії;
вміти:
- визначати місце географії у загальній системі наук і системі наук про Землю;
- аналізувати чинні схеми класифікації географічної науки;
- розкривати обсяг і зміст фундаментальних понять географічної науки, значення поняттєво-термінологічних систем для засвоєння теорії і методології географічної науки;
- аналізувати досягнення географічної науки;
- використовувати набуті знання у вирішенні прикладних проблем;
володіти:
- компетенцією коректного використання компонентів наукового знання при розкритті теоретико-методологічних і прикладних аспектів розвитку географічної науки, здійсненні власних наукових пошуків;
- поняттєво-категоріальною системою наукового пізнання;
- базовими знаннями із фундаментальних положень географічної науки в обсязі, необхідному для здійснення індивідуальних наукових досліджень.

Навчальна дисципліна «Теорія і методологія географії (наукові аспекти)» займає важливе місце у структурі навчальних дисциплін магістрів-географів Львівського національного університету імені Івана Франка. Вона тісно пов'язана із нормативними навчальними дисциплінами «Землелогія», «Концептуальні засади філософії довкілля і природокористування», «Методологія і організація наукових досліджень», а також дисциплінами вільного вибору студентів «Сучасні концепції світової географії людини», «Концепції сучасного природознавства»; ґрунтується на знаннях, отриманих студентами при вивченні навчальних дисциплін програми підготовки бакалавра — «Історія географії», «Основи загальної фізичної географії», «Основи загальної суспільної географії», «Філософія» та ін.*

* Джерело: Освітня професійна програма підготовки магістра у Львівському національному університеті імені Івана Франка за спеціальністю 106 Географія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/02/осв_прогр_магістр_106_geogr.pdf; Освітня професійна програма підготовки бакалавра у Львівському національному університеті імені Івана Франка за спеціальністю 106 Географія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/03/осв_прогр_бак_106_geogr.pdf.

Зміст навчальної дисципліни «Теорія і методологія географії (наукові аспекти)» розроблений на основі відповідних положень щодо підготовки фахівців у сфері географії профілю освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр», норм і традицій вищої університетської освіти та вимог Болонського процесу.

Теоретико-методологічною основою навчальної дисципліни є учення про науку, що розвивається у рамках філософії і загального наукознавства.

Зміст навчальної дисципліни
«Теорія і методологія географії (наукові аспекти)»

Змістовий модуль 1

Наукознавчі засади навчальної дисципліни

«Теорія і методологія географії (наукові аспекти)»

Тема 1. Зміст і завдання навчальної дисципліни

«Теорія і методологія географії (наукові аспекти)».

Тема 2. Теоретико-методологічні засади

сучасного наукознавства.

Тема 3. Суб'єкт наукового пізнання.

Тема 4. Методи наукового пізнання.

Тема 5. Система наукового знання.

Змістовий модуль 2

Теоретико-методологічні аспекти географічної науки

Тема 6. Об'єкт і предмет дослідження географічної науки.

Тема 7. Структура географічної науки.

Тема 8. Парадигмальна еволюція географії.

Тема 9. Системна методологія географії.

Тема 10. Головні теоретико-методологічні проблеми природничої географії.

Тема 11. Головні теоретико-методологічні проблеми суспільної географії.

Вивчення навчальної дисципліни забезпечує формування системи компетенцій, які є критеріями оцінки якості знань магістрів-географів:

загальнонаукові компетенції: базові уявлення про головні теоретичні та методологічні напрацювання географічної науки, що сприяють розумінню причинно-наслідкових зв'язків розвитку природи і суспільства й умінь їхнього використання у професійній і соціальній діяльності;

професійні компетенції: базові уявлення про чинники розвитку географічної науки; засвоєння теорії і методології географічної науки; здатність професійно використовувати теоретико-методологічні знання для прогнозування розвитку географії, висвітлення нових аспектів її досліджень;

інструментальні компетенції: навички управління інформацією; дослідницькі навички; знання іноземної мови; навички роботи з комп'ютером;

соціально-особистісні компетенції: креативність, здатність до системного мислення; наполегливість у досягненні мети; толерантність; функціональна грамотність; відкритість і чутливість до розмаїття.

Знання, отримані у процесі вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методологія географії (наукові аспекти)», розширюють географічний і загальнонауковий світогляд магістрів-географів. Вони зможуть користуватися ними при вивченні інших географічних дисциплін, при підготовці магістерських робіт, а також у майбутній професійній діяльності.

Ми щиро вдячні колегам, які сприяли підготовці та виданню цього навчального посібника. Зокрема, науковому редактору видання, Заслуженому діячеві науки і техніки України, професорові, завідувачу кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка О. Шаблію; рецензентам — доктору географічних наук, професорові кафедри географії та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Л. Заставецькій; Заслуженому діячеві науки і техніки України, доктору географічних наук, професорові, завідувачу кафедри геодезії та картографії Національного університету біоресурсів і природокористування України І. Ковальчуку; Заслуженому діячеві науки і техніки України, доктору географічних наук, професорові, завідувачу кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів Львівського національного університету імені Івана Франка С. Позняку.

Будемо вдячні за висловлені зауваження, пропозиції, побажання щодо поліпшення змісту, структури й інформаційного наповнення навчального посібника.

ОПИС І СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ (НАУКОВІ АСПЕКТИ)». МЕТОДИ КОНТРОЛЮ. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Опис навчальної дисципліни

Витяг з робочої програми навчальної дисципліни
«Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)»

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів: денна форма – 4,5 заочна форма – 4,0	Галузь знань <i>10 Природничі науки</i> (шифр, назва)	<i>Нормативна навчальна дисципліна</i>	
Модулів – 1		Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування) <i>106 Географія</i>	1-й	1-й
Курсова робота – <i>відсутня</i>		Семестр	
Загальна кількість годин: денна форма – 135 заочна форма – 120		1-й	1-й, 2-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3,0 самостійної роботи студента – 5,4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>магістр</i>	32 год.	18 год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	8 год.
		Лабораторні	
		—	—
		Самостійна робота	
		64 год.	71 год.
ІНДЗ: 23 год.			
Вид контролю: <i>іспит</i>			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: денна форма — 0,5 год.; заочна форма — 0,2 год.

Структура навчальної дисципліни

Таблиця

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у т. ч.					Усього	у т. ч.				
		* л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>
Змістовий модуль 1. Наукознавчі засади навчальної дисципліни «Теорія і методологія географії (наукові аспекти)»												
<i>Тема 1. Зміст і завдання навчальної дисципліни «Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)»</i>	7	2	1			4	5	1				4
<i>Тема 2. Теоретико-методологічні засади сучасного наукознавства</i>	7	2	1			4	7	1	1			5
<i>Тема 3. Суб'єкт наукового пізнання</i>	7	2	1			4	6	1	1			4
<i>Тема 4. Методи наукового пізнання</i>	7	2	1			4	5	1				4
<i>Тема 5. Система наукового знання</i>	14	4	2			8	14	4	1			9
<i>Разом – змістовий модуль 1</i>	42	12	6			24	37	8	3			26

* *Примітка:* л — лекції, п — практичні, лаб — лабораторні, інд — індивідуальне навчально-дослідне завдання, ср — самостійна робота.

Змістовий модуль 2. Теоретико-методологічні аспекти географічної науки											
Тема 6. Об'єкт і предмет дослідження географічної науки	14	4	2			8	12	2	1		9
Тема 7. Структура географічної науки	14	4	2			8	12	2	1		9
Тема 8. Парадигмальна еволюція географії	12	2	2			8	12	2	1		9
Тема 9. Системна методологія географії	12	2	2			8	12	2	1		9
Тема 10. Головні теоретико-методологічні проблеми природничої географії	9	4	1			4	6	1	1		4
Тема 11. Головні теоретико-методологічні проблеми суспільної географії	9	4	1			4	6	1			5
Разом – змістовий модуль 2	70	20	10			40	60	10	5	—	45
Індивідуальне навчально-дослідне завдання											
Разом – індивідуальне навчально-дослідне завдання	23	—	—	—	23	—	23	—	—	—	23
Усього годин	135	32	16	—	23	64	120	18	8	—	71

Методи контролю

1. Оцінювання відповідей студентів на семінарських заняттях у формі підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до доповідей, участі в обговоренні, презентації самостійної роботи (максимальна оцінка — 2 бали).

2. Виконання індивідуального навчально-дослідного завдання студентів за узгодженою темою (максимальна оцінка — 14 балів).

3. Письмове опитування студентів за змістовими модулями (перший і другий змістовий модулі, максимальна оцінка — 10 балів).

4. Підсумкове письмове опитування з навчальної дисципліни на іспиті максимально оцінюється 50 балами.

Розподіл балів, що присвоюються студентам

Форма навчання	Поточне тестування та самостійна робота				ІНДЗ	Іспит	Сума
	Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2				
	T1—T4	письмове опитування	T5—T8	письмове опитування			
Денна	4x2	10	4x2	10	14	50	100

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS за результатами навчального курсу

Оцінка ECTS	Оцінка в балах	За національною шкалою
		Іспит
A	90—100	відмінно
B	81—89	дуже добре
C	71—80	добре
D	61—70	достатньо
E	51—60	задовільно
F	0—50	незадовільно

Рекомендовані джерела

Базова література

1. *Багров М. В.* Землезнавство / М. В. Багров, В. О. Боков, І. Г. Черваньов [за ред. П. Г. Шищенка]. — К. : Либідь, 2000. — 464 с.
2. *Багров Н. В.* География в информационном мире : науч. издание / Н. В. Багров. — К. : Либідь, 2005. — 181 с.
3. *Бунге В.* Теоретическая география / В. Бунге [пер. с англ.; под ред. В. М. Гохмана]. — М. : Прогресс, 1967. — 276 с.
4. *Влах М.* Античні витоки сучасної географії : концептуальний підхід / М. Влах // Історія української географії. Всеукр. наук.-теор. часопис. — Тернопіль, 2017. — Вип. 35. — С. 56—63.
5. *Влах М.* Вербальна наукова мова географії: історичний контекст / М. Влах // Історія української географії. Всеукр. наук.-теор. часопис. — Тернопіль, 2017. — Вип. 36. — С. 74—80.
6. *Влах М.* Геопросторові концепти «межа», «помежів'я»: модернізація смислів / М. Влах // Історія української географії. Всеукр. наук.-теор. часопис. — Тернопіль, 2016. — Вип. 33—34. — С. 77—87.
7. *Влах М.* Історія географії : навч. посібник / М. Влах. — [2-ге вид., допов., перероб.]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — 338 с.
8. *Влах М.* Поняття «географічний образ» у гуманістичній географії / М. Влах // Історія української географії. Всеукр. наук.-теор. часопис. — Тернопіль, 2014. — Вип. 29, 30. — С. 132—139.
9. *Влах М.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник / М. Влах, Л. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — 344 с.
10. *Влах М.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник для самостійної роботи студентів / М. Влах, Л. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. — 120 с.
11. *Влах М. Р.* Географічні метафори : сутність і роль у науковому пізнанні / М. Р. Влах // Львівська суспільно-географічна школа : історія, теорія, українознавчі студії : матер. Всеукр. наук. конф. з участю закордонних учених, присвяченої 70-річчю кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, 19—20 листопада 2015 р.) / [відп. ред. : проф. О. І. Шаблій]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. — С. 90—98.
12. *Влах М. Р.* Географія населення : словник-довідник / М. Р. Влах. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. — 241 с.
13. *Влах М. Р.* Терміносистема «територіальна організація суспільства»: становлення і напрямки розвитку / М. Р. Влах // Наук. вісник Чернів. ун-ту : зб. наук. праць. — Чернівці : Чернів. нац. ун-тет, 2016. — Вип. 775—776 : Географія. — С. 146—152.
14. Географічна енциклопедія України : у 3-х т. / [редкол. : О. М. Маринич (відпов. ред.) та ін.]. — К. : Укр. рад. енциклопедія

ім. М. П. Бажана. — Т. 1. — 1989. — 416 с. ; Т. 2. — 1990. — 480 с. ; Т. 3. — 1993. — 480 с.

15. *Гродзинський М. Д.* Пізнання ландшафту: місце і простір : монографія у 2-х т. / М. Д. Гродзинський. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2005. — Т. 1. — 432 с. ; Т. 2. — 504 с.

16. *Исаченко А. Г.* Теория и методология географической науки / А. Г. Исаченко. — М. : Академия, 2004. — 400 с.

17. *Кисельов Ю. О.* Основи геософії : проблеми теорії та методології : монографія / Ю. О. Кисельов. — Луганськ : ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2011. — 208 с.

18. *Круль В. П.* Теорія і методологія географічної науки (ретроспективний огляд до 70-80-х рр. ХХ століття) : навч. посібник / В. П. Круль. — Чернівці : Чернів. нац. ун-т імені Юрія Федьковича, 2018. — 344 с.

19. *Максаковский В. П.* Географическая культура / В. П. Максаковский. — М. : ВЛАДОС, 1998. — 416 с.

20. *Мороз С. А.* Методологія географічної науки : навч. посібник / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.

21. *Немець К. А.* Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посібник / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.

22. *Олійник Я.* Географічна наука в Україні : становлення і розвиток / Я. Олійник. — К. : Ніка-Центр, 2007. — 148 с.

23. *Пащенко В. М.* Методологія та методи наукових досліджень : підручник / В. М. Пащенко. — Ніжин : Аспект-Поліграф, 2011. — 256 с.

24. *Петлін В. М.* Теорія природних територіальних систем : у 4-их т. / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2016.

25. *Пістун М. Д.* Основи теорії суспільної географії / М. Д. Пістун. — К. : Вища шк., 1996. — 231 с.

26. *Пістун М. Д.* Розвиток суспільної географії в Україні у ХХ — на початку ХХІ сторіччя : монографія / М. Д. Пістун. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2009. — 112 с.

27. *Позняк С. П.* Актуальні проблеми ґрунтознавства і географії ґрунтів : навч. посібник / С. П. Позняк. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. — 272 с.

28. *Поросенков Ю. В.* Теория и методология географии / Ю. В. Поросенков. — Ч. 1. : Система географических наук. — Воронеж, 2005. — 43 с.

29. *Саушкин Ю.* Географическое мышление / Ю. Саушкин. — Смоленск : Ойкумена, 2011. — 218 с.

30. *Саушкин Ю. Г.* Географическая наука в прошлом, настоящем, будущем / Ю. Г. Саушкин. — М. : Просвещение, 1980. — 269 с.

31. *Сонько С. П.* Просторовий розвиток соціо-природних систем : шлях до нової парадигми / С. П. Сонько. — К. : Ніка-Центр, 2003. — 287 с.

32. *Сочава В. Б.* Введение в учение о геосистемах / В. Б. Сочава. — Новосибирск : Наука, 1978. — 294 с.
33. *Топчієв О. Г.* Основи суспільної географії : підручник / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2009. — 544 с.
34. *Топчієв О. Г.* Суспільно-географічні дослідження : методологія, методи, методики : навч. посібник / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2005. — 632 с.
35. *Тютюнник Ю. Г.* Философия географии / Ю. Г. Тютюнник. — К. : Ун-т «Україна», 2011. — 204 с.
36. Філософський енциклопедичний словник / [гол. редколегії — В. І. Шинкарук]. — К. : Абрис, 2002. — 744 с.
37. *Хаггет П.* География : синтез современных знаний / П. Хаггет [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1979. — 684 с.
38. *Хаггет П.* Пространственный анализ в экономической географии / П. Хаггет [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1968. — 392 с.
39. *Харвей Д.* Научное объяснение в географии : общая методология науки и методология географии / Д. Харвей [сокр., пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1974. — 502 с.
40. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 3-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с., Кн. 2. — 706 с. ; 2017. — Кн. 3. — 562 с.
41. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії : підручник / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. — 444 с.
42. *Шаблій О. І.* Основи суспільної географії : підручник для студ. вищих навч. закладів / О. І. Шаблій. — [2-ге вид.]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. — 296 с.
43. *Шаблій О. І.* Суспільна географія : теорія, історія, українознавчі студії / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. — 744 с.
44. *Шевчук С. М.* Суспільна географія в Україні (теорія та практика досліджень) : монографія / С. М. Шевчук. — Полтава : ТОВ «АСМІ», 2017. — 481 с.
45. *Штойко П. І.* Концепції природознавства : навч. посібник / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — 456 с.
46. *Bonnett A.* What is geography? / A. Bonnett. — L. : SAGE Publication Ltd, 2008. — 168 p.
47. *Clifford J. N.* Key Concepts in Geography / N. J. Clifford [et al.]. — [2 ed.]. — L. : Sage Publications, 2009. — 480 p.
48. *Fellmann J.* Human Geography: Landscapes of human activities / J. Fellmann, A. Getis, J. Getis. — [10th ed.]. — Boston : McGraw Hill, 2009. — 546 p.
49. *Holden J.* An Introduction to Physical Geography and the Environment / J. Holden. — [3 ed.]. — N.Y. : Pearson, 2012. — 904 p.
50. *Research Methods in Geography : A Critical Introduction* / [ed. by B. Gomez, J. P. Jones III]. — Oxford : Blackwell Published, 2010. — 318 p.

Допоміжна література

1. *Алаев Э. Б.* Социально-экономическая география : понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. — М. : Мысль, 1983. — 350 с.
2. *Андерсон В. Н.* Изучение географических структур и текстур / В. Н. Андерсон, А. Г. Топчиев. — Одесса : ОГУ, 1987. — 80 с.
3. *Андрейчук В.* Еволюція географічного середовища і сучасна географія / В. Андрейчук // Наук. вісник Чернів. ун-ту : зб. наук. праць. — 2009. — Вип. 480—481. Геогр. — С. 9—28.
4. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO / [за наук. ред. В. П. Мельника та А. С. Синиці ; пер. І. В. Грабовський, У. І. Луц, А. С. Синиця]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. — 568 с.
5. *Анучин В. В.* Теоретические проблемы географии / В. В. Анучин. — М. : Гос. из-во геогр. лит-ры, 1960. — 264 с.
6. *Арманд А. Д.* Самоорганизация и саморегулирование географических систем / А. Д. Арманд. — М. : Наука, 1988. — 264 с.
7. *Арманд Д. Л.* Наука о ландшафте (Основы теории и логико-математические методы) / Д. Л. Арманд. — М. : Мысль, 1975. — 287 с.
8. *Арманд Д. Л.* Предмет, задачи и цель физической географии / Д. Л. Арманд // Вопросы географии. — 1957. — Вып. 40. — С. 32—47.
9. *Асланикашвили А. Ф.* Метакартография : Основные проблемы / А. Ф. Асланикашвили. — Тбилиси : «Мецниереба», 1974. — 125 с.
10. *Багров Н. В.* Парадигма современной географии : от ретроспекции к соционосферному направлению / Н. В. Багров // УГЖ. — 2011. — № 2. — С. 10—15.
11. *Балабанов Г. В.* Розвиток теоретичних засад суспільної географії в умовах ринкових перетворень / Г. В. Балабанов [та ін.] // УГЖ. — 2001. — № 3. — С. 69—79.
12. *Белозерский Г. Н.* Тенденции развития географии в XXI веке. Единая планетарная система / Г. Н. Белозерский, В. В. Дмитриев // Изв. РАН. Серия геогр. — 2007. — № 4. — С. 8—15.
13. *Білецький М. І.* Соціальна географія : навч. посібник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. — [2-ге вид., допов.]. — Львів : Простір-М, 2015. — 468 с.
14. *Білецький М. І.* Соціальна географія : словник-довідник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 164 с.
15. *Блаженов В. А.* Введение в метагеографию : монография / В. А. Блаженов. — Воронеж : Изд-во Воронеж. пед. ун-та, 2005. — 111 с.
16. *Блїй де Г.* Географія : світи, регіони, концепти / Г. де Блїй, П. Муллер, О. Шаблїй [пер. з англ. ; передмова та розділ «Україна» О. Шаблїя]. — К. : Либідь, 2004. — 740 с.
17. *Буряк В. В.* Основи вчення про ноосферу : навч. посібник / В. В. Буряк. — Сімферополь : ДІАЙП, 2010. — 126 с.

18. *Вахрушев Б. А.* Географические знания как ценность / Б. А. Вахрушев, А. Б. Швец // Геополитика и экогеодинамика регионов. — 2014. — Т. 10. — Вып. 1. — С. 4—13.

19. *Ващенко А.* Развитие экономико-географической мысли в Украинской ССР (1917—1977 гг.) / А. Ващенко // Экономическая география. — 1979. — Вып. 26.

20. *Ващенко О.* До історіографії питання про предмет економіко-географічної науки / О. Ващенко // Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та авт. біогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — С. 847—853.

21. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. та гол. ред. В. Т. Бусел]. — К. ; Ірпінь : Перун, 2002. — 1440 с.

22. *Воблій К.* Визначення економічної географії та її завдання / К. Воблій / Економічна географія УСРР. — [4-те вид.]. — К., 1929. — С. 3—4.

23. *Воробьев Д. Н.* Методологические проблемы теоретизации географии : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.01 / Д. Н. Воробьев. — Чебоксары, 2004. — 133 с.

24. *Воронин И. Н.* Информатизация общества : общественно-географическая интерпретация : монография / И. Н. Воронин. — Симферополь : Ариал, 2011. — 486 с.

25. Географический энциклопедический словарь : понятия и термины / А. Ф. Трещников, Э. Б. Алаев, П. М. Алампиев [и др.]. — М. : Советская Энциклопедия, 1988. — 432 с.

26. Географічна наука в Національній академії наук України / [за ред. Л. Г. Руденка]. — К., 2009. — 240 с.

27. Географічна наука та освіта : від констатації до конструктивізму : зб. наук. праць. — К. : Ін-т геогр. НАН України, 2018. — 232 с.

28. *Геренчук К. И.* Географические аксиомы и ландшафтные постулаты / К. И. Геренчук // 3-й Всесоюз. симпоз. по теорет. вопр. геогр. (г. Одесса, 4—7 окт. 1977 г.). — К., 1977. — С. 75—78.

29. *Геренчук К. И.* О теоретической географии / К. И. Геренчук // Изв. Всесоюз. геогр. о-ва. — 1978. — Т. 110. — Вып. 6. — С. 521—525.

30. *Геренчук К. И.* Общее землеведение : учебник / К. И. Геренчук, В. А. Боков, И. Г. Черванев. — М. : Высш. шк., 1984. — 256 с.

31. *Геренчук К. И.* Основні проблеми фізичної географії : навч. посібник для студ. геогр. ф-тів ун-тів / К. І. Геренчук. — К. : Вища шк., 1969. — 132 с.

32. *Геттнер А.* География ее история, сущность и методы / А. Геттнер [пер. с нем. Е. Торнеус ; под ред. Н. Баранского]. — Л.-М. : Гос. изд-во, 1930. — 416 с.

33. *Гладкий Ю. Н.* Гуманитарная география как научное знание / Ю. Н. Гладкий. — М. ; Берлин : Директ-Медиа, 2016. — 544 с.

34. *Гокінг С.* Найкоротша історія часу / С. Гокінг, Л. Млодінов [пер. з англ. І. Андрущенко]. — Х. : КСД, 2016. — 160 с.

35. *Голиков А. П.* Вступ до економічної і соціальної географії :

навч. посібник / А. П. Голиков, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. :Либідь, 1997. — 316 с.

36. *Голубець М.* Геосоціосистемологія — новітній розділ науки / М. Голубець // Світогляд. — 2014. — № 2 (46). — С. 47—53.

37. *Голубець М. А.* Екосистемологія / М. А. Голубець. — Львів : Поллі, 2000. — 256 с.

38. *Голубець М. А.* Середовищезнавство (інвайронментологія) / М. А. Голубець. — Львів : Манускрипт, 2010. — 176 с.

39. *Голубчик М. М.* Теория и методология географической науки / М. М. Голубчик, С. П. Евдокимов, Г. Н. Максимов [и др.]. — М. : Владос, 2005. — 463 с.

40. *Григорьев А. А.* Закономерности развития и строения географической среды / А. А. Григорьев. — М. : Мысль, 1966. — 382 с.

41. *Григорьев А. А.* Опыт аналитической характеристики состава и строения физико-географической оболочки земного шара / А. А. Григорьев. — Л.–М. : Географгиз, 1937. — 68 с.

42. *Григорьев А. А.* Теоретические основы современной физической географии / А. А. Григорьев // Вопросы философии. — 1963. — № 3. — С. 96—105.

43. *Грицевич В. С.* Антропоторія як конкретний об'єкт дослідження суспільної географії / В. С. Грицевич / Суспільна географія : наукові традиції і сучасні виклики : матеріали Всеукр. наук. семінару, присвяч. 110-літтю від народження д. геогр. наук, проф. О. Т. Ващенко (м. Львів, 13 грудня 2018 р.) / [відп. ред. проф. О. Шаблій]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — С. 55—64.

44. *Гришанков Г. Е.* Введение в физическую географию : предмет и метод : учеб. пособие / Г. Е. Гришанков. — К. : Знання, 2001. — 249 с.

45. *Гродзинський М. Д.* Естетика ландшафту : навч. посібник / М. Д. Гродзинський, О. В. Савицька. — К. : Київський ун-тет, 2005. — 183 с.

46. *Гродзинський М. Д.* Ландшафтна географія : стара назва нової науки чи відродження майже забутого? / М. Д. Гродзинський // УГЖ. — 2017. — № 2. — С. 59—64.

47. *Гудзевич А. В.* Геосередовище : зміст, сфера і перспективи використання / А. В. Гудзевич // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія екологія. — 2014. — Вип. 10. — С. 9—15.

48. *Гудзеляк І. І.* Географія населення : навч. посібник / І. І. Гудзеляк. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2008. — 232 с.

49. *Гумилев Л.* Этногенез и биосфера Земли / Л. Гумилев. — М. : ВИНТИ, 1979. — 560 с.

50. *Джеймс П.* Все возможные миры. История географических идей / П. Джеймс, Дж. Мартин [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1988. — 672 с.

51. *Джонстон Р. Дж.* География и географы : очерк развития англо-американской социальной географии после 1945 г. / Р. Дж. Джонстон [пер. с англ. ; под ред. Э. Б. Алаева]. — М. : Прогресс, 1987. — 367 с.

52. *Дністрянський М.* Про необхідність нового погляду на предмет суспільної географії / М. Дністрянський // Українська географія: сучасні виклики : зб. наук. праць у 3-х т. — К. : Принт-Сервіс, 2016. — Т. 1. — С. 26—28.
53. *Дністрянський М. С.* Геополітика : навч. посібник / М. С. Дністрянський. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — 436 с.
54. *Дністрянський М. С.* Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики: монографія / М. С. Дністрянський. — Львів : Літопис; Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. — 490 с.
55. *Дністрянський М. С.* Політична географія України: навч. посібник / М. С. Дністрянський. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. — 348 с.
56. *Дольницький М.* Деяко про новітні погляди на ество географії / М. Дольницький // Записки НТШ: зб. математично-природописно-лікарської секції. — Львів, 1919. — Т. 18—19. — С. 19—37.
57. *Доценко А. І.* Територіальна організація розселення (теорія та практика): монографія / А. І. Доценко. — К. : НАН України; «Фенікс», 2010. — 536 с.
58. *Дьяконов К. Н.* Географические законы и их физическая сущность / К. Н. Дьяконов // Вопросы географии. — 1981. — Вып. 117. — С. 28—40.
59. *Жаклін Р.* Поступ сучасних ідей: панорама новітньої науки / Р. Жаклін [пер. з фр. В. Шовкун]. — К. : Основи, 1998. — 669 с.
60. *Жекулин В. С.* Введение в географию: учеб. пособие / В. С. Жекулин. — Л. : Изд-во Ленингр. гос. ун-та, 1989. — 272 с.
61. *Жеребкін В. Є.* Логіка: підручник / В. Є. Жеребкін. — [8-е вид.]. — К. : Знання, 2005. — 255 с.
62. *Заблоцький Б. Ф.* Регіональна економіка: навч. посібник / Б. Ф. Заблоцький. — Львів : Новий Світ-2000, 2007. — 548 с.
63. *Замятин Д. Н.* Гуманитарная география: предмет изучения и основные направления развития / Д. Н. Замятин // Общественные науки и современность. — 2010. — № 4. — С. 126—138.
64. *Замятин Д. Н.* Гуманитарная география: пространство и язык географических образов / Д. Н. Замятин. — СПб. : Алетей, 2003. — 331 с.
65. *Замятин Д. Н.* Метагеография. Пространство образов и образы пространства / Д. Н. Замятин. — М. : Аграф, 2004. — 512 с.
66. *Заставецька Л. Б.* Системи розселення і геопросторові проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України: монографія / Л. Б. Заставецька. — Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. — 331 с.
67. *Заставецька О. В.* Соціальна спрямованість промислового розвитку регіону (суспільно-географічне дослідження): монографія / О. В. Заставецька, Н. Є. Копер. — Львів : СПОЛОМ, 2011. — 208 с.
68. *Зеленська Л.* Навчальна графічна модель географічної науки / Л. Зеленська // Географічна наука в нових соціально-економічних умовах розвитку України (за матеріалами наукового семінару) // УГЖ. — 2001. — № 1. — С. 3—37.

69. Землезнавство: підруч. для студ. вузів / [за ред. П. Г. Шищенка]. — К. : Либідь, 2000. — 464 с.
70. *Исаченко А. Г.* Введение в экологическую географию : учеб. пособие / А. Г. Исаченко. — СПб. : Изд. С.-Петербур. ун-та, 2003. — 192 с.
71. *Исаченко А. Г.* Избранные труды (к 90-летию со дня рождения) / А. Г. Исаченко. — СПб. : Изд. «ВВМ», 2012. — 486 с.
72. *Исаченко А. Г.* Методы прикладных ландшафтных исследований / А. Г. Исаченко. — Л. : Наука, 1980. — 222 с.
73. Інтегральний потенціал території — теоретичні та практичні аспекти дослідження: монографія / Г. П. Підгрушний, В. П. Нагірна, М. І. Фащевський [та ін.]. — К. : Ін-т географії НАН України, 2012. — 464 с.
74. *Кайку М.* Майбутнє розуму / М. Кайку [пер. з англ. А. Кам'янець]. — Львів : Літопис, 2017. — 408 с.
75. *Кайку М.* Фізика майбутнього / М. Кайку [пер. з англ. А. Кам'янець]. — Львів : Літопис, 2013. — 432 с.
76. *Каледин Н. В.* Проблема теоретизации общественной географии : смена парадигм / Н. В. Каледин // Сб. Географические и геоэкологические аспекты развития природы и общества. — СПб., 2008. — С. 196—206.
77. *Калесник С. В.* Общие географические закономерности Земли / С. В. Калесник. — М. : Мысль, 1970. — 283 с.
78. *Калесник С. В.* Проблемы физической географии / С. В. Калесник. — Л. : Наука, 1984. — 288 с.
79. *Карамішева Н. В.* Логіка (теоретична і прикладна): навч. посібник / Н. В. Карамішева. — К. : Знання, 2011. — 455 с.
80. *Кедров Б. М.* Классификация наук : прогноз К. Маркса о науке будущего / Б. М. Кедров. — М. : Мысль, 1985. — 543 с.
81. *Кисельов Ю.* Проблема «софійності» в науці та її часопросторовий вимір / Ю. Кисельов // Часопис соціально-економічної географії. — 2015. — Вип. 19(2). — С. 19—24.
82. *Кіптенко В. К.* Географія в інформаційному суспільстві / В. К. Кіптенко. — К. : ВГЛ «Обрії», 2008. — 276 с.
83. *Книш М. М.* Політико-географічна глобалістика : навч. посібник / М. М. Книш, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. — 484 с.
84. *Ковалев А. П.* Ландшафт как сам по себе и для человека : монография / А. П. Ковалев. — Х. : Бурун Книга, 2009. — 928 с.
85. *Ковальов О. П.* Географічний ландшафт: науковий, естетичний і феноменологічний аспекти / А. П. Ковальов. — Х. : Екограф, 2005. — 388 с.
86. *Ковальов О. П.* Що відбувається з географією / О. П. Ковальов // Вісник ХНУ. — 2011. — № 956. — С. 128—143.
87. *Ковальчук І.* Екологія : підручник / І. Ковальчук, В. Робак. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. — 325 с.
88. *Ковальчук І.* Прикладна гідроекологія : навч. посібник / І. Ковальчук, Я. Каганов, Р. Сливка. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2000. — 228 с.

89. *Колосовский Н. Н.* Избранные труды / Н. Н. Колосовский. — Смоленск : Ойкумена, 2006. — 336 с.
90. *Кононюк А. Е.* Системология. Общая теория систем / А. Е. Кононюк. — [у 4-х кн.]. — К. : Освіта України, 2014. — Кн. 1. — 564 с. ; Кн. 2. — Ч. 1. — 558 с. ; Кн. 2. — Ч. 2. — 708 с.
91. *Кримський С.* Наука як феномен цивілізації / С. Кримський // Вісник НАНУ. — № 3. — 2003. — С. 7—20.
92. *Круглов І. С.* Геоекология як трансдисциплінарна наука про геоекосистеми / І. С. Круглов // Фіз. геогр. та геоморф. — 2005. — Вип. 47. — С. 100—107.
93. *Круть И. В.* Введение в общую теорию Земли / В. И. Круть. — М. : Мысль, 1978. — 367 с.
94. *Кун Т.* Структура научных революций / Т. Кун [пер. з англ.]. — К. : Port-Royal, 2001. — 228 с.
95. *Кюблер Х.-Д.* Міфи про суспільство знань / Х.-Д. Кюблер [пер. з нім. Ю. Уваров]. — К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2010. — 264 с.
96. *Ласточкин А. Н.* Общая теория геосистем / А. Н. Ласточкин. — СПб. : Лема, 2011. — 980 с.
97. *Лісовський С. А.* Суспільство і природа : баланс інтересів на теренах України / С. А. Лісовський. — Житомир : Полісся, 2009. — 300 с.
98. *Лисий В.* Діалектика : навч. посібник / В. Лисий. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. — 480 с.
99. *Лук'янець В. С.* Сучасний науковий дискурс : оновлення методологічної культури : монографія / В. С. Лук'янець, О. М. Кравченко, Л. В. Озадовська. — К. : ЗАТ «ВІПОЛ». — 2000. — 302 с.
100. *Лямин В. С.* География и общество : философские и социологические проблемы географии / В. С. Лямин. — М. : Мысль, 1978. — 309 с.
101. *Максимов Г. Н.* Об основном термине географической науки / Г. Н. Максимов, Э. Л. Файбусович // Изв. ВГО. — 1976. — № 3. — С. 258—259.
102. *Малашенков В. Ю.* История географических идей в свете теории парадигм / В. Ю. Малашенков // Известия РГО. — 1993. — Вып. 5. — С. 48—56.
103. *Марков К.* Пространство и время в географии / К. Марков // Природа. — 1965. — № 5. — С. 56—61.
104. *Маруняк Є. О.* Соціально-економічний простір (методологія геопросторових досліджень та практика планування) : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.02 / Є. О. Маруняк ; Ін-т геогр. НАН України. — К., 2016. — 40 с.
105. *Маруняк Є. О.* Сучасна європейська географія : напрями розвитку / Є. О. Маруняк // УГЖ. — 2010. — № 2. — С. 69—74.
106. *Марцин В. С.* Наукознавство : підручник для студ. ВНЗ / В. С. Марцин. — К. : УБС НБУ, 2007. — 579 с.
107. *Матвієнко-Гарнага Ф.* Завдання, предмет і метода економічної географії / Ф. Матвієнко-Гарнага // Новітня українська суспільна географія :

хрестоматія / [упоряд. та авт. біогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — С. 746—765.

108. *Маца К. А.* Принцип всеединства и развития системных представлений о Земле / К. А. Маца // Освітні й наукові виміри географії : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 2016) / [відп. ред. С. М. Шевчук]. — Полтава : ТОВ «АСМІ», 2016. — С. 140—142.

109. *Маца К. А.* Системы неорганические, органические, социальные : свойства и принципы организации / К. А. Маца. — К. : Обрії, 2008. — 196 с.

110. *Мезенцева Н. І.* Науково-дослідницький практикум з суспільної географії : навч.-метод. видання / Н. І. Мезенцева, К. В. Мезенцев. — К. : ДП «Прінт Сервіс», 2014. — 47 с.

111. *Мельник В.* Людина і технонаука в контексті ноосферної парадигми / В. Мельник, В. Маринюк // Вісник Львів. ун-ту. Серія філософ. науки. — 2013. — Вип. 16. — С. 3—18.

112. *Мельник В. П.* Філософія. Наука. Техніка : методолого-світоглядний аналіз : монографія / В. П. Мельник. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. — 592 с.

113. *Меньчиков Г. П.* Время, пространство, хронотоп в социальном и гуманитарном знании / Г. П. Меньчиков / Философские проблемы социально-гуманитарных наук : учеб. пособие / [под. общ. ред. Л. Ф. Гайнуллиной]. — Казань : Познание, 2012. — С. 62—77.

114. *Мересте У.* О перспективах и границах дальнейшего развития метагеографии, математической и теоретической географии / У. Мересте, Х. Ялласто / Теоретическая и математическая география. — Таллин, 1979.

115. *Мересте У. И.* Современная география : вопросы теории / У. И. Мересте, С. Я. Ныммик. — М. : Мысль, 1984. — 296 с.

116. *Мильков Ф. Н.* Ландшафтная сфера Земли / Ф. Н. Мильков. — М. : Мысль, 1970. — 207 с.

117. *Мильков Ф. Н.* Общее землеведение / Ф. Н. Мильков. — М. : Высш. шк., 1990. — 336 с.

118. *Мильков Ф. Н.* Физическая география : учение о ландшафте и географическая зональность : монография / Ф. Н. Мильков. — Воронеж : Изд-во ВГУ, 1986. — 328 с.

119. *Мукитанов Н. К.* Методологические проблемы теоретизации географии / Н. К. Мукитанов. — Алма-Ата : Наука, 1979. — 187 с.

120. *Мукитанов Н. К.* От Страбона до наших дней : эволюция географических представлений и идей / Н. К. Мукитанов. — М. : Мысль, 1985. — 237 с.

121. Наука и искусство географии : Спектр взглядов ученых СССР и США / [сост. и ред. В. В. Анненкова (СССР) и Дж. Д. Демко (США)]. — М. : Прогресс, 1989. — 200 с.

122. Наука і цінність людського буття : колективна монографія / [за заг. ред. проф. В. П. Мельника]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. — 452 с.

123. Національний атлас України / [гол. ред. кол. Б. Є. Патон]. — К. : ДНВП «Картографія», 2007. — 435 с.

124. *Немец Л. Н.* Устойчивое развитие: социально-географические аспекты (на примере Украины) : монография / Л. Н. Немец. — Х. : Факт, 2003. — 383 с.

125. *Немец К.* Особливості соціогеосистеми як об'єкта соціально-економічної географії / К. Немец, Л. Немец // Часопис соціально-економічної географії. — 2012. — Вип. 12 (1). — С. 39—42.

126. *Немец Л. М.* Просторова організація соціально-географічних процесів в Україні : монографія / Л. М. Немец, Я. Б. Олійник, К. А. Немец. — Х. : РВВ ХНУ, 2003. — 160 с.

127. *Николаенко Д. В.* Гуманитарная география: проблемы и перспективы / Д. В. Николаенко. — Деп. Укр. НИИ НТИ, № 543 Ук. — Д84. — 1984.

128. *Новиков А. Н.* Концепция фрактальной географической трихотомии : вопросы классификации направлений и объектов научных исследований / А. Н. Новиков // Ученые записки ЗАБГУ. — 2014. — № 4 (57). — С. 95—101.

129. Новые географические знания и направления исследований : сб. науч. трудов. — К. : Академперіодика, 2006. — 326 с.

130. *Олійник Я.* Науковий статус економічної і соціальної географії / Я. Олійник, А. Степаненко // Часопис соціально-економічної географії. — 2007. — Вип. 3(2). — С. 70—82.

131. *Олійник Я.* Фактор часу в суспільній географії / Я. Олійник, А. Степаненко // Економічна та соціальна географія. — 2015. — Вип. 3. — С. 3—10.

132. *Олійник Я. Б.* Вступ до соціальної географії : навч. посібник / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. : Знання, 2000. — 204 с.

133. *Олійник Я. Б.* Загальне землезнавство : підручник / Я. Б. Олійник, Р. П. Федоришак, П. Г. Шищенко. — К. : Знання-Прес, 2008. — 342 с.

134. *Паламарчук М. М.* Економічна і соціальна географія України з основами теорії : посіб. для викладачів екон. і геогр. ф-тів вузів, наук. працівників, аспірантів / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. — К. : Знання, 1998. — 416 с.

135. *Партико З. В.* Логіка (теоретичні основи та прикладне застосування в мас-медіа) / З. В. Партико. — К. : Ліра-К, 2018. — 332 с.

136. *Пащенко В. М.* Землезнавство. Кн. 1 : Методологія природничо-географічних наук / В. М. Пащенко. — К. : СП «Інтертехнодрюк», 2000. — 320 с.

137. *Пащенко В. М.* Сміслові обґрунтування змістових виправлень текстів. Атрибутивне наукознавство : монографія / В. М. Пащенко. — К. : Мапа, 2015. — 64 с.

138. *Пащенко В. М.* Теоретические проблемы ландшафтоведения / В. М. Пащенко. — К. : Наук. думка, 1993. — 284 с.

139. *Перцик Е. Н.* Географическая мысль : история, проблемы, поиск решений / Е. Н. Перцик. — М. : Мастер, 2013. — 428 с.

140. *Петлін В. М.* Інформація в організованості природних територіальних систем : монографія / В. М. Петлін. — К. : Вид. центр КНУ імені Тараса Шевченка, 2017. — 420 с.
141. *Петлін В. М.* Конструктивна географія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. — 544 с.
142. *Петлін В. М.* Синергетичні залежності в організації природних територіальних систем / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2013. — 396 с.
143. *Петлін В. М.* Системна природнича географія : монографія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — 249 с.
144. *Пилипенко І. О.* Суспільно-географічна периферія : концепція, параметризація і делімітація : монографія / І. О. Пилипенко. — Херсон : Гринь Д. С., 2015. — 264 с.
145. *Позняк С. П.* Проблемність і фундаментальність ґрунтознавчої науки / С. П. Позняк // Геополитика и экогеодинамика регионов. Науч. журнал. — Т. 10. — Вып. 1. — Симферополь, 2014. — С. 86—91.
146. *Половка С. Г.* Перехрестя природничих наук / С. Г. Половка, О. А. Половка // Геополитика и экогеодинамика. — 2013. — Т. 19. — Вып. 4. — С. 119—132.
147. *Преображенский В. С.* О чем спорят географы? / В. С. Преображенский. — М. : Знание, 1990. — 48 с.
148. *Пригожин И.* Время, хаос, квант : К решению парадокса времени / И. Пригожин, И. Стенгерс. — М. : Прогресс, 1994. — 266 с.
149. *Ретеюм А. Ю.* Земные миры / А. Ю. Ретеюм. — М. : Мысль, 1988. — 270 с.
150. *Ровенчак І. І.* Географія культури : проблеми теорії, методології та методики дослідження : монографія / І. І. Ровенчак. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. — 240 с.
151. *Родоман Б. Б.* География, районирование, картоиды : сб. трудов / Б. Б. Родоман. — Смоленск : Ойкумена, 2007. — 368 с.
152. *Родоман Б. Б.* Территориальные ареалы и сети. Очерки теоретической географии / Б. Б. Родоман. — Смоленск : Ойкуменка, 1999. — 256 с.
153. *Рубанець О. М.* Філософські проблеми наукового пізнання : навч. посібник для студентів ВНЗ / О. М. Рубанець. — Суми : Університетська книга, 2017. — 229 с.
154. *Руденко В. П.* Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3-х ч. : підручник / В. П. Руденко. — Чернівці : ЧНУ, 2010. — 552 с.
155. *Руденко Л. Г.* «Come on!» Географія: актуалізація на тлі світових трендів / Л. Г. Руденко, Є. О. Маруняк, І. Г. Черваньов // УГЖ. — 2017. — № 2 (102). — С. 17—25.
156. *Рудницький С.* Нинішня географія / С. Рудницький // Академік Степан Рудницький / [перевид. за ред. проф. О. Шаблія]. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — С. 59—106.

157. Рудько Г. І. Землелогія. Еколого-ресурсна безпека Землі / Г. І. Рудько, О. М. Адаменко. — К. : Вид-во «Академпрес», 2009. — 512 с.
158. Садовський В. Предмет і метода економічної географії / В. Садовський // Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та авт. біогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — С. 483—490.
159. Садохин А. П. Концепции современного естествознания / А. П. Садохин. — [2-е изд., перераб. и допол.]. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. — 447 с.
160. Саушкин Ю. Геосистемы и геоструктуры / Ю. Саушкин, А. Смирнов // Вест. Моск. ун-та. — Серия 5 : Геогр. — 1968. — С. 27—32.
161. Саушкин Ю. Г. Введение в экономическую географию / Ю. Г. Саушкин. — М. : МГУ, 1958. — 450 с.
162. Саушкин Ю. Г. Объективные законы диалектического взаимодействия различных форм движения материи, времени, земного пространства / Ю. Г. Саушкин // Изв. ВГО. — 1980. — № 6. — С. 530—536.
163. Семенюк Е. Філософія сучасної науки і техніки : підручник / Е. Семенюк, В. Мельник. — [вид. 2-ге, випр. і допов.]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. — 306 с.
164. Синявський А. Методологія економгеографії (основні питання) і схематичний нарис програми / А. Синявський // Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та авт. біогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — С. 691—719.
165. Сінна О. І. «Нова» географія в інформаційно-технічну еру цивілізації (онлайн-роздуми на ГІС-форумі-2017 у Харкові) / О. І. Сінна, І. Г. Черваньов // УГЖ. — 2017. — № 2. — С. 65—68.
166. Січкаренко К. О. Мережева організація інноваційної діяльності : наукова доповідь / К. О. Січкаренко. — К. : ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». — 2015. — 48 с.
167. Смирнов А. М. Общегеографические понятия / А. М. Смирнов // Вопр. географии. — Сб. 88. — М. : Мысль, 1971. — С. 29—65.
168. Смирнов І. Г. Логістичний напрям в суспільній географії: теорія і практика досліджень : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.02 / І. Г. Смирнов ; Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. — К., 2004. — 33 с.
169. Солнцев В. Н. Системная организация ландшафтов (Проблемы методологии и теории) / В. Н. Солнцев. — М. : Мысль, 1981. — 240 с.
170. Сочава В. Б. Определение некоторых понятий и терминов физической географии / В. Б. Сочава // Докл. Ин-та геогр. Сибири и Дальнего Востока. — 1963. — Вып. 3. — С. 50—59.
171. Сукачов В. Н. О соотношении понятий «географический ландшафт» и «биогеоценоз» / В. Н. Сукачов // Вопросы географии. — 1949. — Вып. 16. — С. 45—60.

172. *Тарасов А.* Структура научных парадигм : в 2-х т. / А. Тарасов. — Херсон : ФОРМ Гринь Д. С., 2015. — Т. 1. — 384 с. ; Т. 2. — 126 с.

173. *Тимошенко В.* Характер і завдання економічної географії / В. Тимошенко // Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та авт. біогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — С. 522—534.

174. *Топчієв О. Г.* Географічна оболонка — ландшафтна оболонка: проблеми ординації понять / О. Г. Топчієв / Суспільна географія: наукові традиції і сучасні виклики : матеріали Всеукр. наук. семінару, присвяч. 110-літтю від народження д. геогр. наук, проф. О. Т. Ващенка (м. Львів, 13 грудня 2018 р.) / [відп. ред. проф. О. Шаблій]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — С. 50—55.

175. *Топчієв О. Г.* Концепція довкілля — сучасний напрям природничо-та суспільно-географічних досліджень / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська // УГЖ. — 2017. — № 3 (99). — С. 64—70.

176. *Топчієв О. Г.* Предметна область географії та її сучасні методологічні трансформації / О. Г. Топчієв // УГЖ. — 2016. — № 1. — С. 64—69.

177. *Трофимов А. М.* Общая география (вопросы теории и методологии) / А. М. Трофимов, М. Д. Шарьгин. — Пермь : ПГУ, 2007. — 462 с.

178. *Тутковський П.* Межі та завдання географії / П. Тутковський // Історія української географії. Всеукр. наук.-теор. часопис. — Тернопіль, 2000. — Вип. 1. — С. 46—56.

179. Україна-2030. Доктрина збалансованого розвитку. — Львів : Кальварія, 2017. — 128 с.

180. Українська географія : сучасні виклики : зб. наук. праць у 3-х т. — К. : Прінт-Сервіс, 2016. — Т. 1. — 235 с.

181. *Флек Л.* Возникновение и развитие научного факта / Л. Флек. — [переизд. 1935 г.]. — М. : Идея-Пресс, 1999. — 216 с.

182. *Черваньов І. Г.* Бізнес-географія : перспективи — чи спроба наздогнати потяг, що вже рушив? / І. Г. Черваньов, С. Є. Ігнат'єв // УГЖ. — 2008. — № 1. — С. 61—64.

183. *Чернов Б. О.* До питання про «принципову модернізацію» вітчизняної географії / Б. О. Чернов // УГЖ. — 2016. — № 2. — С. 64—69.

184. *Чернов Б. О.* Єдність географії: міф чи реальність? / Б. О. Чернов // УГЖ. — 2017. — № 1 — С. 66—71.

185. *Чернов Б. О.* Методологічна основа географії: закони і закономірності. Історіографія / Б. О. Чернов // Вісник аграрної історії : зб. наук. праць. — 2012. — № 3. — С. 203—208.

186. *Шаблій О. І.* Географическое пространство как объективное явление и абстрактный объект науки / О. И. Шаблій // 3 Всесоюз. симпоз. по теор. вопросам географии : тез. докл. — К. : Наук. думка, 1977. — С. 58—60.

187. *Шаблій О. І.* Межотраслевые территориальные системы : проблемы методологии и теории / О. И. Шаблій. — Львов : Высш. шк., 1976. — 200 с.

188. *Шаблій О. І.* Математичні методи в соціально-економічній географії : навч. посібник / О. І. Шаблій. — Львів : Світ, 1994. — 303 с.

189. *Шаблій О. І.* Нова системна класифікація географічної науки : проблеми і напрямки модернізації / О. І. Шаблій, М. Р. Влах, Л. І. Котик // Історія української географії. Всеукр. наук.-теор. часопис. — Тернопіль, 2015. — Вип. 32. — С. 7—17.

190. *Шаблій О. І.* Структурування географічної науки : історичний досвід і сучасні тенденції / О. І. Шаблій, М. Р. Влах, Л. І. Котик / Суспільна географія : наукові традиції і сучасні виклики : матеріали Всеукр. наук. семінару, присвяч. 110-літтю від народження д. геогр. наук, проф. О. Т. Ващенко (м. Львів, 13 грудня 2018 р.) / [відп. ред. проф. О. Шаблій]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — С. 55—64.

191. *Шаблій О. І.* Фундаментальні об'єкти дослідження суспільної географії у класичному, некласичному і постнекласичному вимірах / О. І. Шаблій // Україна : географічні проблеми сталого розвитку : зб. наук. праць. — К. : Обрії, 2004. — С. 96—107.

192. *Шальнев В. А.* История, теория и методология географии. Ч.2. : Теория и методология географии : учеб. пособие / В. А. Шальнев. — Ставрополь : Изд-во СГУ, 2011. — 111 с.

193. *Шарьгин М. Д.* Введение в теоретическую географию : учеб. пособие по спецкурсу / М. Д. Шарьгин, А. И. Зырянов. — Пермь : Перм. ун-т, 1984. — 84 с.

194. *Шарьгин М. Д.* Современное состояние и место теоретической географии в системе научного знания / М. Д. Шарьгин, Л. Б. Чулина // Географический вестник. — 2010. — № 3. — С. 4—10.

195. *Шарьгин М. Д.* Современные проблемы экономической и социальной географии : учеб. пособие / М. Д. Шарьгин. — Пермь : Перм. ун-тет, 2008. — 427 с.

196. *Шевчук Л. Т.* Соціальний простір і час : теоретико-методологічні основи формування та проблеми використання : монографія / Л. Т. Шевчук. — Львів : Ліга-Прес, 2016. — 156 с.

197. *Штойко П. І.* Теоретичні концепти становлення новітньої української географії : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.11 / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. — 36 с.

198. *Шуйский Ю. Д.* Состояние современной географии и ее структура / Ю. Д. Шуйский. — Вісник ОНУ. Серія : Географічні та геологічні науки. — 2013. — Т. 18. — Вип. 2 (18). — С. 7—21.

199. *Шукин И. С.* Четырехязычный энциклопедический словарь терминов по физической географии / И. С. Шукин. — М. : Сов. энциклопедия, 1980. — 703 с.

200. *Юдин Э. Г.* Методология науки. Системность. Деятельность / Э. Г. Юдин. — М. : Эдиториал, 1997. — 444 с.

201. *Яценко Б. П.* Політична географія : навч. посібник / Б. П. Яценко. — К. : Вид. Ін-ту сходознавства НАНУ, 2005. — 134 с.

202. *Aitken S.* Approaches to Human Geography / S. Aitken, G. Valentine. — L. : Sage Publications, 2006. — 360 p.
203. *Castree N.* A Dictionary of Human Geography / N. Castree, R. Kitchin, A. Rogers. — Oxford : Oxford University Press, 2013. — 592 p.
204. *Christopherson R.* Geosystems : An Introduction to Physical Geography / R. Christopherson. — [9th ed.]. — N.Y. : Pearson, 2014. — 688 p.
205. *Cloke P.* Introducing Human Geography / P. Cloke, P. Crang. — [3 ed.]. — N.Y. : Routledge, 2013. — 1088 p.
206. *Dodge M.* Geographic Visualization : Concepts, Tools and Applications / M. Dodge, M. McDerby, M. Turner. — N.Y. : John Wiley & Sons Ltd, 2008. — 352 p.
207. *Doherty G.* The Usborne Geography Encyclopedia with Complete World Atlas / G. Doherty, A. Claybourne. — L. : Usborne Books, 2010. — 400 p.
208. *Fellmann J.* Human Geography: Landscapes of human activities / J. Fellmann, A. Getis, J. Getis; — [10th ed.]. — Boston : McGraw Hill, 2009. — 528 p.
209. *Hägerstrand T.* Diorama, Path and Project / T. Hägerstrand // Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie. — 1982. — Vol. 73. — №. 6. — P. 323—339.
210. *Hägerstrand T.* Space, Time and Human Conditions / T. Hägerstrand // Dynamic allocation of urban space / [ed. A. Karlqvist, L. Lundqvist, F. Snickars]. — Lexington : Saxon House Lexington Book, 1975. — P. 3—14.
211. *Hägerstrand T.* Time-geography : Focus on the Corporeality of Man, Society and Environment / T. Hägerstrand // The Science and Praxis of Complexity. — Tokyo : The United Nations University, 1985. — P. 193—216.
212. *Haggett P.* Geography : a Modern Synthesis / P. Haggett. — [3 ed. ; copiright 1972]. — N.Y. : Harper & Row Publishers, 1979. — 627 p.
213. *Hanks R. R.* Encyclopedia of Geography Terms, Themes, and Concepts / R. R. Hanks. — Santa Barbara : ABC-CLIO, 2011. — 405 p.
214. *Hobbs J. J.* World Regional Geography / J. J. Hobbs. — [6th ed.]. — Publisher : Brooks Cole Thomson Learning, 2008. — 752 p.
215. *Holden J.* An Introduction to Physical Geography and the Environment / J. Holden. — [3 ed.]. — N.Y. : Pearson, 2012. — 904 p.
216. International Encyclopedia of Human Geography in 12 volumes. — Amsterdam : Elsevier, 2009.
217. *Kitchin R.* The cognition of geographic space / R. Kitchin, M. Blades. — L. ; N.Y. : I.B.Tauris, 2002. — 241 p.
218. *Krugman P. R.* Increasing Returns and Economic Geography / P. R. Krugman // The Journal of Political Economy. — The University of Chicago Press, 1991. — Vol. 99. — № 3. — P. 483—499.
219. *Krugman P. R.* The Role of Geography in Development / P. R. Krugman // International Regional Science Review. — 1999. — Vol. 22. — № 2. — P. 142—161.
220. *Leng S.* The Geographical Sciences During 1986—2015 : From the Classics to the Frontiers / S. Leng [et al.]. — Singapore : Springer, 2016. — 598 p.

221. *Maj K.* Słownik Geografia / K. Maj, S. Jaszczuk. — Kraków : Greg, 2010. — 335 s.
222. *Mayhew S.* A Dictionary of Geography / S. Mayhew. — [5th ed.]. Oxford : Oxford University Press, 2015. — 576 p.
223. *Soja E. W.* Postmodern Geographies : The Reassertion of Space in Critical Social Theory / E. W. Soja. — L. : Verso, 1989. — 228 p.
224. The Dictionary of Human Geography / [ed. by D. Gregory [et al.]]. — [5th ed.]. — Oxford : A John Wiley & Sons Ltd, 2009. — 1072 p.
225. *Tuan Yi-Fu.* Humanistic geography / Yi-Fu Tuan // AAG. — 1976. — Vol. 66. — Iss. 2. — P. 266—276.
226. *Wirth E.* Theoretische Geographie : Grundzüge einer Theoretischen Kulturgeographie / E. Wirth. — Stuttgart : Teubner, 1979. — 336 s.

Інформаційні ресурси

1. *Аристотель.* Метеорологіка. — Кн. 1. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.argo-school.ru/biblioteka/aristotel>.
2. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Географія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.lgtinfo.com.ua>.
3. Вісник Львівського університету. Серія географічна [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://publications.lnu.edu.ua>.
4. Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://visgeo.onu.edu.ua>.
5. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Геологія. Географія. Екологія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://journals.urau.ua/geoeco>.
6. Географічний словник [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.geograf.com.ua/glossary>.
7. Електронний архів праць В. Вернадського. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.
8. Збірник наукових праць «Часопис картографії» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.lgtinfo.com.ua>.
9. Європейська ландшафтна конвенція [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://gm.coe.int/16802f3fc0>.
10. Інститут географії НАН України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://igu.org.ua>.
11. Інститут нелінійної географії [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sacredgeography.info>.
12. Історія української географії : всеукр. наук.-теор. часопис [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukr-tur.narod.ru/istoukrgeo>.
13. *Ковалёв А. П.* География : колониальная структура геосреды [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.geography.pp.ua/2012/12/blog-post.html>.

14. *Кралоук П.* Антична філософія на українських землях / П. Кралоук [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://kulturolog.org.ua>.
15. Міжнародний науковий журнал «Наука і наукознавство» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.science-of-science.hol.es>.
16. Моя наука [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://my.science.ua>.
17. Наука України: доступ до знань [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.irbis-nbuv.gov.ua/Sci_Lib_UA.
18. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Географічні науки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://esnuir.eenu.edu.ua>.
19. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Географічні науки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://gj.kherson.ua>.
20. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія : Географія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://econom.chnu.edu.ua>.
21. Науковий збірник «Географія та туризм» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.lgtinfo.com.ua>.
22. Науковий збірник «Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.lgtinfo.com.ua>.
23. Науковий збірник «Економічна та соціальна географія» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.lgtinfo.com.ua>.
24. Науковий збірник «Фізична географія та геоморфологія» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.lgtinfo.com.ua>.
25. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія : Географія і сучасність [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://enpuir.npu.edu.ua>.
26. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://geography.tnpu.edu.ua>.
27. Національна академія наук України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nas.gov.ua>.
28. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.
29. Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua>.
30. *Немець Л.* Еволюція суспільної географії в системі парадигм / Л. Немець, Ю. Кандиба [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Chseg/2008_4/Nemets,Kandyba.pdf.
31. Український географічний журнал [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukrgeojournal.org.ua>.

32. Часопис соціально-економічної географії [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://periodicals.karazin.ua/socconggeo>.
33. Association of American Geographers [Electronic resource]. — Mode of access : http://www.aag.org/cs/what_geographers_do.
34. Department of Geography King's College London [Electronic resource]. — Mode of access : <https://www.kcl.ac.uk>.
35. Department of Geography, University of Cambridge [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.geog.cam.ac.uk>.
36. Department of geography McGill University (Montreal) [Electronic resource]. — Mode of access : <https://www.mcgill.ca/geography>.
37. Deutsche Digitale Bibliothek [Hilfsmittel elektronisch]. — Zugang : <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de>.
38. *Fenneman N. M.* The Circumference of Geography / N. M. Fenneman [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.d.umn.edu>.
39. Geography Wiki [Electronic resource]. — Mode of access : <http://geographyexpert.wikia.com>.
40. *Gregory D.* Areal Differentiation and Post-Modern Human Geography / D. Gregory [Electronic resource]. — Mode of access : <http://apcg.uoregon>.
41. International Festival of Geography [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.fig.saint-die-des-vosges.fr>.
42. International Geographical Union [Electronic resource]. — Mode of access : <http://igu-online.org>.
43. Journal of Geographical Systems [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.scirp.org/journal/jgis>.
44. Journal of Geography, Politics and Society [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.ejournals.eu/JGPS>.
45. Polish Cartographical Review [Electronic resource]. — Mode of access : www.nowaera.pl.
46. Polish Geographical Review [Electronic resource]. — Mode of access : <http://rcin.org.pl/igipz/dlibra/publication?id=162&tab=3>.
47. The Department of Geology & Geophysics, Yale University [Electronic resource]. — Mode of access : <http://earth.yale.edu>.
48. Science of Ukraine [Electronic resource]. — Mode of access : <https://scienceukraine.com>.
49. Scopus [Electronic resource]. — Mode of access : <https://www.scopus.com>.
50. Web of science [Electronic resource]. — Mode of access : <https://webofknowledge.com>.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ. ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

Тема 1. НАУКОЗНАВЧІ ЗАСАДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ (НАУКОВІ АСПЕКТИ)»

Мета: засвоєння знань про сутність понять міф, релігія, світогляд, наукове знання, науковий напрямок, наука; ознайомлення із відмінностями чуттєвого, емпіричного і теоретичного рівнів пізнання, особливостями еволюційного і революційного шляхів розвитку науки, сутністю і структурою системи наукового знання.

Унаслідок вивчення теми студентові необхідно:

- знати*
- місце науки у системі пізнання Світу;
 - реальні, концептуальні, віртуальні об'єкти наукового пізнання;
 - роль суб'єкта у сучасному науковому пізнанні;
 - сутність інтегрального концепту науки;
 - характерні риси наукових революцій;
 - традиційні та нові критерії типології науки;
 - прості і складні компоненти системи наукового знання;
 - моделі та тенденції сучасного розвитку науки;
 - особливості наукової мови;
- вміти*
- використовувати методологічні засади загального наукознавства для обґрунтування особливостей розвитку географічної науки;
- володіти*
- компетенцією коректного використання компонент наукового знання при розкритті теоретико-методологічних і прикладних аспектів розвитку географічної науки, здійсненні самостійних наукових досліджень.

Головні поняття: антисциєнтизм, квазінаука, компоненти наукового знання, метанаука, міф, наука, наукова діяльність, наукова інтуїція, наукова інфраструктура, наукова картина Світу, наукова мова, наукова революція, наукова фальсифікація, наукова школа, наукове знання, науковий дискурс, науковий лідер, науковий напрямок, наукознавство, об'єкт і суб'єкт наукового пізнання, організаційна структура науки, світогляд, сциєнтизм, штучний інтелект.

Завдання семінарського заняття

1. Сутність наукового пізнання. Донауковий і науковий, емпіричний і теоретичний рівні пізнання та їхня взаємодія. Особливості географічного пізнання.

2. Об'єкт, предмет, суб'єкт наукового пізнання.

3. Сутність, функції, типологія науки.

4. Еволюційний і революційний шляхи розвитку науки.

Перша, друга, третя і четверта наукові революції.

5. Класичний, неklasичний, постнеklasичний етапи розвитку науки.

6. Теоретичні моделі та сучасні тенденції розвитку науки.

7. Система наукового знання та її еволюція.

8. Поняття та види *наукової мови*. Концептуалізація наукової мови.

9. Особливості наукової мови географії. Мова ГІС.

Дискусія на теми:

Взаємозв'язок теоретичної та прикладної науки: проблеми, виклики, розбіжності.

Роль особи, наукової школи у розвитку науки. Мультилідерство в науці.

Література

1. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO / [за наук. ред. В. П. Мельника та А. С. Синиці ; пер. І. В. Грабовський, У. І. Луц, А. С. Синиця]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. — 568 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. та гол. ред. В. Т. Бусел]. — К. ; Ірпінь : Перун, 2009. — 1736 с.

3. *Влах М.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник / М. Влах, Л. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — 344 с.

4. *Влах М. Р.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник для самостійної роботи студентів / М. Р. Влах, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. — 120 с.

5. Електронний архів праць В. Вернадського. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.

6. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.help/law/848-VIII>.

7. *Кайку М.* Майбутнє розуму / М. Кайку [пер. з англ. А. Кам'янець]. — Львів : Літопис, 2017. — 408 с.
8. *Кайку М.* Фізика майбутнього / М. Кайку [пер. з англ. А. Кам'янець]. — Львів : Літопис, 2013. — 432 с.
9. *Карамішева Н. В.* Логіка (теоретична і прикладна) : навч. посібник / Н. В. Карамішева. — К. : Знання, 2011. — 455 с.
10. *Кримський С.* Наука як феномен цивілізації / С. Кримський // Вісник НАНУ. — № 3. — 2003. — С. 7—20.
11. *Кун Т.* Структура наукових революцій / Т. Кун [пер. з англ.]. — К. : Port-Royal, 2001. — 228 с.
12. *Мазур О. А.* Наука України : цифри, факти, проблеми / О. А. Мазур [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/50284/07-Mazur.pdf>.
13. *Марцин В. С.* Наукознавство : підручник для студ. ВНЗ / В. С. Марцин. — К. : УБС НБУ, 2007. — 579 с.
14. *Мельник В. П.* Філософія. Наука. Техніка : методолого-світоглядний аналіз : монографія / В. П. Мельник. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. — 592 с.
15. *Мороз С. А.* Методологія географічної науки : навч. посібник / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.
16. Наука і цінність людського буття : монографія / [за заг. ред. проф. В. П. Мельника]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. — 452 с.
17. *Немець К. А.* Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посібник / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.
18. *Пащенко В.* Сутнісна і знаннєва вербальні наукові мови та їх наукознавчі обґрунтування [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.geokyiv.org/pdf/Pashchenko.pdf>.
19. *Пащенко В. М.* Сміслові обґрунтування змістових виправлень текстів. Атрибутивне наукознавство : монографія / В. М. Пащенко. — К. : Мапа, 2015. — 64 с.
20. *Поппер К.* Логика научного исследования / К. Поппер [пер. с англ. ; под общ. ред. В. Н. Садовского]. — М. : Республика, 2004. — 447 с.
21. *Семенюк Е.* Філософія сучасної науки і техніки : підручник / Е. Семенюк, В. Мельник. — [вид. 2-ге, випр. і доп.]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. — 306 с.
22. *Синиця А.* Сучасна аналітична філософія: від прагматики мови до концептуалізації свідомості : монографія / А. Синиця. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. — 445 с.

23. Філософський енциклопедичний словник / [гол. редкол. — В. І. Шинкарук]. — К. : Абрис, 2002. — 744 с.
24. *Франко І. З поля нашої науки / І. Франко // Франко І. Твори : у 50 т. — К. : Наук. думка, 1986. — Т. 46. — Кн. II. — С. 166—179.*
25. *Франко І. Наука і її взаємини з працюючими класами / І. Франко // Франко І. Твори : у 50 т. — К. : Наук. думка, 1986. — Т. 45. — С. 76—139.*
26. *Шаблій О. Суспільна географія : у 3-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с., Кн. 2. — 706 с. ; 2017. — Кн. 3. — 562 с.*
27. *Fleck L. Entstehung und Entwicklung einer wissenschaftlichen Tatsache. Einführung in die Lehre vom Denkstil und Denkkollektiv. — Basel : Benno Schwabe & Co, 1935; пос. перевид. 1999.*
28. *Leng S. The Geographical Sciences During 1986—2015 : From the Classics to the Frontiers / S. Leng [et all.]. — Singapore : Springer, 2016.*

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Підготуйте наукознавчий текст із використанням рекомендованих понять на тему «Критерії структурування наукового знання».
2. Прочитайте працю І. Франка «Наука і її взаємини з працюючими класами» (1878). Чи погоджуєтеся ви з думкою автора, що справжня наука має виконувати дві умови: вчити пізнавати закони природи і «... вчити користати з тих законів, уживати їх в боротьбі з тією ж природою» [25, с. 32]?
3. Подумайте над цитатою з праці М. Грушевського «На порозі нової України» (1918): «Без «високої», так би сказати, чи «чистої» науки ні освіта, ні школа, ні популярна література, ні навіть публіцистика не можуть держатись на відповідній висоті». Яка її актуальність у ХХІ ст.?
4. Обґрунтуйте актуальність твердження французького математика А. Пуанкаре (1854—1912): «Науку будують з фактів, як будинок будують з цеглин; однак накопичення фактів не є наукою, так само, як багато цеглин не є будинком».
5. Обґрунтуйте думку засновника сучасної космонавтики К. Ціолковського (1857—1935): «Усі наші знання — минулі, сучасні та майбутні — ніщо в порівнянні з тим, про що ми ніколи не дізнаємося».

6. Подумайте над твердженням лауреата Нобелівської премії з хімії (1935) Ф. Жоліо-Кюрі (1900—1958): *«Наука необхідна народові. Країна, яка її не розвиває, неминуче перетворюється на колонію»*. Який її зміст у XXI ст.?

7. Ознайомтеся із розділом «Майбутнє штучного інтелекту» праці фізика-теоретика М. Кайку «Фізика майбутнього» (2013) [8, с. 85—141]. Запропонуйте варіанти трансформації географічних досліджень внаслідок зміни технологій.

8. Проаналізуйте Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016) [6]. Яким чином у Законі реалізується теза: *«Розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їхнього духовного та інтелектуального зростання»*?

9. Проаналізуйте місце України у міжнародній співпраці у галузі географії станом на 2000 і 2014 рр. [12, 28]. Поясніть причини низької активності українських географів у міжнародній співпраці.

Запитання для самоперевірки

1. У чому полягає відмінність міфу від світогляду і науки?
2. Чим наукове пізнання відрізняється від інших пізнавальних процесів?
3. У чому полягає відмінність і взаємозв'язок релігії і науки?
4. Що є рушійною силою пізнання світу?
5. Який зміст понять об'єкт пізнання, предмет пізнання, суб'єкт пізнання?
6. Перелічіть головні функції науки.
7. Перелічіть головні критерії типології науки.
8. Які особливості донаукового і наукового рівнів пізнання?
9. Який взаємозв'язок емпіричного і теоретичного рівнів пізнання?
10. Який зміст поняття метанаука?
11. Який вплив інновацій на розвиток науки?
12. Що таке сцієнтизм і антисцієнтизм?
13. У чому полягає сутність окремих компонентів наукового знання?
14. Перелічіть головні види наукової мови.
15. Які просторові форми наукової діяльності переважають в Україні?

Тема 2. МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИКА НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Мета: формування навичок аналізу методології наукового пізнання класичної, неklasичної, постнеklasичної науки; засвоєння знань про методи наукового пізнання та вимоги, що до них висуваються; ознайомлення із класифікацією методів наукового пізнання.

Унаслідок вивчення теми студентів необхідно:

- знати*
- сутність і співвідношення понять методологія, методика, метод;
 - наукові принципи і підходи до класифікації методів наукового пізнання;
- вміти*
- аналізувати методологічні засади наукового пізнання;
 - обґрунтувати ефективність використання конкретно-наукових методів;
- володіти*
- методологією і методикою сучасного наукового пізнання.

Головні поняття: геометод, гносеологія, доксологія, епістемологія, загальнонаукові методи, картографічний метод (веб-картографія, неогеографія), когнітологія, конкретнонаукові методи, метод, метод ГІС-технологій, методика, методологія, районування (регіоналізація), філософський метод, хорологія.

Завдання семінарського заняття

1. Підходи до розуміння методології науки.
 2. Головні методологічні проблеми географії.
 3. Поняття *методу наукового пізнання*. Сучасні вимоги до методів наукового пізнання.
 4. Класифікація методів наукового пізнання.
 5. Модернізація картографічного методу географічних досліджень.
 6. Модернізація районного методу географічних досліджень.
- Поняття *геопросторових меж*.
7. Когнітивні можливості ГІС-технологій.
 8. Міждисциплінарне значення геометоду наукового пізнання.

Дискусія на теми:

Взаємозв'язок методу, теорії та методології науки: проблеми, виклики, розбіжності.

Модернізація методології наукового пізнання під впливом сучасного розвитку: результати, проблеми.

Нові методи наукового пізнання.

«Вичерпність» методів наукового дослідження.

Література

1. *Багров М. В.* Землезнаство / М. В. Багров, В. О. Боков, І. Г. Черванов [за ред. П. Г. Шищенка]. — К. : Либідь, 2000. — 464 с.
2. *Блаженов В. А.* Введение в метагеографию : монография / В. А. Блаженов. — Воронеж : Изд-во Воронеж. пед. ун-та, 2005. — 111 с.
3. *Влах М.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник / М. Влах, Л. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — 344 с.
4. *Воробьев Д. Н.* Методологические проблемы теоретизации географии : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.01 / Д. Н. Воробьев. — Чебоксары : Чувашский гос. ун-т, 2004. — 20 с.
5. *Голубчик М. М.* Теория и методология географической науки / М. М. Голубчик, С. П. Евдокимов, Г. Н. Максимов [и др.]. — М. : Владос, 2005. — 463 с.
6. Електронний архів праць В. Вернадського. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.
7. *Исаченко А. Г.* Теория и методология географической науки / А. Г. Исаченко. — М. : Академия, 2004. — 400 с.
8. *Кун Т.* Структура научных революций / Т. Кун [пер. з англ.]. — К. : Port-Royal, 2001. — 228 с.
9. *Лямин В. С.* Философские вопросы географии : монография / В. С. Лямин. — М. : Изд-во МГУ, 1989. — 96 с.
10. *Мельник В. П.* Філософія. Наука. Техніка : методолого-світоглядний аналіз : монографія / В. П. Мельник. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. — 592 с.
11. *Мороз С. А.* Методологія географічної науки / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.
12. *Немецъ К. А.* Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посібник / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.

13. *Поросенков Ю. В.* Теория и методология географии / Ю. В. Поросенков. — Ч. 1. : Система географических наук. — Воронеж, 2005. — 43 с.

14. *Семенюк Е.* Філософія сучасної науки і техніки : підручник / Е. Семенюк, В. Мельник. — [вид. 2-ге, випр. і доп.]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. — 306 с.

15. Українська географія : сучасні виклики : зб. наук. праць у 3-х т. — К. : Прінт-Сервіс, 2016. — Т. 1. — 235 с.

16. Філософський енциклопедичний словник / [гол. редкол. В. І. Шинкарук]. — К. : Абрис, 2002. — 742 с.

17. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 3-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с., Кн. 2. — 706 с. ; 2017. — Кн. 3. — 562 с.

18. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії : підручник / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. — 444 с.

19. *Шаблій О. І.* Суспільна географія : теорія, історія, українознавчі студії / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. — 744 с.

20. *Шальнев В. А.* История, теория и методология географии. Ч.2. : Теория и методология географии : учеб. пособие / В. А. Шальнев. — Ставрополь : Изд-во СГУ, 2011. — 111 с.

21. Relationships Among Scientific Paradigms [Electronic resource]. — Mode of access : http://seedmagazine.com/content/article/scientific_method_relationships_among_scientific_paradigms.

22. Research Methods in Geography : A Critical Introduction / [ed. by V. Gomez, J. P. Jones III]. — Oxford : Blackwell Published, 2010. — 318 p.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Підготуйте наукознавчий текст із використанням рекомендованих понять на тему «Значення геометоду у науковому пізнанні».

2. Ознайомтеся із працею В. Вернадського «Научная мысль как планетное явление» (1938) [6]. Проаналізуйте її у контексті методології географічної науки. Яке значення ідей В. Вернадського для розвитку наукового пізнання?

3. Проаналізуйте міркування лауреата Нобелівської премії з фізики (1962) Л. Ландау: «Метод важливіший від відкриття, тому

що правильний метод дослідження зумовлює появу нових, ще цінніших відкриттів». Наведіть приклади, які підтверджують це твердження.

4. Ознайомтесь із розділом 6 «Рівні наукового пізнання та проблеми опредметнення знання» монографії В. Мельника «Філософія. Наука. Техніка: методолого-світоглядний аналіз» (2010) [10]. Які характерні риси сучасних фундаментальних і прикладних досліджень виокремлює учений?

5. Ознайомтесь із графічним представленням взаємозв'язку між науковими парадигмами, виконаним К. Бояком (K. Boyack) і Д. Клаванським (D. Klavans) на замовлення К. Борнер (K. Börner)* за результатами аналізу приблизно 800 000 наукових статей з 776 провідних наукових парадигм [21]. Розкрийте місце наук про Землю у загальній системі наук і порівняйте із головними напрямками українських напрацювань.

6. Ознайомтесь із головними методологічними проблемами географічної науки за матеріалами XII з'їзду Українського географічного товариства (м. Вінниця, 17—21 травня 2016 р.) [15].

7. Наведіть приклади використання геометоду в соціології, психології, економіці, лінгвістиці, медицині та інших науках. Які когнітивні можливості цього методу?

Запитання для самоперевірки

1. Як видатні мислителі минулого відзначали важливість методів наукового пізнання?
2. Розкрийте зміст поняття методологія науки.
3. Перелічіть головні методологічні проблеми географії.
4. У чому полягає прикладний аспект методології наукового пізнання?
5. Розкрийте взаємозв'язок наукового методу і теорії.
6. Перелічіть головні вимоги до методів наукового дослідження.
7. Перелічіть критерії класифікації методів наукового дослідження.

* К. Борнер (K. Börner) — доктор філософії у галузі комп'ютерних наук Університету Кайзерслаутерн (Technische Universität Kaiserslautern, Німеччина), директор кіберінфраструктури інформаційної мережі наукового центру Університету Індіани (Indiana University, США), куратор картографічного веб-сайту інтерактивних візуалізацій Places & Spaces.

8. У чому полягають особливості використання філософських методів у наукових дослідженнях?
9. Перелічіть головні загальногеографічні методи дослідження.
10. Перелічіть головні функції методу регіоналізації.
11. Перелічіть головні функції картографічного методу дослідження.
12. Чому неокартографію вважають інструментом інноваційних географічних досліджень?
13. Розкрийте роль експерименту в науковому пізнанні.
14. Розкрийте значення моделювання для наукового пізнання.
15. Перелічіть методи інноваційних географічних досліджень.

Тема 3. ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

Мета: засвоєння знань про об'єкт і предмет дослідження географічної науки; формування навичок дискусії про об'єкт, предмет, головні закони географічної науки.

Унаслідок вивчення теми студентові необхідно:

- знати*
- поняття загального і конкретних об'єктів дослідження географічної науки;
 - поняття об'єкта дослідження географічної науки;
 - поняття предмета географічної науки;
 - головні закони географічної науки;
- вміти*
- аналізувати співвідношення підходів на означення загального об'єкта дослідження географічної науки;
 - розкрити еволюцію поглядів на предмет дослідження географічної науки;
- володіти*
- базовими знаннями із фундаментальних положень географічної науки для здійснення індивідуальних наукових досліджень.

Головні поняття: геOVERСУМ, географічна оболонка, географічна поверхня Землі, географічна сфера, географічне середовище, географічний простір, геОНООСФЕРА, геОСВІТ, геОСФЕРА, глобАСТЕМА, зЕМНА ПОВЕРХНЯ, лАНДШАФТНА ОБОЛОНКА, лАНДШАФТНА СФЕРА ЗЕМЛІ, ОБ'ЄКТ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ, ПРЕДМЕТ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ, ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ геОСФЕРИ.

Завдання семінарського заняття

1. Наукова дискусія про загальний і конкретні об'єкти дослідження географічної науки.
2. Поняття *загального, концептуального, віртуального об'єкта* дослідження географічної науки.
3. Проблема змістової і термінологічної неузгодженості понять на означення загального об'єкта географічної науки.
4. Географічна оболонка (ландшафтна оболонка) — загальний об'єкт дослідження географічної науки.
5. Генетична і хронологічна упорядкованість геОСФЕР.
6. Закони і закономірності географічної оболонки.
7. Просторова (територіальна, геОТОРІАЛЬНА) організація географічної оболонки як предмет дослідження географічної науки.

Дискусія на теми:

Актуальність теоретизації географічної науки.

Сучасні трактування загального об'єкта географічної науки.

Література

1. *Алаев Э. Б.* Социально-экономическая география : понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. — М. : Мысль, 1983. — 300 с.
2. *Андрейчук В.* Еволюція географічного середовища і сучасна географія / В. Андрейчук // Наук. вісник Чернів. ун-ту : зб. наук. праць. — 2009. — Вип. 480—481. Географія. — С. 9—28.
3. *Влах М.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник / М. Влах, Л. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — 344 с.
4. *Влах М. Р.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник для самостійної роботи студентів / М. Р. Влах, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. — 120 с.
5. *Воробьев Д. Н.* Методологические проблемы теоретизации географии : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.01 / Д. Н. Воробьев. — Чебоксары : Чувашский гос. ун-т, 2004. — 20 с.
6. Географічна наука в нових соціально-економічних умовах розвитку України (за матеріалами наукового семінару) // УГЖ. — 2001. — № 1. — С. 3—37.
7. *Голубчик М. М.* Теория и методология географической науки / М. М. Голубчик, С. П. Евдокимов, Г. Н. Максимов [и др.]. — М. : Владос, 2005. — 463 с.
8. *Геринович В.* Поняття, мета і метод географії / В. Геринович // Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та авт. біогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — С. 211—227.
9. *Исаченко А. Г.* Теория и методология географической науки / А. Г. Исаченко. — М. : Академия, 2004. — 400 с.
10. *Калесник С. В.* Общие географические закономерности Земли / С. В. Калесник. — М. : Мысль, 1970. — 283 с.
11. *Ковалев А. П.* Общая география — наука о геосреде и ее становлении / А. П. Ковалев [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.geography.pp.ua/2013/07/blog-post.html>.

12. *Лямин В. С.* География и общество : философские и социологические проблемы географии / В. С. Лямин. — М. : Мысль, 1978. — 309 с.

13. *Максаковский В. П.* Географическая культура / В. П. Максаковский. — М. : ВЛАДОС, 1998. — 416 с.

14. *Мересте У. И.* Современная география : вопросы теории / У. И. Мересте, С. Я. Ныммик. — М., 1984. — 296 с.

15. *Мороз С. А.* Методологія географічної науки / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.

16. *Немець К. А.* Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посібник / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.

17. *Поросенков Ю. В.* Теория и методология географии / Ю. В. Поросенков. — Ч.1. : Система географических наук. — Воронеж, 2005. — 43 с.

18. *Руденко Л. Г.* «Come on!» географія : актуалізація на тлі світових трендів / Л. Г. Руденко, Є. О. Маруняк, І. Г. Черваньов // УГЖ. — 2017. — № 2 (102). — С. 17—25.

19. *Рудницький С.* Нинішня географія / С. Рудницький // Академік Степан Рудницький / [за ред. проф. О. Шаблія]. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — С. 59—106.

20. *Топчієв О. Г.* Географія перед новітніми викликами і запитами (український аспект) / О. Г. Топчієв, В. І. Нудельман, Л. Г. Руденко // УГЖ. — 2012. — № 2. — С. 3—10.

21. *Топчієв О. Г.* Концепція довкілля — сучасний напрям природничо- та суспільно-географічних досліджень / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська // УГЖ. — 2017. — № 3 (99). — С. 64—70.

22. *Топчієв О. Г.* Предметна область географії та її сучасні методологічні трансформації / О. Г. Топчієв // УГЖ. — 2016. — № 1. — С. 64—69.

23. *Тютюнник Ю. Г.* Философия географии / Ю. Г. Тютюнник. — К. : Ун-т «Україна», 2011. — 204 с.

24. *Хаггет П.* География : синтез современных знаний / П. Хаггет [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1979. — 684 с.

25. *Харвей Д.* Научное объяснение в географии : общая методология науки и методология географии / Д. Харвей [сокр., пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1974. — 502 с.

26. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 3-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с., Кн. 2. — 706 с. ; 2017. — Кн. 3. — 562 с.
27. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії : навч. посібник / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. — 444 с.
28. *Шаблій О. І.* Суспільна географія : теорія, історія, українознавчі студії / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. — 744 с.
29. *Шаблій О. І.* Фундаментальні об'єкти дослідження суспільної географії у класичному, некласичному і постнекласичному вимірах / О. І. Шаблій // Україна : географічні проблеми сталого розвитку : зб. наук. праць. — К. : ВГЛ «Обрії», 2004. — С. 96—107.
30. *Яковлева Ю. К.* Сучасний погляд на географічний простір як об'єкт науки / Ю. К. Яковлева, О. Л. Закотнюк // Регіональні проблеми України : Географічний аналіз та пошук шляхів вирішення : зб. наук. праць. — Херсон : ПП Вишемирський, 2013. — С. 219—225.
31. *Bonnett A.* What is geography? / A. Bonnett. — London : SAGE Publication Ltd, 2008. — 168 p.
32. *Clifford N. J.* The future of geography : when the hole is less than sum of its parts / N. J. Clifford // Geoforum. — 2002. — № 4. — P. 431—436.
33. Geography Wiki [Electronic resource]. — Mode of access : <http://geographyexpert.wikia.com>.
34. *Hanks R. R.* Encyclopedia of Geography Terms, Themes, and Concepts / R. R. Hanks. — Santa Barbara : ABC-CLIO, 2011. — 405 p.
35. *Kitchin R.* The cognition of geographic space / R. Kitchin, M. Blades. — London ; N.Y. : I.B.Tauris, 2002. — 241 p.
36. *Trift N.* The future of geography / N. Trift // Geoforum. — 2002. — № 3. — P. 291—298.
37. What is geography (Prepared by The Association of American Geographers (AAG), 2013)? [Electronic resource]. — Mode of access : http://www.aag.org/cs/what_geographers_do.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Підготуйте наукознавчий текст із використанням рекомендованих понять на тему «Концепція цілісності географічної науки».

2. Ознайомтеся з працею С. Рудницького «Нинішня географія» (1905). Проаналізуйте твердження ученого щодо предмета дослідження географії: *«Цілком природно, що географія, займаючись Землею як особливим тілом, що на ній знаходиться, мусить не тільки брати Землю як цілісність, але і спеціальну увагу звернути на поверхню Землі як простір, у якому розміщені природні явища. Земля як цілісність, а спеціально її поверхня, це предмет географії»* [19, с. 73].

3. Подумайте над цитатою з праці О. Шаблія «Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії» (2001): *«Земна поверхня є одвічним і нескінченим для пізнання конкретним об'єктом географічної науки, який концептуально розгортається в поняттєво-категоріальній системі географічної оболонки і не вивчається жодною іншою наукою»* [28, с. 409]. Підтвердіть думку ученого.

4. Прочитайте статтю Ю. Яковлевої, О. Закотнюк «Сучасний погляд на географічний простір як об'єкт науки» (2013). Чому автори, виходячи з тези *«географічна картина сучасного світу настільки складна, багатоліка, мінлива, що уявлення геопростору у вигляді накладання, перетину безлічі складних просторів (сфер, шарів) є ґносеологічною необхідністю»* [30, с. 224], пропагують ідею соціогеопростору як *«простору взаємодії природного та соціального»* [30, с. 223]?

5. Ознайомтеся з підсумками наукового семінару «Географічна наука в нових соціально-економічних умовах розвитку України» (Київ, 2011) [6]. Які проблемні питання означення об'єкта і предмета дослідження сучасної географії за матеріалами семінару?

6. Професор О. Топчієв у статті «Предметна область географії та її сучасні методологічні трансформації» (2016) означив об'єкт і предмет географії, а також розкрив зміст науки: *«об'єкт географії — ландшафтна оболонка Землі, предмет — геопросторова (територіальна) організація ландшафтної оболонки. Географія — наука про геопросторову (територіальну) організацію ландшафтної оболонки Землі, про природні та соціально-економічні закономірності її формування та функціонування»* [22, с. 68]. Підтвердіть чи спростуйте думку ученого.

7. Прочитайте статтю В. Андрейчука «Еволюція географічного середовища і сучасна географія» (2009) [2]. Чи поділяєте Ви погляди

автора на трактування географічної оболонки як глобастеми? Яка доцільність запровадження нового терміна на означення загального об'єкта географічної науки?

8. Ознайомтесь із тематикою наукових географічних публікацій закордонних періодичних видань («Journal of Geography and Geology» (Канада), «Geography, Politics, Sociology» (Велика Британія), «Austrian Journal of Humanities and Social Sciences» (Австрія), «Journal of Geography in Higher Education» (США), «GEOView» (Австралія)). Яка наукова тематика переважає? З якими новими теоріями та методиками ви ознайомились? Яка відмінність представлення результатів наукового дослідження в українських і закордонних виданнях?

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте зміст понять географія, землезнавство, землелогія.
2. У чому полягає відмінність між онтологічним, концептуальним і віртуальним об'єктами географічної науки?
3. Які науки підходи існують до трактування загального об'єкта географічної науки?
4. Що є загальним об'єктом дослідження географії?
5. Що є предметом дослідження географії?
6. Чому географічну оболонку вважають загальним об'єктом географічної науки?
7. Які головні шляхи теоретизації географічної науки?
8. Перелічіть просторові рівні наукового геопізнання.
9. У чому полягає відмінність між географічною і ландшафтною оболонками?
10. Перелічіть головні закони розвитку географічної оболонки.
11. У чому полягає міждисциплінарна сутність закону географічної зональності.
12. У чому полягає важливість проблеми трансформації об'єкта і предмета географічної науки у XXI ст.?
13. Яка роль учення про ноосферу для сучасного розуміння загального об'єкта географічної науки?
14. Перелічіть українські періодичні видання з географії.

Тема 4. СТРУКТУРА ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

Мета: визначення місця географії у загальній системі наук, системі наук про Землю; розроблення алгоритму нового системного класифікування географічної.

Унаслідок вивчення теми студентові необхідно:

<i>знати</i>	• підходи, принципи, критерії класифікації географічної науки;• чинні схеми структурування географічної науки;
<i>вміти</i>	• обґрунтовувати місце географії у загальній системі наук, системі наук про Землю;• аналізувати чинні схеми структурування географічної науки;• визначати напрямки диференціації та інтеграції географічної науки;
<i>володіти</i>	• базовими знаннями із фундаментальних положень географічної науки для здійснення індивідуальних наукових досліджень.

Головні поняття: диференціація науки, дуалізм географічної науки, єдина географія, ієрархія науки, інтеграція науки, класифікація науки, критерії класифікації, метагеографія, монізм географічної науки, принципи класифікації, система географічної науки, цілісність географії.

Завдання семінарського заняття

1. Місце географії у загальній системі наук, системі наук про Землю.
2. Процеси диференціації та інтеграції географічного знання.
3. Методологічна проблема монізму і дуалізму географічної науки. Поняття *цілісності географічної науки*.
4. Головні критерії класифікування географічної науки: історико-генетичний, структурно-компонентний, функціональний, діяльнісний, процесний, методичний.
5. Нова концептуальна модель географічної науки (О. Шаблій, М. Влах, Л. Котик, 2018). Поняття *базових, дивергентних і конвергентних наукових напрямків географії*.
6. Поняття *трансдисциплінарної конвергенції географічної науки*.

Дискусія на теми:

Аргументи «за» і «проти» цілісності географічної науки.
Актуальність проблеми структурування географічної науки.
Суб'єктивізм структурування географічної науки.
Проблемні питання структурування географічної науки.

Література

1. *Влах М.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник / М. Влах, Л. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — 344 с.
2. *Влах М. Р.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник для самостійної роботи студентів / М. Р. Влах, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. — 120 с.
3. Географічна наука в нових соціально-економічних умовах розвитку України (за матеріалами наукового семінару) // УГЖ. — 2001. — № 1. — С. 3—37.
4. *Гладкий О. В.* Географічні ідеї єдності наукового знання / О. В. Гладкий // Регіональні проблеми України : Географічний аналіз та пошук шляхів вирішення : зб. наук. праць. — Херсон : ПП Вишемирський, 2013. — С. 39—44.
5. *Голубчик М. М.* Теория и методология географической науки / М. М. Голубчик, С. П. Евдокимов, Г. Н. Максимов [и др.]. — М. : Владос, 2005. — 463 с.
6. *Замятин Д. Н.* Метагеография. Пространство образов и образы пространства / Д. Н. Замятин. — М. : Аграф, 2004. — 512 с.
7. *Исаченко А. Г.* Теория и методология географической науки / А. Г. Исаченко. — М. : Академия, 2004. — 400 с.
8. *Кедров Б. М.* Классификация наук / Б. М. Кедров. — Кн. 3. : Прогноз. — М. : Мысль, 1985. — 543 с.
9. *Ковальов О. П.* Що відбувається з географією / О. П. Ковальов // Вісник ХНУ. — 2011. — № 956. — С. 128—143.
10. *Лямин В. С.* Место географии в генетической классификации наук : монография / В. С. Лямин. — Одесса : Астропринт, 2012. — 184 с.
11. *Максаковский В. П.* Географическая культура / В. П. Максаковский. — М. : ВЛАДОС, 1998. — 416 с.
12. *Маринич О. М.* Структура географічної науки та її сучасний стан в Україні / О. М. Маринич // УГЖ. — 1997. — № 1. — С. 4—8.
13. *Мересте У. И.* Современная география : вопросы теории / У. И. Мересте, С. Я. Ныммик. — М., 1984. — 296 с.

14. *Мороз С. А.* Методологія географічної науки / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.

15. *Немець К. А.* Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посіб. / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.

16. *Новиков А. Н.* Концепция фрактальной географической трихотомии : вопросы классификации направлений и объектов научных исследований / А. Н. Новиков [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/kontseptsiya-fraktal-pou-geograficheskoy-trihotomii-voprosy-klassifikatsii>.

17. *Поросенков Ю. В.* Теория и методология географии / Ю. В. Поросенков. — Ч.1. : Система географических наук. — Воронеж, 2005. — 43 с.

18. *Рудницький С.* Нинішня географія / С. Рудницький // Академік Степан Рудницький / [за ред. проф. О. Шаблія]. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — С. 59—106.

19. *Твердохлебов І.* Місце метагеографії у системі наук / І. Твердохлебов // Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та авт. біогр. статей проф. О. Шаблія]. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — С. 923—927.

20. *Трофимов А. М.* Общая география (вопросы теории и методологии) / А. М. Трофимов, М. Д. Шарыгин. — Пермь : ПГУ, 2007. — 462 с.

21. *Тутковський П.* Межі та завдання географії / П. Тутковський // Історія української географії. Всеукр. наук.-теор. часопис. — Тернопіль, 2000. — Вип. 1. — С. 46—56.

22. *Тютюнник Ю. Г.* Философия географии / Ю. Г. Тютюнник. — К. : Ун-т «Україна», 2011. — 204 с.

23. *Хаггет П.* География : синтез современных знаний / П. Хаггет [пер. с. англ.]. — М. : Прогресс, 1979. — 684 с.

24. *Харвей Д.* Научное объяснение в географии : общая методология науки и методология географии / Д. Харвей [сокр., пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1974. — 502 с.

25. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 3-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с., Кн. 2. — 706 с. ; 2017. — Кн. 3. — 562 с.

26. *Шаблій О.* Формування нових наукових дисциплін на перетині суспільної географії і суміжних наук / О. Шаблій

// Українська географія : сучасні виклики. Зб. наук. праць у 3-х т. — К. : Прінт-Сервіс, 2016. — Т. 1. — С. 221—223.

27. Шаблій О. І. Матричний підхід до класифікації напрямків географії суспільства / О. І. Шаблій, В. С. Грицевич // Україна : географічні проблеми сталого розвитку : зб. наук. праць. — К. : ВГЛ «Обрії», 2004. — Т. 4. — С. 151—153.

28. Шаблій О. І. Нова системна класифікація географічної науки : проблеми і напрямки модернізації / О. І. Шаблій, М. Р. Влах, Л. І. Котик // Історія української географії. Всеукр. наук.-теор. часопис. — Тернопіль, 2015. — Вип. 32. — С. 7—17.

29. Шаблій О. І. Структурування географічної науки : історичний досвід і сучасні тенденції / О. І. Шаблій, М. Р. Влах, Л. І. Котик / Суспільна географія : наукові традиції і сучасні виклики : матеріали Всеукр. наук. семінару, присвяч. 110-літтю від народження д. геогр. наук, проф. О. Т. Ващенко (м. Львів, 13 грудня 2018 р.) / [відп. ред. проф. О. Шаблій]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — С. 55—64.

30. Шуйский Ю. Д. Состояние современной географии и ее структура / Ю. Д. Шуйский // Вісник Одес. нац. ун-ту. Геогр. та геол. науки. — 2013. — Т. 18. — Вип. 2 (18). — С. 7—21.

31. Bonnett A. What is geography? / A. Bonnett. — London : SAGE Publication Ltd, 2008. — 168 p.

32. Geography Wiki [Electronic resource]. — Mode of access : <http://geographyexpert.wikia.com>.

38. What is geography (Prepared by The Association of American Geographers (AAG), 2013)? [Electronic resource]. — Mode of access : http://www.aag.org/cs/what_geographers_do.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Ознайомтеся з працею акад. С. Рудницького «Нинішня географія» (1905) та проаналізуйте його міркування щодо монізму науки: *«Географія, займаючись людиною, побудує поміст між природничими та гуманістичними науками лише тоді, коли признаємо її одноцільність. Коли ж введемо до неї дуалізм, то вона тої своєї задачі ніколи не сповнить і сама потерпить, втративши внутрішню єдність»* [18, с. 85].

2. Розкрийте взаємозв'язок між структурою географічної науки за С. Рудницьким (математична географія, фізична географія,

біологічна географія, антропогеографія) та головними напрямками розвитку європейської географічної науки на початку ХХ ст. [18].

3. Ознайомтеся із результатами наукового семінару «Географічна наука у нових соціально-економічних умовах розвитку України» (Київ, 2011) [3]. Які проблемні питання структурування географічної науки визначили учасники семінару?

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте місце географії у загальній системі наук.
2. Розкрийте місце географії у системі наук про Землю.
3. Перелічіть головні критерії класифікації географічних наук.
4. У чому полягає сутність поняття «сходинок наук» (О. Конт)?
5. У чому полягають особливості секторно-кругового підходу до структурування географії, використаного Н. Феннеманом (1919)?
6. Розкрийте особливості структурування географії у працях американських авторів ХХ ст.
7. Яка особливість структурування географії С. Ниммик (1984)?
8. Розкрийте специфіку системи географічних наук за Г. де Блієм, П. Муллером (2002).
9. У чому полягає принциповість системи географічних наук за Ю. Поросьонковим (2005)?
10. Які особливості структурування географії Дж. Гоббсом (2006)?
11. Які головні субдисципліни фізичної та суспільної географії виділяє М. Підвірний (2006)?
12. Які особливості графічної моделі географічної науки Л. Зеленської (2011)?
13. Перелічіть компоненти системи географічних наук Ю. Шуйського (2013).
14. Які модерні (постнекласичні) підходи структурування географічної науки А. Новікова (2014)?
15. Наведіть приклади використання генетичного підходу до класифікації географічних наук.
16. Наведіть приклади використання компонентного підходу до класифікації географічних наук.

Тема 5. ПАРАДИГМАЛЬНА ЕВОЛЮЦІЯ ГЕОГРАФІЇ

Мета: розкрити сутність діалектичного принципу історизму та його значення для вивчення процесів становлення і розвитку географічної науки

Унаслідок вивчення теми студентові необхідно:

<i>знати</i>	• періодизацію історії становлення і розвитку теорії і методології географічної науки;• еволюцію наукових географічних парадигм;• наукові школи української і світової географії;
<i>вміти</i>	• аналізувати розвиток географічних ідей в античний період, період Середньовіччя, Новий і Новітній часи;• розкривати особливості сучасного етапу розвитку географії через становлення і розвиток наукових парадигм;
<i>володіти</i>	• базовими історико-географічними знаннями для здійснення індивідуальних наукових досліджень.

Головні поняття: актуальна географія, антична натурфілософія, географічний детермінізм, екстерналістські чинники, інтерналістські чинники, історизм, історична географія, історія географії, класична географія, космологія, некласична географія, перспективна географія, постгеографія, постнекласична географія, ретроспективна географія.

Завдання семінарського заняття

1. Значення історичного принципу наукового географічного пізнання. Класичні та модерні концепції географізму та історизму.
2. Формаційний, цивілізаційний, історико-географічний, парадигмальний підходи до періодизації історії географічної науки. Екстерналістські й інтерналістські чинники розвитку науки.
3. Донауковий (доантичний) етап розвитку географічних уявлень про Світ. Міфологемний напрямок натурфілософських уявлень.
4. Антична натурфілософія як «осьовий час» географічної науки. Напрямки протогеографічних узагальнень античної натурфілософії.
5. Емпіричний етап геопізнання (до XIX ст.).
 - 5.1. Космографічна парадигма.
 - 5.2. Описово-країнознавча парадигма.
 - 5.3. Географічно-детерміністська парадигма.

6. Теоретичний етап геопізнання.
 - 6.1. Перший період (XIX ст.).
 - 6.1.1. Порівняльно-географічна парадигма.
 - 6.1.2. Біогеографічна парадигма.
 - 6.1.3. Геологічна парадигма.
 - 6.1.4. Геоморфологічна парадигма.
 - 6.2. Другий період (з XX ст.).
 - 6.2.1. Ландшафтна парадигма.
 - 6.2.2. Геосистемна парадигма.
 - 6.2.3. Модельна парадигма.
 - 6.2.4. Екологічна парадигма.
 - 6.2.5. Парадигма збалансованого розвитку.
 - 6.2.6. Геоінформаційна парадигма.
 - 6.2.7. Геоноосферна парадигма.
 - 6.2.8. Постгеографічна парадигма.

Дискусія на теми:

Головні концептуальні ідеї античної натурфілософії та їхня актуальність для сучасних географічних досліджень.

«Втрати» географії у період Середньовіччя.

Здобутки і «втрати» географії у період Великих географічних відкриттів. Чи «великими» є Великі географічні відкриття?

Глобальні виклики розвитку сучасної географії (обмеженість ресурсів, критичний екологічний стан природного довкілля та глобальна зміна клімату, міжцивілізаційні та релігійні зіткнення, загроза виживання людства тощо).

Література

1. *Влах М.* Історія географії : навч. посібник / М. Влах. — [2-ге вид., допов., перероб.]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — 338 с.
2. *Влах М.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник / М. Влах, Л. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — 344 с.
3. *Влах М. Р.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник для самостійної роботи студентів / М. Р. Влах, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. — 120 с.

4. *Голубчик М. М.* Теория и методология географической науки / М. М. Голубчик, С. П. Евдокимов, Г. Н. Максимов [и др.]. — М. : Владос, 2005. — 463 с.
5. *Даймонд Дж.* Зброя, мікроби і сталь. Витоки нерівностей між народами / Дж. Даймонд [пер. з англ. Т. Цимбали]. — К. : КМ-Букс, 2018. — 512 с.
6. *Дейвіс Н.* Європа. Історія / Н. Дейвіс [пер. з англ. П. Тарашука]. — К. : Основи, 2013. — 1456 с.
7. *Джеймс П.* Все возможные миры. История географических идей / П. Джеймс, Дж. Мартин [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1988. — 672 с.
8. *Джонстон Р. Дж.* География и географы : очерк развития англо-американской социальной географии после 1945 г. / Р. Дж. Джонстон [пер. с англ. ; под ред. Э. Б. Алаева]. — М. : Прогресс, 1987. — 367 с.
9. *Жупанський Я. І.* Історія географії в Україні : посібник / Я. І. Жупанський. — Львів : Світ, 1997. — 262 с.
10. *Исаченко А. Г.* Развитие географических идей / А. Г. Исаченко. — М. : Мысль, 1971. — 416 с.
11. Історія європейської цивілізації. Греція / [за ред. У. Еко]. — Х. : Фоліо, 2016 — 1159 с.
12. Історія європейської цивілізації. Рим / [за ред. У. Еко]. — Х. : Фоліо, 2015 — 1040 с.
13. *Кралуц П.* Антична філософія на українських землях / П. Кралуц [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://kulturolog.org.ua>.
14. *Круль В. П.* Теорія і методологія географічної науки (ретроспективний огляд до 70-80-х рр. ХХ століття) : навч. посібник / В. П. Круль. — Чернівці : Чернів. нац. ун-т імені Юрія Федьковича, 2018. — 344 с.
15. *Лямин В. С.* Современные концепции географии / В. С. Лямин // Концепции современного естествознания : учебник / [под ред. С. А. Лебедева]. — М. : Юрайт, 2011. — С. 270—298.
16. *Лямин В. С.* Философские вопросы географии : монография / В. С. Лямин. — М. : Изд-во МГУ, 1989. — 96 с.
17. *Маруняк Є. О.* Сучасна європейська географія : напрями розвитку / Є. О. Маруняк // УГЖ. — 2010. — № 2. — С. 69—74.
18. *Моммзен Т.* История Рима / Т. Моммзен. — М. : Эксмо, 2010. — 432 с.

19. *Мукитанов Н. К.* От Страбона до наших дней : эволюция географических представлений и идей / Н. К. Мукитанов. — М. : Мысль, 1985. — 237 с.

20. *Нечуй-Левицький І.* Світогляд українського народу. Ескіз української міфології / І. Нечуй-Левицький. — К. : Обереги, 1992. — 85 с.

21. *Немець Л.* Еволюція суспільної географії в системі парадигм / Л. Немець, Ю. Кандиба [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Chseg/2008_4/Nemets,Kandyba.pdf.

22. *Олійник Я.* Географічна наука в Україні : становлення і розвиток / Я. Олійник. — К. : Ніка-Центр, 2007. — 148 с.

23. *Пістун М. Д.* Розвиток суспільної географії в Україні у ХХ — на початку ХХІ сторіччя : монографія / М. Д. Пістун. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2009. — 112 с.

24. *Поросенков Ю. В.* Теория и методология географии / Ю. В. Поросенков. — Ч.1. : Система географических наук. — Воронеж, 2005. — 43 с.

25. *Руденко Л. Г.* «Come on!» Географія: актуалізація на тлі світових трендів / Л. Г. Руденко, Є. О. Маруняк, І. Г. Черваньов // УГЖ. — 2017. — № 2 (102). — С. 17—25.

26. *Рудницький С.* Історія землезнання України / С. Рудницький. — Ч. 1. Старі віки. — К. ; Прага, 1925.

27. *Саушкин Ю. Г.* Географическая наука в прошлом, настоящем, будущем / Ю. Г. Саушкин. — М. : Просвещение, 1980. — 269 с.

28. *Сосса Р. І.* Картографування території України : історія, перспективи, наукові основи / Р. І. Сосса. — К. : Наук. думка, 2005. — 292 с.

29. *Топчієв О. Г.* Географія перед новітніми викликами і запитамі (український аспект) / О. Г. Топчієв, В. І. Нудельман, Л. Г. Руденко // УГЖ. — 2012. — № 2. — С. 3—10.

30. *Фергюсон Н.* Цивілізація. Як Захід став успішним / Н. Фергюсон [пер. з англ. В. Циби]. — К. : Наш Формат, 2017. — 488 с.

31. *Франко І.* Як творилася слов'янська міфологія / І. Франко // Франко І. Твори : у 50 т. — Т. 37. — К. : Наук. думка, 1982. — С. 425—432.

32. *Харарі Ю. Н.* 21 урок для 21-го століття / Ю. Н. Харарі. — К. : BookChef, 2018. — 416 с.

33. *Харарі Ю. Н.* Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього / Ю. Н. Харарі. — Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2016. — 544 с.
34. *Харарі Ю. Н.* Номо Deus. Людина божественна. За лаштунками майбутнього / Ю. Н. Харарі. — К. : BookChef, 2018. — 544 с.
35. *Хаггет П.* География : синтез современных знаний / П. Хаггет [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1979. — 684 с.
36. *Харвей Д.* Научное объяснение в географии : общая методология науки и методология географии / Д. Харвей [сокр., пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1974. — 502 с.
37. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 3-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с., Кн. 2. — 706 с. ; 2017. — Кн. 3. — 562 с.
38. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії : навч. посібник / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. — 444 с.
39. *Шальнев В. А.* История, теория и методология географии. Ч.2. : Теория и методология географии : учеб. пособие / В. А. Шальнев. — Ставрополь : Изд-во СГУ, 2011. — 111 с.
40. *Штойко П. І.* Концепції природознавства : навч. посібник / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — 456 с.
41. *Штойко П. І.* Теоретичні концепти становлення новітньої української географії : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.11 / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. — 36 с.
42. *Шуйский Ю. Д.* Географическая наука в античном мире и в период Средневековья / Ю. Д. Шуйский. — Одесса : ВМВ, 2008. — 180 с.
43. *Ясперс К.* Смысл и назначение истории / К. Ясперс [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://royallib.com/book/yaspers_karl.
44. International Festival of Geography [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.fig.saint-die-des-vosges.fr>.
45. International Geographical Union [Electronic resource]. — Mode of access : <http://igu-online.org>.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Підготуйте наукознавчий текст із використанням рекомендованих понять на тему «Головні риси географії на класичному, некласичному, постнекласичному етапах її розвитку».

2. Прочитайте статтю Л. Руденка, Є. Маруняк, І. Черваньова «Come on!» Географія: актуалізація на тлі світових трендів» (2018). Чи погоджуєтесь із трактуванням поняття *актуалізації* як сукупності *інтелектуальних або практичних спрямувань, дій, націлених на перетворення попереднього досвіду, базових знань із потенційного стану ресурсу в діючий (актуальний) стан категорії конкретної економіки* [25, с. 18].

3. Прочитайте працю К. Ясперса «Зміст і призначення історії» (1949). Чому автор пропагує тезу: «... вісь світової історії доцільно відносити до часу близько 500 років до Р. Х. Тоді відбувся найбільш різкий поворот в історії» [43]?

4. Проаналізуйте один із давньогрецьких міфів у контексті наявної у ньому географічної інформації. Подумайте, яка подібність/відмінність подання географічної інформації притаманна давньогрецьким, римським, давньоукраїнським міфам? Чим це зумовлено?

5. Прочитайте тему 6 «Розвиток географічних ідей у другій половині XIX — на початку XX століття» навчального посібника М. Влах «Історія географії» (2014) [1]. Які головні природничо- та суспільно-географічні школи цього періоду аналізує авторка? Які наукові концепції сформувалися та розвинулись у цих школах?

6. Ознайомтеся з працею Я. Олійника «Географічна наука в Україні: становлення і розвиток» (2007) [22]. На яких сучасних проблемах географічної науки наголошує автор?

7. Ознайомтеся з напрямками діяльності Міжнародного географічного союзу (МГС, International Geographical Union) [45]. Які наукові проекти реалізуються під егідою міжнародної інституції?

МГС і його Комісія з освіти у рамках проголошеного Генеральною асамблеєю ЮНЕСКО Міжнародного року глобального взаємопорозуміння (International Year of Global Understanding, 2016) задекларували укладання міжнародного мінімуму географічних знань для кожного громадянина у XXI ст.

Чому виникла необхідність формування такого мінімуму? Як його укладання і застосування сприятиме популяризації географії?

8. Проаналізуйте тематику Міжнародних географічних конгресів (International Geographical Congress, 1871—2020) [45]. Чим зумовлений вибір теми 34 Міжнародного географічного конгресу «Географія: поєднання континентів» («Geography: Bridging the Continents»), 17—21 серпня 2020 р., Стамбул)?

9. Ознайомтесь із діяльністю Міжнародного географічного фестивалю (International Festival of Geography, м. Сен-Дьє-де-Вож, Франція) [44]. Як змінювалася тематика заходів фестивалю (1990—2018)? Які дослідники отримали премію Вотрена Люда*, що претендує на статус аналога Нобелівської премії у галузі географії?

Запитання для самоперевірки

1. Які особливості географічних ідей доантичного періоду?
2. Перелічіть ультраструктурні напрямки протогографічних узагальнень античної натурфілософії.
3. Перелічіть інфраструктурні напрямки протогографічних узагальнень античної натурфілософії.
4. У чому полягають особливості розвитку географії у середньовічній Європі?

* *Вотрен Люд (Vautrin Lud, 1448—1527, м. Сен-Дьє-де-Вож, Франція)* — французький астроном, географ, гуманіст, педагог, видавець, організатор культурницько-наукової асоціації «Вогезівська гімназія» («Le Gymnase vosgien», 1500). Члени асоціації вирішили створити карту, засновану на працях Клавдія Птолемея, доповнивши її результатами нових досягнень географії. Результатом стало видання буклету («Cosmographiae Introductio», 1507), який містив географічний трактат авторства В. Люда («Sphaerae Mate. Rvdimenta»), карту (автор — картограф *М. Вальдземюллер (M. Waldseemüller), 1470—1520*) і латинський переклад чотирьох історій Америго Веспуччі («Quattuor Americi Vespuccii navigationes»). У трактаті запропоновано іменувати Новий Світ Америкою на честь Америго Веспуччі (Americus — латинський переклад італійського імені Америго); назву Америка для позначення на карті Нового світу використав М. Вальдземюллер. Трактат перевиданий 1512 року («Declaratio speculi orbis compositi a Gualtero Lud»). Через фінансову кризу В. Люд продав свої географічні праці адвокатам зі Страсбурга (1513) і відмовився від друку карт М. Вальдземюллера до «Географії» Клавдія Птолемея.

У м. Сен-Дьє-де-Вож щороку восени (з 1991 р.) присуджують «Нобелівську» премію з географії — премію Вотрена Люда.

5. У чому полягають особливості розвитку географії у середньовічному Китаї?

6. Які особливості розвитку арабської географії у період Середньовіччя?

7. Які тенденції розвитку географії виникли внаслідок Великих географічних відкриттів?

8. Із працями яких учених пов'язують зародження порівняльно-географічної парадигми?

9. Як промислові революції вплинули на розвиток теорії і методології географічної науки?

10. Які напрямки впливу інформаційної революції на розвиток теорії і методології географічної науки?

11. Головні центри географічних досліджень у світі. Яка їхня тематика?

12. Який внесок у розвиток географії Наукового товариства імені Шевченка?

13. Які головні завдання діяльності Українського географічного товариства?

14. Які наукові парадигми домінують на сучасному етапі розвитку географічної науки?

15. Які географічні відкриття відбулися у XXI ст.?

Тема 6. СИСТЕМНА МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЇ

Мета: засвоєння головних положень загальної теорії систем; формування навичок використання положень загальної теорії систем у конкретних наукових дослідженнях.

Унаслідок вивчення теми студентові необхідно:

знати	• сутність і поняттєвий апарат загальної теорії систем;• критерії класифікації систем;• властивості систем;• особливості застосування системного аналізу в географічній науці;
вміти	• пояснити системність геопізнання;• обґрунтувати доцільність використання системного аналізу в географічних дослідженнях;
володіти	• базовими знаннями із загальної теорії систем для здійснення індивідуальних наукових досліджень.

Головні поняття: геосистема, геохолон, емерджентність, ізоморфізм, кібернетика, синергетика, синергія, система, системність, системний аналіз і синтез, системний підхід, тектологія, теорія систем, хаос, цілісність.

Завдання семінарського заняття

1. Тектологія, або «організаційна наука» О. Богданова. Головні закони тектології.
2. Сутність системного підходу. Гносеологічні можливості та обмеження системного підходу.
3. Поняття *геосистеми*: сутність, характерні ознаки.
4. Еволюція змісту головних системних понять загальної географії.
5. Еволюція змісту головних системних понять природничої географії.
6. Еволюція змісту головних системних понять суспільної географії.

Дискусія на теми:

Системна сутність геопізнання.

Доцільність створення ідеальних систем у географії.

Література

1. *Алаев Э. Б.* Социально-экономическая география : понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. — М. : Мысль, 1983. — 300 с.
2. *Андрейчук В.* Еволюція географічного середовища і сучасна географія / В. Андрейчук // Наук. вісник Чернів. ун-ту : зб. наук. праць. — 2009. — Вип. 480—481 : Географія. — С. 9—28.
3. *Арманд А. Д.* Самоорганизация и саморегулирование географических систем / А. Д. Арманд. — М. : Наука, 1988. — 264 с.
4. *Влах М.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник / М. Влах, Л. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — 344 с.
5. *Влах М. Р.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник для самостійної роботи студентів / М. Р. Влах, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. — 120 с.
6. *Голубець М. А.* Екосистемологія / М. А. Голубець. — Львів : Поллі, 2000. — 256 с.
7. *Голубчик М. М.* Теория и методология географической науки / М. М. Голубчик, С. П. Евдокимов, Г. Н. Максимов [и др.]. — М. : Владос, 2005. — 463 с.
8. *Горбань О. М.* Основы теории систем і системного аналізу : навч. посібник / О. М. Горбань, В. Є. Бахрушин. — Запоріжжя : ЗІДМУ, 2004. — 204 с.
9. *Даценко Л. М.* Основы геоінформаційних систем і технологій : навч. посібник / Л. М. Даценко, В. І. Остроух. — К. : Картографія, 2012. — 184 с.
10. *Дудник І. М.* Вступ до загальної теорії систем / І. М. Дудник. — К. : Кондор, 2010. — 205 с.
11. *Исаченко А. Г.* Теория и методология географической науки / А. Г. Исаченко. — М. : Академия, 2004. — 400 с.
12. *Ласточкин А. Н.* Общая теория геосистем / А. Н. Ласточкин. — СПб. : Лема, 2011. — 980 с.
13. *Маца К. А.* Системы неорганические, органические, социальные : свойства и принципы организации / К. А. Маца. — К. : Обрії, 2008. — 196 с.
14. *Мельник А. В.* Ландшафт географічний / А. В. Мельник // Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / [редкол. : І. М. Дзюба [та ін.] ; НАН України ; НТШ]. — К., 2003—2016.

15. *Мороз С. А.* Методологія географічної науки / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.
16. *Палієнко В. П.* Системний підхід в географічних дослідженнях : динамічні передумови організованості геоморфосистем / В. П. Палієнко // УГЖ. — 2010. — № 2. — С. 50—53.
17. *Петлін В. М.* Синергетичні залежності в організації природних територіальних систем / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2013. — 396 с.
18. *Петлін В. М.* Системна природнича географія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — 249 с.
19. *Сонько С. П.* Просторовий розвиток соціо-природних систем : шлях до нової парадигми / С. П. Сонько. — К. : Ніка-Центр, 2003. — 287 с.
20. *Сорока К. О.* Основи теорії систем і системного аналізу : навч. посібник / К. О. Сорока. — Х. : ХНАМГ, 2004. — 291 с.
21. *Сочава В. Б.* Введение в учение о геосистемах / В. Б. Сочава. — Новосибирск : Наука, 1978. — 294 с.
22. *Топчиев А. Г.* Пространственная организация географических комплексов и систем / А. Г. Топчиев. — К. ; Одеса : Высш. шк., 1988. — 187 с.
23. *Топчієв О. Г.* Основи суспільної географії : підручник / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2001. — 560 с.
24. *Тютюнник Ю. Г.* Философия географии / Ю. Г. Тютюнник. — К. : Ун-т «Україна», 2011. — 204 с.
25. *Хакен Г.* Информация и самоорганизация. Макроскопический подход к сложным системам / Г. Хакен [пер. с англ.]. — М. : КомКнига, 2005. — 248 с.
26. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 3-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с., Кн. 2. — 706 с. ; 2017. — Кн. 3. — 562 с.
27. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії : навч. посібник / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. — 444 с.
28. *Ahlawat R.* Concept of Natural System in Physical Geography / R. Ahlawat [Electronic resource]. — Mode of access : http://ags.geography.du.ac.in/Study%20Materials_files.pdf.
29. *Chisholm M.* General Systems Theory and Geography / M. Chisholm [Electronic resource]. — Mode of access : http://www.jstor.org/stable/621371?seq=1#findtn-page_thumbnails_tab_contents.

30. *Hanks R. R.* Encyclopedia of Geography Terms, Themes, and Concepts / R. R. Hanks. — Santa Barbara : ABC-CLIO, 2011. — 405 p.

31. Journal of Geographical Systems [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.scirp.org/journal/jgis>.

32. *Pidwirny M.* Fundamentals of Physical Geography / M. Pidwirny [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.physicalgeography.net/fundamentals/contents.html>.

33. *Rana L.* Models, Theory and Systems Analysis in Geography / L. Rana [Electronic resource]. — Mode of access : http://ags.geography.du.ac.in/Study%20Materials_files/Lalita%20Rana_SC.pdf.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Підготуйте наукознавчий текст із використанням рекомендованих понять на тему «Планета Земля як велика система».

2. Проінтерпретуйте думку А. Айнштайна (1879—1955): *«Наука — це невпинна багатогодова робота думки звести за допомогою системи всі явища нашого світу, що пізнаються»*.

3. Проаналізуйте думку Г. Галілея (1564—1642): *«Той, хто хоче вирішувати питання природничих наук без допомоги математики, ставить нездійсненне завдання. Слід вимірювати те, що можна виміряти, і робити вимірним те, що таким не є»*. Яка роль математики у розвитку географії загалом і становленні системної методології зокрема?

4. Прочитайте розділ «Геосистема — природне явище» праці В. Сочави «Введение в учение о геосистемах» (1978). Чому автор вважає, що *«Хоч геосистеми — природне явище, але при їхньому вивченні у вербальному та математичному описах беруться до уваги усі економічні та соціальні фактори, що впливають на їхню структуру та просторові особливості»* [21].

5. Ознайомтеся з розділом III «Структуризація і структурність географічних систем» праці В. Петліна «Системна природнича географія» (2011). У чому, на думку автора, полягає структурність географічних систем? Чому він вважає, що *«системна складність найбільш повно проявляється у поведінці територіальних систем»* [18, с. 8]?

6. Проаналізуйте статтю В. Палієнко «Системний підхід в географічних дослідженнях: динамічні передумови організованості геоморфосистем» (2010) [16]. Які особливості застосування системного підходу в геоморфології?

7. Проаналізуйте означення соціо-природних систем, дане С. Соньком: *«соціо-природні системи це такі синергетичні взаємодолучення природних і соціальних компонентів, які розвиваються за власними законами, що відмінні від законів розвитку природи і суспільства, взятих окремо, або механічно припасованих одне до іншого»* [19, с. 16]. Чому учений пропонує трактувати їх *«первинними просторово-часовими ноосферними одиницями»*?

8. Ознайомтеся з підходами до вивчення географічних систем в англосмовній літературі [25, 28—33]. На яких аспектах дослідження географічних систем наголошують автори? Чому теорію систем активно використовують у природничих географічних дослідженнях?

Запитання для самоперевірки

1. Які головні ознаки системи?
2. Що розуміють під поняттям системний підхід?
3. Які рівні системності пізнання виділяє сучасна наука?
4. Перелічіть головні завдання загальної теорії систем.
5. Перелічіть головні принципи загальної теорії систем.
6. Яке практичне значення має системний аналіз?
7. Що розуміють під поняттям структура системи?
8. Що розуміють під поняттям гетерогенність системи?
9. У чому полягає проблема визначення меж системи?
10. Як класифікують системи за походженням?
11. Розкрийте сутність принципу функціонування в теорії геосистем.
12. Який зміст синергетики як міждисциплінарного напрямку науки?
13. Який внесок у розвиток системології здійснив Л. фон Барталанфі?
14. Який внесок у розвиток системології здійснив А. Богданов?
15. Який зміст тектології як наукового напрямку?
16. У чому полягає сутність поняття геосистема?
17. У чому полягають емерджентні властивості геосистеми?
18. У чому полягає самоорганізованість геосистем?
19. Що розуміють під дисипативністю геосистем?
20. У чому полягає системність навколишнього світу?
21. Наведіть приклади ідеальних систем в географії.
22. Перелічіть головні системні категорії загальної географії.
23. Перелічіть головні системні категорії природничої географії.
24. Перелічіть головні системні категорії суспільної географії.

Тема 7. ГОЛОВНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДНИЧОЇ ГЕОГРАФІЇ

Мета: ознайомлення із загальною системою природничо-географічного знання; висвітлення системної сутності природничо-географічної науки; засвоєння знань про традиційні та нові наукові напрямки природничої географії.

Унаслідок вивчення теми студентів необхідно:

<i>знати</i>	• головні напрямки теоретизації природничої географії;• системне структурування природничої географії;• традиційні і нові напрямки природничої географії;• сучасну систему природничо-географічного знання;
<i>вміти</i>	• обґрунтовувати доцільність конструктивних і прикладних природничо-географічних досліджень;• аргументувати вплив процесів інформатизації, глобалізації, збалансованого розвитку на формування нових напрямків природничої географії;
<i>володіти</i>	• базовими природничо-географічними знаннями для здійснення індивідуальних наукових досліджень.

Головні поняття: географічна оболонка, геосистема, землезнавство, конструктивна географія, ландшафт, ландшафтна оболонка, ландшафтознавство, перцепційне ландшафтознавство, порівняльне землезнавство, природнича географія, природно-територіальний комплекс (система), фізична географія.

Завдання семінарського заняття

1. Науковий природничо-географічний дискурс. Проблема номінації наукового напрямку.
 2. Проблема визначення загального об'єкта і предмета досліджень природничої географії.
 3. Проаналізуйте і доповніть (!) додаток А «Структура системи наукового географічного знання (головні учення, теорії, концепції, гіпотези, категорії)». Доповнення представте у вигляді таблиці.
 4. Головні закони і закономірності природничої географії.
 5. Аналіз чинних схем класифікації природничої географії.
- Головні проблеми системного структурування природничої географії.

6. Теоретико-методологічні проблеми розвитку базових природничо-географічних наук.

7. Теоретико-методологічні проблеми розвитку конвергентних природничо-географічних наук.

Дискусія на теми:

Детермінологізація поняття *ландшафт*.

Екологізація природничих досліджень і розвиток традиційної природничої географії.

Природнича географія і виклики XXI ст.

Роль природничої географії у посиленні національної безпеки.

Література

1. *Арманд Д. Л.* Наука о ландшафте (Основы теории и логико-математические методы) / Д. Л. Арманд. — М. : Мысль, 1975. — 287 с.

2. *Беручашвили Н. Л.* Методы комплексных физико-географических исследований : учебник / Н. Л. Беручашвили, В. К. Жучкова. — М. : МГУ, 1997. — 320 с.

3. *Влах М.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник / М. Влах, Л. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — 344 с.

4. *Влах М. Р.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник для самостійної роботи студентів / М. Р. Влах, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. — 120 с.

5. *Гавриленко О. П.* Зближення географії та екології : теоретико-методологічні засади / О. П. Гавриленко // Фізична географія та геоморфологія. — 2015. — Вип. 3(79). — С. 5—10.

6. Географічна наука в нових соціально-економічних умовах розвитку України (за матеріалами наукового семінару) // УГЖ. — 2001. — № 1. — С. 3—37.

7. *Гришанков Г. Е.* Введение в физическую географию : предмет и метод : учеб. пособие / Г. Е. Гришанков. — К. : Знання, 2001. — 249 с.

8. *Гродзинський М. Д.* Пізнання ландшафту : місце і простір : монографія у 2-х т. / М. Д. Гродзинський. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2005. — Т. 1. — 432 с. ; Т. 2. — 504 с.

9. Землезнаводство : підруч. для студ. вузів / [за ред. П. Г. Шищенка]. — К. : Либідь, 2000. — 464 с.
10. *Калесник С. В.* Общие географические закономерности Земли / С. В. Калесник. — М. : Мысль, 1970. — 283 с.
11. *Калесник С. В.* Проблемы физической географии / С. В. Калесник. — Л. : Наука, 1984. — 288 с.
12. *Ковалев А. П.* Ландшафт как сам по себе и для человека : монография / А. П. Ковалев. — Х. : Бурун Книга, 2009. — 928 с.
13. *Ковальов А. П.* Географічний ландшафт : науковий, естетичний і феноменологічний аспекти / А. П. Ковальов. — Х. : Екограф, 2005. — 388 с.
14. *Ковальчук І.* Екологія : підручник / І. Ковальчук, В. Робак. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. — 325 с.
15. *Кравчук Я. С.* Геоморфологічне картографування : навч. посібник / Я. С. Кравчук. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. — 176 с.
16. *Кравчук Я. С.* Інженерно-геоморфологічне картографування : навч. посібник / Я. С. Кравчук. — Львів : Світ, 1991. — 144 с.
17. *Круглов І. С.* Базова геосистема (Б-ГЕС) як інтегруючий об'єкт трансдисциплінарної геоєкології / І. С. Круглов // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія геогр. — Тернопіль : СМП «Тайп». — № 2. (вип. 41). — 2016. — С. 168—178.
18. *Кукурудза С. І.* Метризація природного середовища як актуальна природно-географічна проблема / С. І. Кукурудза // УГЖ. — 2013. — № 3. — С. 16—20.
19. Ландшафти і сучасність : зб. наук. праць / [уклад. В. М. Пащенко, Г. І. Денисик ; ред. П. Г. Шищенко [та ін.]]. — К. ; Вінниця : Гіпаніс, 2000. — 288 с.
20. *Лісовський С. А.* Суспільство і природа : баланс інтересів на теренах України / С. А. Лісовський [відп. ред. Л. Г. Руденко]. — Житомир : Полісся, 2009. — 300 с.
21. *Маруняк Є. О.* Сучасна європейська географія : напрями розвитку / Є. О. Маруняк // УГЖ. — 2010. — № 2. — С. 69—74.
22. *Мельник А. В.* Основи регіонального еколого-ландшафтознавчого аналізу / А. В. Мельник. — [2-ге вид.]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2002. — 229 с.
23. *Міллер Г. П.* Ландшафтознавство : теорія і практика : навч. посібник / Г. П. Міллер, В. М. Петлін, А. В. Мельник. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. — 172 с.

24. *Міхелі С. В.* Основи ландшафтознавства / С. В. Міхелі. — К. ; Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2002. — 184 с.
25. Новые географические знания и направления исследований : сб. науч. трудов. — К., 2006. — 326 с.
26. *Пащенко В. М.* Методологічні, теоретичні й метатеоретичні новації в природничо-географічних науках / В. М. Пащенко // УГЖ. — 2001. — № 3. — С. 39—45.
27. *Петлін В. М.* Конструктивна географія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. — 544 с.
28. *Петлін В. М.* Методологія та методика ландшафтознавчих експериментальних досліджень / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. — 400 с.
29. *Петлін В. М.* Синергетика ландшафту / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. — 205 с.
30. *Петлін В. М.* Стан і перспективи розвитку природничої географії / В. М. Петлін // УГЖ. — 2010. — № 2. — С. 14—21.
31. *Петлін В. М.* Теорія природних територіальних систем : у 4-их т. / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2016.
32. *Позаченюк Е. А.* Перспективы и современное состояние геоэкспертологии / Е. А. Позаченюк // УГЖ. — 2010. — № 2. — С. 54—59.
33. *Позняк С. П.* Актуальні проблеми ґрунтознавства і географії ґрунтів : навч. посібник / С. П. Позняк. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. — 272 с.
34. *Половка С. Г.* Перехрестя природничих наук / С. Г. Половка, О. А. Половка // Геополитика и экогеодинамика. — 2013. — Т. 19. — Вып. 4. — С. 119—132.
35. *Топчиев А. Г.* Геоэкология : географические основы природопользования / А. Г. Топчиев. — Одесса : Астропринт, 1996. — 392 с.
36. *Шищенко П. Г.* Прикладная физическая география / П. Г. Шищенко. — К. : Высш. шк., 1988. — 192 с.
37. Department of Geography King's College London [Electronic resource]. — Mode of access : <https://www.kcl.ac.uk>.
38. *Holden J.* An Introduction to Physical Geography and the Environment / J. Holden. [3th edition]. — N.Y. : Pearson, 2012. — 904 p.
39. Journal of Geographical Systems [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.scirp.org/journal/jgis>.
40. *Pidwirny M.* Fundamentals of Physical Geography / M. Pid-

wirny [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.physicalgeography.net/fundamentals/contents.html>.

41. *Sala M.* Foundations of Geography / M. Sala [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.eolss.net>.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Підготуйте наукознавчий текст із використанням рекомендованих понять на тему «Наукові парадигми природничої географії».

2. Прочитайте статтю В. Пегліна «Стан і перспективи розвитку природничої географії». Чому автор вважає, що генеральним напрямком розвитку природничої географії є *«дослідження механізмів, які забезпечують гармонійне існування географічних систем на всіх щаблях їх ієрархічного підпорядкування — від найменшої ландшафтної фації до географічної оболонки в цілому»* [30, с. 19]?

3. Проаналізуйте англomовні публікації з проблематики сучасних природничо-географічних досліджень [37—40]. Які напрямки досліджень домінують?

4. Ознайомтеся з переліком наукових напрямків і дисциплін Відділення географії Королівського коледжу Лондона (Department of Geography King's College London) [37]. Які нові природничо-географічні напрямки там розвиваються?

5. Проаналізуйте сутність критичних зауважень Д. Арманда до «Короткого зводу загальних географічних закономірностей Землі» С. Калесніка (1970) [1].

6. Визначіть напрямки сучасних природничо-географічних досліджень в Україні [4-6, 15, 19-22, 24-28, 32-35].

Запитання для самоперевірки

1. Який обсяг і зміст понять землезнавство, фізична географія, природнича географія, ландшафтознавство?

2. Що є загальним об'єктом дослідження природничої географії?

3. Які конкретні об'єкти досліджує природнича географія?

4. Які головні критерії структурування природничої географії?

5. Перелічіть традиційні напрямки досліджень природничої географії.

6. Перелічіть нові напрямки досліджень природничої географії.
7. У чому полягає сутність описової парадигми природничої географії?
8. У чому полягає сутність ландшафтної парадигми природничої географії?
9. У чому полягає сутність функціональної парадигми природничої географії?
10. У чому полягає сутність перцепційного ландшафтознавства?
11. Перелічіть міждисциплінарні напрямки природничої географії.
12. Перелічіть шляхи екологізації природничо-географічних досліджень.
13. Розкрийте вплив парадигми збалансованого розвитку на розвиток теорії географічної науки.
14. Розкрийте особливості розвитку географії у контексті геоеосферної парадигми.

Тема 8. ГОЛОВНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Мета: ознайомлення із загальною системою суспільно-географічного знання; висвітлення системної сутності суспільно-географічної науки; засвоєння знань про традиційні і нові наукові напрямки суспільно-географічної науки.

Унаслідок вивчення теми студентові необхідно:

знати	• головні напрямки теоретизації суспільної географії;• системне структурування суспільної географії;• сучасну систему суспільно-географічного знання;• традиційні і нові напрямки розвитку суспільної географії;
вміти	• обґрунтовувати доцільність розвитку прикладних суспільно-географічних досліджень;• аргументувати вплив процесів інформатизації, збалансованого розвитку, глобалізації на формування нових напрямків суспільної географії;
володіти	• базовими суспільно-географічними знаннями для здійснення індивідуальних наукових досліджень.

Головні поняття: антропогеографія, географія людини, геопросторова (територіальна, геоторіальна) організація суспільства, гуманітарна географія, гуманістична географія, економічна географія, економічна і соціальна географія, камеральна статистика, нова економічна географія, нова суспільна географія, політична арифметика, соціально-економічна географія, суспільна географія, географія суспільства, соціоноосферна географія, статистика, суспільно-географічний комплекс (система), суспільство.

Завдання семінарського заняття

1. Науковий суспільно-географічний дискурс. Проблема номінації наукового напрямку.
2. Проблема визначення загального об'єкта і предмета досліджень суспільної географії.
3. Проаналізуйте і доповніть (!) додаток А «Структура системи наукового географічного знання (головні учення, теорії, концепції, гіпотези, категорії)». Доповнення представте у вигляді таблиці.
4. Головні закони і закономірності суспільної географії.

5. Аналіз чинних схем класифікації суспільної географії. Головні проблеми системного структурування суспільної географії.

6. Теоретико-методологічні проблеми розвитку базисних суспільно-географічних наук.

7. Теоретико-методологічні проблеми розвитку конвергентних суспільно-географічних наук.

Дискусія на теми:

Інновації та інноватори у суспільній географії.

Трансформація тематики і методики суспільно-географічних досліджень.

Суспільна географія і виклики XXI ст.

Роль суспільної географії у посиленні національної безпеки.

Література

1. *Алаев Э. Б.* Социально-экономическая география : понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. — М. : Мысль, 1983. — 300 с.

2. *Балабанов Г. В.* Розвиток теоретичних засад суспільної географії в умовах ринкових перетворень / Г. В. Балабанов [та ін.] // УГЖ. — 2001. — № 3. — С. 69—79.

3. *Ващенко О.* До історіографії питання про предмет економіко-географічної науки / О. Ващенко // Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та авт. біогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — С. 847—853.

4. *Влах М.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник / М. Влах, Л. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — 344 с.

5. *Влах М. Р.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник для самостійної роботи студентів / М. Р. Влах, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. — 120 с.

6. Географічна наука в нових соціально-економічних умовах розвитку України (за матеріалами наукового семінару) // УГЖ. — 2001. — № 1. — С. 3—37.

7. *Голиков А. П.* Вступ до економічної і соціальної географії : навч. посібник / А. П. Голиков, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. : Либідь, 1997. — 316 с.

8. *Дністрянський М.* Про необхідність нового погляду на предмет суспільної географії / М. Дністрянський // Українська географія : сучасні виклики. Зб. наук. праць у 3-х т. — К. : Принт-Сервіс, 2016. — Т. 1. — С. 26—28.
9. *Дністрянський М. С.* Геополітика : навч. посібник / М. С. Дністрянський. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — 436 с.
10. *Дністрянський М. С.* Етнополітична географія України : проблеми теорії, методології, практики : монографія / М. С. Дністрянський. — Львів : Літопис ; Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. — 490 с.
11. *Заставецька О.* Суспільна географія – новий погляд на проблему / О. Заставецька, Я. Мариняк // Історія української географії. Всеукр. наук.-теор. часопис. — Тернопіль, 2001. — Вип. 3. — С. 62—68.
12. Інститут нелінійної географії [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sacredgeography.info>.
13. *Кисельов Ю. О.* Основи геософії : проблеми теорії та методології : монографія / Ю. О. Кисельов. — Луганськ : ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2011. — 208 с.
14. *Круль В. П.* Ретроспективна географія з основами етнографії : навч. посібник / В. П. Круль. — Чернівці : Родовід, 2014. — 296 с.
15. *Маруняк Є. О.* Сучасна європейська географія : напрями розвитку / Є. О. Маруняк // УГЖ. — 2010. — № 2. — С. 69—74.
16. *Матвієнко-Гарнага Ф.* Завдання, предмет і метода економічної географії / Ф. Матвієнко-Гарнага // Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та авт. біогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — С. 746—765.
17. *Мезенцева Н. І.* Науково-дослідницький практикум з суспільної географії : навч.-метод. видання / Н. І. Мезенцева, К. В. Мезенцев. — К. : ДП «Прінт Сервіс», 2014. — 47 с.
18. *Немець Л. М.* Просторова організація соціально-географічних процесів в Україні : монографія / Л. М. Немець, Я. Б. Олійник, К. А. Немець. — Х. : РВВ ХНУ, 2003. — 160 с.
19. *Олійник Я. Б.* Вступ до соціальної географії : навч. посібник / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. : Знання, 2000. — 204 с.
20. *Олійник Я. Б.* Розвиток методологічних основ сучасної української суспільної географії / Я. Б. Олійник, С. М. Шевчук // Економічна та соціальна географія : наук. зб. / [ред. кол. : С. І. Іщук (відп. ред.) та ін.]. — 2011. — Вип. 63. — С. 3—18.

21. *Паламарчук М. М.* Економічна і соціальна географія України з основами теорії: посіб. для викл. екон. і геогр. ф-тів вузів, наук. працівників, аспірантів / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. — К.: Знання, 1998. — 416 с.
22. *Підгрушній Г. П.* Територіальна організація суспільства: сучасні підходи до розуміння категорії та її практичне значення / Г. П. Підгрушній // УГЖ. — 2010. — № 2. — С. 40—44.
23. *Пістун М. Д.* Основи теорії суспільної географії / М. Д. Пістун. — К.: Вища шк., 1996. — 231 с.
24. *Пістун М. Д.* Розвиток суспільної географії в Україні у ХХ — на початку ХХІ сторіччя / М. Д. Пістун. — К.: ВЦ Київ. нац. ун-ту, 2009. — 112 с.
25. Політична географія і геополітика: навч. посібник / Б. П. Яценко, В. І. Стафійчук, Ю. С. Браїчевський та ін.; [за ред. Б. П. Яценка]. — К.: Либідь, 2007. — 255 с.
26. *Ровенчак І. І.* Географія культури: проблеми теорії, методології та методики дослідження: монографія / І. І. Ровенчак. — Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. — 240 с.
27. *Руденко В. П.* Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3-х ч.: підручник / В. П. Руденко. — Чернівці: ЧНУ, 2010. — 552 с.
28. *Садовський В.* Предмет і метода економічної географії / В. Садовський // Новітня українська суспільна географія: хрестоматія / [упоряд. та авт. біогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — С. 483—490.
29. *Синявський А.* Методологія економгеографії (основні питання) і схематичний нарис програми / А. Синявський // Новітня українська суспільна географія: хрестоматія / [упоряд. та авт. біогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — С. 691—719.
30. *Смирнов І. Г.* Геологістика як напрям суспільно-географічної науки / І. Г. Смирнов // УГЖ. — 2000. — № 4. — С. 18—22.
31. *Тимошенко В.* Характер і завдання економічної географії / В. Тимошенко // Новітня українська суспільна географія: хрестоматія / [упоряд. та авт. біогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — С. 522—534.
32. *Топчієв О. Г.* Основи суспільної географії: підручник / О. Г. Топчієв. — Одеса: Астропринт, 2009. — 544 с.

33. *Топчієв О. Г.* Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики : підручник / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2005. — 632 с.
34. *Хаггет П.* Пространственный анализ в экономической географии / П. Хаггет [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1968. — 392 с.
35. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 3-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с., Кн. 2. — 706 с. ; 2017. — Кн. 3. — 562 с.
36. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії : навч. посібник / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. — 444 с.
37. *Шаблій О. І.* Фундаментальні об'єкти дослідження суспільної географії у класичному, некласичному і постнекласичному вимірах / О. І. Шаблій // Україна : географічні проблеми сталого розвитку : зб. наук. праць. — К. : Обрії, 2004. — С. 96—107.
38. *Шарьгин М. Д.* Современные проблемы экономической и социальной географии / М. Д. Шарьгин. — Пермь : ПГУ, 2008. — 427 с.
39. *Шевчук Л. Т.* Соціальна географія : навч. посібник / Л. Т. Шевчук. — К. : Знання, 2007. — 349 с.
40. *Шевчук С. М.* Суспільна географія в Україні (теорія та практика досліджень) : монографія / С. М. Шевчук. — Полтава : ТОВ «АСМІ», 2017. — 481 с.
41. *Яворська В.* Формування геодемографії як нової міждисциплінарної предметної області / В. Яворська // Часопис соціально-економічної географії. — 2014. — Вип. 17(2). — С. 41—46.
42. *Aitken S.* Approaches to Human Geography / S. Aitken, G. Valentine. — L. : Sage Publications, 2006. — 360 p.
43. *Castree N.* A Dictionary of Human Geography / N. Castree, R. Kitchin, A. Rogers. — Oxford : Oxford University Press, 2013. — 592 p.
44. Department of Geography King's College London [Electronic resource]. — Mode of access : <https://www.kcl.ac.uk>.
45. *Fellmann J.* Human Geography : Landscapes of Human Activities / J. Fellmann, A. Getis, J. Getis ; [10th ed.]. — Boston : McGraw Hill, 2009. — 546 p.
46. *Gregory D.* Areal Differentiation and Post-Modern Human Geography / D. Gregory [Electronic resource]. — Mode of access : http://apcg.uoregon.edu/amarcus/geog620/Readings/Gregory_1989_Areal_differentiation.pdf.

47. International Encyclopedia of Human Geography in 12 volumes. — Amsterdam : Elsevier, 2009.

48. The Dictionary of Human Geography / [ed. by D. Gregory [et al.]]. — [5th ed.]. — Oxford : A John Wiley & Sons Ltd, 2009. — 1072 p.

49. The University of British Columbia (Vancouver, Canada) : Department of Geography [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.geog.ubc.ca>.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Підготуйте науковий текст із використанням рекомендованих понять на тему «Наукові парадигми суспільної географії».

2. Прочитайте статтю Є. Маруняк «Сучасна європейська географія: напрямки розвитку» [15]. Які спільні та відмінні риси розвитку суспільної географії в Україні та країнах Західної Європи?

3. Перегляньте веб-сайт одного з університетів Великої Британії чи Канади, де вивчають суспільну географію [44, 49]. Які нові напрямки суспільно-географічних досліджень там розвиваються?

4. Проаналізуйте особливості діяльності суспільно-географічних наукових шкіл в Україні [2, 6, 20, 24, 32, 35].

5. Ознайомтесь із веб-сайтом мистецько-наукової ініціативи «Інститут нелінійної географії» [12]. Яка роль цієї ініціативи у популяризації нових напрямків географічних досліджень? У чому полягає відмінність наукових підходів лінійної та нелінійної географії?

Запитання для самоперевірки

1. Який обсяг і зміст понять соціально-економічна географія, суспільна географія, географія людини?

2. Що є загальним об'єктом дослідження суспільної географії?

3. Які конкретні об'єкти досліджує суспільна географія?

4. Що є предметом дослідження суспільної географії?

5. Які головні критерії структурування суспільної географії?

6. Перелічіть традиційні напрямки досліджень суспільної географії.
7. Перелічіть нові напрямки досліджень суспільної географії.
8. Розкрийте теоретичні засади геопоетики.
9. Визначіть головні етапи становлення геоглобалістики в Україні.
10. Розкрийте зміст геоімагології як нового напрямку суспільної географії.
11. З'ясуйте прикладні аспекти геософії.
12. У чому полягає актуальність розвитку географії якості життя?
13. Розкрийте зміст геологістики як нового між-дисциплінарного напрямку суспільної географії.
14. Перелічіть напрямки галузевих інноваційних досліджень суспільно-географічної науки.
15. Перелічіть напрямки інтеграційних інноваційних досліджень суспільно-географічної науки.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

Тематика

Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань — «Поняттєво-термінологічна система однієї із категорій географічної науки» (за вибором студента з нижче поданого переліку).

Категорії географічної науки

1. Азональність.
2. Антропогенний ландшафт.
3. Вернакулярна ідентичність.
4. Геоглобалістика.
5. Географічна експертиза.
6. Географічна закономірність.
7. Географічна зональність.
8. Географічна культура.
9. Географічна оболонка.
10. Географічна оцінка.
11. Географічна периферія.
12. Географічна поясність.
13. Географічне країнознавство.
14. Географічне мислення.
15. Географічне положення.
16. Географічне прогнозування.
17. Географічне середовище.
18. Географічний закон.
19. Географічний моніторинг.
20. Географічний образ.
21. Географічний центр.
22. Геоекономіка.
23. Геометод.
24. Геополітика.
25. Геопростір.
26. Геопросторова межа.
27. Геосистема.
28. Геосистемні зв'язки.

29. Геосоціологія.
30. Геософія.
31. Геостратегія.
32. Геотехнічна система.
33. Геочас.
34. Гео-часопростір.
35. Диференціація географії.
36. Ємність території.
37. Збалансований розвиток.
38. Інтеграція географії.
39. Культурний ландшафт.
40. Ландшафт.
41. Ландшафтознавство.
42. Метагеографія.
43. Наукова модель.
44. Наукова проблема.
45. Нелінійна географія.
46. Природно-географічне районування.
47. Природно-ресурсний потенціал.
48. Природно-територіальний комплекс.
49. Природокористування.
50. Просторовий розвиток.
51. Регіон.
52. Регіоналістика.
53. Регіональна політика.
54. Ресурсний цикл.
55. Ритмічність географічної оболонки.
56. Світове господарство.
57. Стійкість геосистеми.
58. Суспільно-географічне районування.
59. Теоретична географія.
60. Територіальна ідентичність.
61. Територіальне поєднання природних ресурсів.
62. Територія.
63. Цивілізація.
64. Циклічність географічної оболонки.
65. Цілісність географічної оболонки.

Зміст

Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ) пов'язана із тематикою магістерських досліджень студентів полягає у термінологічному аналізі одного із його головних понять.

Метод термінологічного аналізу, який був започаткований у лінгвістиці, з часом збагатився прийомами логіки, семіотики і став успішно впроваджуватися у багатьох галузях науки. Він передбачає вивчення історії становлення та розвитку понять, розкриття взаємодії термінів, визначення їхнього місця у поняттєвому апараті наукового дослідження.

Головні вимоги термінологічного аналізу:

- аналіз здійснюється не від терміна до пояснення фактів, а, навпаки, терміни пояснюють умовами, за яких вони виникли;
- багатовекторність, тобто врахування різних джерел у формуванні терміна, його багатозначності у конкретному дослідженні;
- аналіз терміна у контексті історії його становлення, розвитку, зміни змісту у зв'язку зі зміною теоретико-методологічних засад науки;
- виокремлення об'єктивного змісту терміна від його суб'єктивних нашарувань.

Етапи термінологічного аналізу:

1. *Цільове вивчення* термінів, які становлять тематичну групу. Визначення родового терміна і термінів, які йому підпорядковані. Для пошуку сучасних термінів використовують літературу з теми дослідження, словники, довідники та інші праці щодо означення окремих термінів, встановлення їхньої взаємовідповідності, логічності.

2. *Визначення обсягу і змісту поняття.*

3. *Створення і графічне представлення поняттєво-термінологічної системи.*

4. *Етимологічний аналіз*, мета якого полягає у встановленні початкового значення слова (або слів), яке стало терміном. У процесі етимологічного аналізу слід розглядати мовне довкілля, у якому відбувалося становлення терміна. Це дає змогу розкрити його глибинний зміст та шляхи подальшого розвитку.

5. *Контекстуальний аналіз*, за допомогою якого дослідження терміна повинне відбуватися у всіх без винятку зв'язках і залежностях.

6. *Означення поняття з урахуванням матеріалів, що були отримані на попередніх етапах.*

Орієнтовний план виконання ІНДЗ:

1. Етимологія та еволюція терміна.
2. Обсяг та зміст терміна.
3. Поняттєво-термінологічна система:
 - 3.1. Графічне представлення поняттєво-термінологічної системи;
 - 3.2. Означення родових і видових понять.

Використані джерела.

Методичні вказівки до виконання та оформлення

1. ІНДЗ виконують упродовж навчального семестру і здають на перевірку лекторові до 1 грудня поточного навчального року.

2. ІНДЗ виконують на аркушах формату А4 у друкованому варіанті.

3. ІНДЗ обов'язково має бути виконане згідно з планом дослідження, містити графічно виконану поняттєво-термінологічну систему базового поняття дослідження, список використаних джерел.

Приклади бібліографічного оформлення використаних джерел:

а) навчального посібника, підручника, монографії:

Влах М. Р. Історія географії : навч. посібник / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. — 336 с.

Гукалова І. В. Якість життя населення України : суспільно-географічна концептуалізація : монографія / І. В. Гукалова. — К. : Друкарня МВС України, 2009. — 346 с.

Олійник Я. Б. Вступ до соціальної географії : навч. посібник / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. : Знання, 2000. — 204 с.

Соціально-економічна географія світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. — Львів : Світ, 2002. — 672 с.

Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії : підручник / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. — 444 с.

б) статті з періодичних видань:

Влах М. Географічні метафори : сутність і роль у науковому пізнанні / М. Влах // Львівська суспільно-географічна школа : історія, теорія, українознавчі студії : матеріали Всеукр. наук. конф. з участю

закордон. учених, присвяч. 70-річчю к-ри екон. і соц. геогр. ЛНУ ім. І. Франка (м. Львів, 19—20 листопада 2015 р.) / [відп. ред. : проф. О. І. Шаблій]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. — С. 90—98.

Книш М. М. Глобалізація : сутність поняття / М. М. Книш // *Наук. зап. Терноп. пед. ун-ту. Серія геогр.* — 2007. — № 1. — С. 72—78.

в) Інтернет-джерела:

Кралюк П. Антична філософія на українських землях / П. Кралюк [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://kulturolog.org.ua/materials-for-courses/4-kurs/istoria-ukr-fil/80-2011-01-15-17-36-27/236--q-q-3-.html>.

Journal of Geographical Systems [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.scirp.org/journal/jgis>.

Geography Wiki [Electronic resource]. — Mode of access : <http://geographyexpert.wikia.com>.

Критерії оцінювання

Критерій оцінювання	Кількість балів
Розкриття етимології терміна	2
Розкриття еволюції терміна	2
Графічне представлення поняттєво-термінологічної системи	4
Означення понять	4
Науковість (з акцентом на географічну складову), стилістична грамотність, логічність, лаконічність подання інформації	1
Акуратність виконання схем, таблиць, текстового оформлення	1
Всього	14

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

Сукупність теоретичних положень певної галузі наукових знань, яка може включати низку теорій, концепцій:

- а) гіпотеза;
- б) парадигма;
- в) закон;
- г) учення.

Форма наукового знання, що дає цілісне уявлення про закономірності та істотні взаємозв'язки, головні ідеї тієї чи іншої галузі знання; зазвичай, підтверджується експериментом або розрахунком:

- а) гіпотеза;
- б) теорія;
- в) закон;
- г) концепція.

Сукупність найістотніших елементів теорії або теорій, головна ідея для розуміння суті певних процесів і явищ, конструктивний принцип:

- а) концепція;
- б) теорія;
- в) закон;
- г) учення.

Ймовірнісне припущення про причини яких-небудь явищ, ще не перевірене і не підтвержене експериментом:

- а) концепція;
- б) парадигма;
- в) гіпотеза;
- г) поняття.

Форма мислення, що відображає істотні властивості, зв'язки і відношення предметів і явищ і виступає як уявна фіксація певного наочного змісту:

- а) термін;
- б) парадигма;
- в) закономірність;
- г) поняття.

Слово або словосполучення, що відображає найменування наукового поняття і фіксує його в короткій дефініції:

- а) термін;
- б) поняття;
- в) концепція;
- г) категорія.

Уявлення щодо походження Всесвіту, явищ природи, богів, легендарних героїв, істот:

- а) гіпотеза;
- б) парадигма;
- в) теорія;
- г) міф.

Характерні ознаки науки:

- а) достовірність;
- б) систематичність;
- в) критичність;
- г) раціональність;
- г) спадкоємність;
- д) правильна відповідь а), б), в), г), г).

Учений, який запровадив у науковий ужиток термін «парадигма»:

- а) Т. Кун;
- б) Е. Геккель;
- в) С. Рудницький;
- г) Н. Реймерс.

Які риси характерні для наукового пізнання:

- а) використання спеціальних засобів;
- б) системність, високий рівень організованості;
- в) цілеспрямованість;
- г) правильна відповідь а), б), в).

Що є результатом наукового пізнання:

- а) наукове знання;
- б) ідея;
- в) міф;
- г) проблема.

У якому столітті започатковано математико-географічний метод наукового пізнання:

- а) VI—V ст. до Р. Х.;
- б) I—III ст.;
- в) X—XI ст.;
- г) XVI—XVII ст.

Для розвитку якого наукового напрямку важливе кредо: «Наука може все, і вона є абсолютним благом для суспільства»:

- а) сцієнтизм;
- б) інформатизація;
- в) соціалізація;
- г) гуманізація.

Процес, коли науку звинувачують у всіх бідах людства, розглядають як «абсолютне зло»:

- а) математизація;
- б) антисцієнтизм;
- в) гуманізація;
- г) популяризація.

Характерні риси першої наукової революції:

- а) винахід парового двигуна;
- б) перехід від традиційної аграрної економіки до економіки, у якій домінує виробництво машин і механізмів;
- в) зростання продуктивності праці у сільському господарстві;
- г) правильна відповідь а), б), в).

Як ще називають другу наукову революцію:

- а) технологічна революція;
- б) текстильна революція;
- в) енергетична революція;
- г) інформаційна революція.

Характерні ознаки третьої наукової революції:

- а) виробництво, орієнтоване на спрощення і роботизацію процесу;
- б) розвиток адитивного, цифрового і соціального виробництва;

- в) перехід від масового до індивідуалізованого виробництва;
- г) правильна відповідь а), б), в).

Які чинники зумовлюють занепад науки:

- а) науковий консерватизм; б) «відтік мізків»;
- в) інновації; г) правильна відповідь а), б).

Побудова теорій, концепцій, гіпотез, заснованих на свідомо помилкових дослідженнях:

- а) лженаука; б) сцієнтизм;
- в) наукова графоманія; г) науковий кіч.

Серйозне ставлення до об'єкта дослідження, максимальне заглиблення у дослідницький процес, використання найсучасніших адекватних наукових методик — це приклад:

- а) високої науки; б) лженауки;
- в) наукового кічу; г) наукової графоманії.

Принципова відмінність науки від мистецтва:

- а) заснована на раціональності, а не на чуттєвих образах; б) орієнтована на об'єктивну істину;
- в) заснована на доказах, а не на вірі; г) орієнтована на суб'єктивну істину.
- г) правильна відповідь а), б), в).

Характерні ознаки класичної науки:

- а) в експерименті не враховують впливу людської діяльності на об'єкт дослідження; б) наукове пізнання трактують як теоретичне узагальнення результатів експерименту і спостереження;
- в) провідний метод дослідження — експеримент; г) правильна відповідь а), б), в).

Характерні ознаки неklasичної науки:

- а) розвиток ідей структуралізму у гуманітарних і соціальних науках; б) дослідження об'єктів, недоступних для органів чуття людини: вивчення макро- і мікросвіту;
- в) дослідження перетворюється на виробничий процес, насичений технічними засобами; г) припускається наявність кількох теоретичних описів об'єктивної реальності, кожний з яких може містити момент істини;
- г) відмова від прямолінійного об'єктивізму; д) правильна відповідь а), б), в), г), г).

Характерні ознаки постнекласичної науки:

а) тенденція до об'єднання віддалених наукових дисциплін із пріоритетом гуманітарних і соціальних наук;	б) об'єкти науки — цілісні, системно організовані, саморегульовані системи, що перебувають у процесі постійної еволюції;
в) цілісне сприйняття природи у динаміці;	г) орієнтація на дослідження людини;
г) прагнення виокремити порядок із хаосу;	д) культура стає головною предметною сферою наукових пошуків;
е) предметом дослідження стає людина з її цінностями;	є) правильна відповідь а), б), в), г), д), е).

Професійна співдружність людей, що сформувалася під егідою ученого-лідера:

а) наука;	б) наукова школа;
в) наукова інфраструктура;	г) науковий кіч.

Характерні ознаки наукової школи:

а) створення нового оригінального напрямку в науці;	б) спільність принципів і методичних прийомів розв'язання поставлених наукових завдань;
в) навчання молодих учених наукової творчості;	г) правильна відповідь а), б), в).

Що є основою наукової школи:

а) нова наукова концепція;	б) нові методи дослідження;
в) науковий лідер;	г) правильна відповідь а) і в).

Що може зумовити «смерть» наукової школи:

а) головні ідеї вичерпали себе у циклах досліджень;	б) немає припливу молодих науковців;
в) втрата лідера;	г) правильна відповідь а), б), в).

Хто порівнював науковий метод із «ліхтарем, який освітлює дорогу в темряві»:

а) Ф. Бекон;	б) П. Лаплас;
в) Р. Декарт;	г) Ератосфен.

Учення про особливості застосування окремого методу чи системи методів:

а) метатеорія;	б) методологія;
в) методика;	г) експеримент.

Філософське учення про методи пізнання:

- а) методологія;
- б) методика;
- в) ноосферологія;
- г) термінологія.

Ознаки наукового методу:

- а) ясність;
- б) економічність;
- в) результативність;
- г) правильна відповідь а), б), в).

Здатність методу з високою ймовірністю забезпечувати отримання бажаного результату:

- а) надійність методу;
- б) детермінованість методу;
- в) результативність методу;
- г) економічність методу.

Строга послідовність застосування методу:

- а) результативність методу;
- б) надійність методу;
- в) детермінованість методу;
- г) націленість методу.

Згідно з яким філософським принципом одні явища зумовлюють появу, розвиток чи функціонування інших:

- а) руху і розвитку;
- б) історизму;
- в) причинності;
- г) взаємозв'язку.

Застосування якого наукового методу потребує розглядати кожную географічну систему як таку, що у своєму розвитку проходить низку етапів: зародження, становлення, функціонування:

- а) історизму;
- б) сходження від абстрактного до конкретного;
- в) причинності;
- г) ідеалізації.

Система супідрядних понять (класів об'єктів) конкретної галузі знань чи діяльності людини, яка здебільшого виступає у вигляді різних за формою схем (таблиць) і використовується як засіб для встановлення зв'язків, а також для орієнтування у різноманітності понять або відповідних об'єктів:

- а) систематизація;
- б) класифікація;
- в) методологія;
- г) типологія.

Метод наукового пізнання, в основі якого лежить розчленування систем об'єктів та їхнє групування за допомогою узагальненої, ідеалізованої моделі чи типу:

- а) систематизація;
- б) типологія;
- в) класифікація;
- г) методологія.

Які методи переважають на емпіричному рівні наукового пізнання:

а) спостереження;	б) опис;
в) вимірювання;	г) формалізація;
г) моделювання;	д) експеримент;
е) правильна відповідь а) і г).	є) правильна відповідь а), б), в), д).

Які методи переважають на теоретичному рівні наукового пізнання:

а) аналіз;	б) спостереження;
в) узагальнення;	г) ідеалізація;
г) моделювання;	д) експеримент;
е) правильна відповідь б) і д).	є) правильна відповідь а), в), г), г).

Вивчення певних властивостей досліджуваного об'єкта за допомогою спеціально створених моделей-аналогів:

а) моделювання;	б) дедукція;
в) ідеалізація;	г) формалізація.

Спостереження, аналіз, синтез, порівняння, узагальнення — це:

а) традиційні загальнонаукові методи;	б) модерні загальнонаукові методи;
в) філософські методи;	г) конкретнаукові методи.

Моделювання, формалізація, ідеалізація — це:

а) філософські методи;	б) традиційні загальнонаукові методи;
в) конкретнаукові методи;	г) модерні загальнонаукові методи.

Метод польових досліджень, дистанційний, картографічний, балансовий — це:

а) філософські методи;	б) модерні загальнонаукові методи;
в) спеціальні конкретнаукові методи;	г) міждисциплінарні конкретнаукові методи.

Вивчення об'єктів шляхом відображення їхнього змісту, структури, форми чи функціонування у знаковому вигляді, за допомогою штучних мов:

а) ідеалізація;	б) формалізація;
в) моделювання;	г) балансовий метод.

Метод, який застосовують для безпосереднього вивчення об'єкта в натурі шляхом спостереження за ним, інструментального вимірювання параметрів, дослідження функціонування, структури:

а) картографічний метод;	б) метод польових досліджень;
в) балансовий метод;	г) метод аналізу аналогових ареалів.

У яких науках використовують метод польових досліджень:

- а) геологія;
- б) соціологія;
- в) біологія;
- г) правильна відповідь а), б), в).

Фрагмент (частина) реальності — предметної чи духовної, на який спрямована увага (рефлексія) науки і який опосередкований системою понять і категорій, а також методами дослідження:

- а) об'єкт науки;
- б) зміст науки;
- в) предмет науки;
- г) науковий метод.

Природне або створене людиною цілісне і відносно стабільне утворення, що характеризується певним положенням на поверхні Землі, участю у формуванні ландшафту чи економічного району та підлягає картографуванню — це:

- а) онтологічний об'єкт географії;
- б) методологія географії;
- в) предмет географії;
- г) парадигма географії.

Властивість, відношення, сторони об'єкта, які входять у практичну пізнавальну діяльність людини, — це:

- а) об'єкт науки;
- б) методологія науки;
- в) предмет науки;
- г) функція науки.

Геопросторова організація географічної оболонки — це:

- а) предмет географії;
- б) онтологічний об'єкт географії;
- в) методологія географії;
- г) парадигма географії.

Загальний об'єкт географії за С. Рудницьким:

- а) географічна оболонка;
- б) геосфера;
- в) земна поверхня;
- г) геосоціосфера.

Загальний об'єкт географії за О. Топчієвим:

- а) земна поверхня;
- б) геосфера;
- в) геосоціосфера;
- г) ландшафтна оболонка.

Загальний об'єкт географії за М. Пістуном:

- а) геосоціосфера;
- б) ландшафтна сфера;
- в) земна поверхня;
- г) геосфера.

Який учений виділив онтологічні, концептуальні та віртуальні об'єкти географічного пізнання:

- а) С. Рудницький;
- б) О. Шаблій;
- в) М. Пістун;
- г) Ф. Заставний.

Головне поняття географічної науки за Н. Мукітановим:

- а) географічне середовище;
- б) геосфера;
- в) географічна оболонка;
- г) ландшафтна сфера.

Об'єкти вивчення географії на регіональному і локальному рівнях:

- а) географічні комплекси;
- б) інтегральні ландшафти;
- в) географічні симплекси;
- г) ландшафтні системи.

Сукупність відношень і зв'язків, за В. Ляміним, які наявні між літосферою, атмосферою та гідросферою — це:

- а) ландшафтна сфера;
- б) географічна форма руху матерії;
- в) географічна сфера;
- г) екогеосфера.

Філософський принцип монізму визначає:

- а) цілісність географічної науки;
- б) антропоцентризм географічної науки;
- в) бінарність географічної науки;
- г) фізіоцентризм географічної науки.

Цілісне природно-суспільне утворення, в якому взаємодіють різні закони «чистої» природи і суспільства, відображає:

- а) дуалізм географічної науки;
- б) фізіоцентризм географічної науки;
- в) цілісність географічної науки;
- г) антропоцентризм географічної науки.

Хто з українських учених розглядає географію як «міст» між природничими і гуманітарними науками:

- а) С. Рудницький;
- б) К. Воблий;
- в) П. Тутковський;
- г) О. Діброва.

Традиційний поділ географічної науки на фізичну (природничу) та соціально-економічну (суспільну) здійснюють за критеріями:

- а) об'єкт дослідження;
- б) аспекти і настанови дослідження;
- в) предмет дослідження;
- г) зміст дослідження.

Розробники концепції географічної оболонки (А. Грігор'єв, С. Калеснік) визначали її склад за:

- а) природними компонентами;
- б) природними компонентами, антропосферою і техносферою;
- в) природними компонентами і антропосферою;
- г) природними компонентами і техносферою.

Самоорганізована, саморегульована складна система, до складу якої належить біосфера, інші охоплені виробничою діяльністю геосфери та прилеглий до Землі Космос і людське суспільство з усіма наслідками його розумової та господарської діяльності — це:

- а) соціосфера;
- б) ландшафтна оболонка;
- в) геосоціосфера;
- г) географічна оболонка.

Науковець, який запровадив у науковий обіг поняття геосоціосфера:

- а) М. Голубець;
- б) С. Калеснік;
- в) А. Грігор'єв;
- г) Ф. Мільков.

До якого рівня наукового пізнання належить геометод:

- а) філософський;
- б) загальногеографічний;
- в) загальнонауковий;
- г) конкретно-географічний.

Головні методологічні принципи географії:

- а) просторовість;
- б) конкретність;
- в) комплексність;
- г) правильна відповідь а), б), в).

Який учений запровадив у науковий вжиток поняття «географічне середовище»:

- а) Т. Кун;
- б) Е. Реклю;
- в) Е. Геккель;
- г) Н. Реймерс.

Коли уперше було використано термін «біосфера»:

- а) 1725 р.;
- б) 1845 р.;
- в) 1875 р.;
- г) 1902 р.

Найвища стадія розвитку біосфери, що пов'язана із виникненням і становленням у ній цивілізованої людини, коли розумна людська діяльність є визначальним фактором розвитку на Землі:

- а) техносфера;
- б) культуросфера;
- в) антропосфера;
- г) ноосфера.

Р. Гартшорн вважав, що головне завдання географії полягає у вивченні територіальної диференціації земної поверхні. Прихильником якої концепції був учений:

- а) хорологічної;
- б) географічного детермінізму;
- в) хронологічної;
- г) штандортної.

Яка наука розкриває місце географії в системі наук, вивчає її структуру, сприяє організації та керівництву географічними дослідженнями:

- а) метагеографія;
- б) методологія;
- в) історія географії;
- г) дидактика.

С. Рудницький (1905) у структурі загальної географії виділяв:

- а) математичну, фізичну, соціальну, економічну географію;
- б) математичну, фізичну, біологічну географію і географію культури;
- в) географію населення, економічну географію, картографію, геоморфологію;
- г) математичну, фізичну, біологічну географію і антропогеографію.

Яка наукова дисципліна, за С. Рудницьким (1905), входить до складу математичної географії:

- а) картографія;
- б) географія виробництва;
- в) геоморфологія;
- г) географія транспорту.

До складу фізичної географії, за С. Рудницьким (1905), входить:

- а) геоморфологія, океанографія, гідрологія, кліматологія;
- б) геоморфологія, гідрологія, геодезія, кліматологія;
- в) геоморфологія, океанографія, гідрологія, географія торгівлі;
- г) картографія, океанографія, гідрологія, географія тваринного світу.

До складу антропогеографії, за С. Рудницьким (1905), входить:

- а) географія людини, географія культури;
- б) економічна географія, політична географія;
- в) географія людини, картографія;
- г) правильна відповідь а), б).

Яка сфера географії, за Н. Феннеманом (1919), виникла на стику географії та економіки:

- а) математична географія;
- б) комерційна географія;
- в) політична географія;
- г) кліматологія.

Яка сфера дослідження географії, за С. Ниммик (1984), поєднує природничу і суспільну географію:

- а) економічна географія;
- б) географія населення і розселення;
- в) соціальна географія;
- г) географія природокористування.

Які складові географії природи виділила Л. Шевчук (1997):

а) фізична географія, гідрологія, ландшафтознавство;	б) фізична географія, геоморфологія, політична географія;
в) фізична географія, геоморфологія, кліматологія;	г) фізична географія, геоморфологія, ландшафтознавство.

Які географічні науки, за Л. Шевчук (1997), об'єднують географію природи і географію суспільства:

а) країнознавство, краєзнавство та картографічні науки;	б) фізико- і еколого-географічні та картографічні науки;
в) еколого-географічні та політико-географічні науки;	г) країнознавство, еколого-географічні та картографічні науки.

У системі географічних наук, розробленій Г. де Блієм, П. Муллером (2002), природнича географія представлена:

а) біогеографією, геоморфологією;	б) географією морів і океанів, кліматологією;
в) біогеографією, медичною географією;	г) правильна відповідь а), б).

Назвіть автора поділу географічних наук на теоретичні, аналітичні, синтетичні та прикладні:

а) Ю. Поросьонков;	б) П. Гагет;
в) С. Рудницький;	г) Дж. Гоббс.

Які складові фізичної географії виділив Дж. Гоббс (2006):

а) кліматологія, геоморфологія, географія ґрунтів, біогеографія, математична географія;	б) кліматологія, геоморфологія, географія ґрунтів, біогеографія, соціальна географія;
в) кліматологія, історична географія, географія ґрунтів, біогеографія, математична географія;	г) кліматологія, геоморфологія, географія культури, біогеографія, математична географія.

Які складові суспільної географії виділив Дж. Гоббс (2006):

а) політична географія, географія культури, історична географія, економічна географія, соціальна географія;	б) політична географія, географія культури, географія ґрунтів, економічна географія, соціальна географія;
в) політична географія, географія культури, історична географія, математична географія, соціальна географія;	г) політична географія, біогеографія, історична географія, економічна географія, соціальна географія.

Головні субдисципліни фізичної географії за М. Підвірним (2006):

а) гідрологія, кліматологія,
біогеографія;	б) метеорологія, географія культури,
бігейвіористична географія;
в) геоморфологія, метеорологія,
грунтознавство;	г) правильна відповідь а), в).

Головні субдисципліни суспільної географії за М. Підвірним (2006):

а) соціальна географія, географія
культури, економічна географія;	б) бігейвіористична географія,
кліматологія, урбаністична географія;
в) бігейвіористична географія,
політична географія,
урбаністична географія;	г) правильна відповідь а), в).

Які складові географії виокремили в Інституті географічних досліджень Індії (2013):

а) фізична географія, географія
людини, географічні
інструменти і методи;	б) природнича географія, географія
культури, урбаністична географія;
в) природнича географія,
суспільна географія,
математична географія;	г) фізична географія, математична
географія, географія населення.

Хто автор тринітарної фрактальної класифікації географічної науки (2014):

а) Дж. Гоббс;	б) М. Підвірний;
в) П. Гаггет;	г) А. Новіков.

Велике методологічне значення має класифікація системи географічних наук на основі діяльнісної концепції, суть якої полягає у розумінні географічного середовища як природно-суспільного явища, яке виникло внаслідок включення природного середовища до суспільної діяльності. Назвіть автора цієї класифікації:

а) В. Лямін;	б) Н. Мукітанов;
в) О. Плахотник;	г) В. Жекулін.

За В. Жекуліним до «наскрізних» дисциплін належить:

а) медична географія;	б) ресурсознавство;
в) рекреаційна географія;	г) історія географії.

Назвіть автора поділу географічної науки на п'ять блоків: власне географія; часткові географічні дисципліни; фізична географія; географія, що досліджує суспільний розвиток; теоретична географія:

а) В. Лямін;	б) Н. Мукітанов;
в) О. Плахотник;	г) В. Гохман.

Проблема взаємодії природи і суспільства належить до:

- а) головних методологічних проблем географії;
- б) головних прагматичних проблем географії;
- в) головних методичних проблем географії;
- г) головних пізнавальних проблем географії.

У рамках якої наукової концепції розглядалася проблема взаємодії людини і природи на ранніх етапах історичного розвитку:

- а) географічного детермінізму;
- б) географічного індетермінізму;
- в) географічного посибілізму;
- г) географічного пробабілізму.

У рамках якої наукової концепції розглядається проблема взаємодії людини і природи на сучасному етапі історичного розвитку:

- а) географічного інвайронменталізму;
- б) географічного індетермінізму;
- в) географічного посибілізму;
- г) географічного пробабілізму.

Чи правильне твердження, що географія – хорологічна наука:

- а) так;
- б) ні, оскільки не враховано зміни станів об'єктів;
- в) ні, оскільки не враховано просторових взаємозв'язків;
- г) ні, оскільки не враховано змістовних характеристик взаємодіючих об'єктів.

Монізм географічної науки пов'язаний із вивченням упродовж історичного періоду:

- а) природи;
- б) природи і людини;
- в) людського суспільства;
- г) людського суспільства і господарства.

Тип наукового світогляду, домінуючі наукові парадигми належать до:

- а) екстерналістських чинників становлення географії;
- б) екстерналістських та інтерналістських чинників становлення;
- в) інтерналістських чинників становлення географії.

Тип і рівень розвитку суспільного виробництва та суспільних відносин належать до:

- а) екстерналістських чинників становлення географії;
- б) екстерналістських та інтерналістських чинників становлення;
- в) інтерналістських чинників становлення географії.

Для якого періоду розвитку географії характерний суб'єкт-об'єктний підхід:

- а) класичний період;
- б) постнекласичний період;
- в) некласичний період.

Цілісність, нерозчленованість географічного знання, вивчення абсолютних абстрактних об'єктів характерні для:

- а) класичного періоду розвитку науки;
- б) некласичного періоду розвитку науки;
- в) постнекласичного періоду розвитку науки.

Поглиблення диференціації наукового географічного пізнання характерне для:

- а) класичного періоду розвитку науки;
- б) нового періоду розвитку науки;
- в) новітнього періоду розвитку науки.

Побутовий рівень географічної культури характерний для:

- а) трибальної географії;
- б) некласичної географії;
- в) класичної географії.

Хто є автором теорії центральних місць:

- а) Й. Тюнен;
- б) А. Льош;
- в) А. Вебер;
- г) В. Кристаллер.

Продовжте речення «Теорія ухвалення рішень як методологічна основа...»:

- а) теоретичної географії;
- б) географії поведінки;
- в) радикальної географії;
- г) гуманістичної географії.

Продовжте речення «Філософська концепція екзистенціалізму, феноменалізму як методологічна основа...»:

- а) теоретичної географії;
- б) географії поведінки;
- в) радикальної географії;
- г) гуманістичної географії.

Хто автор праці «Теоретична географія» (1962):

- а) Р. Гартшорн;
- б) В. Бунге;
- в) Д. Гарвей;
- г) В.-М. Девіс.

Продовжте речення «Концепція «соціальної фізики» є методологічною основою...»:

- а) теоретичної географії;
- б) географії поведінки;
- в) радикальної географії;
- г) гуманістичної географії.

Кого називають «німецьким Страбоном»:

- а) А. Гумбольдта;
- б) Вареніуса;
- в) К. Ріттера;
- г) С. Мюнстера.

Який географічний напрямок називають «страбонізмом»:

- а) країнознавство;
- б) землезнавство;
- в) ґрунтознавство;
- г) математичну географію.

Засновник кафедри географії у Сорбонні та її перший керівник:

- а) Ф. Ратцель;
- б) О. Пешель;
- в) Г. Маккіндер;
- г) П. Відаль де ля Бляш.

У другій половині ХХ ст. у німецькій літературі розвивається концепція континууму. Вона означає:

- а) розвиток спеціальної антропосфери;
- б) виникнення культурних регіонів;
- в) розвиток техносфери;
- г) неперервність земної поверхні.

У світовій науці ХVІІІ ст. набула значного поширення концепція, сутність якої полягала у визнанні визначного впливу природних умов на розвиток суспільства. Назва концепції:

- а) географічний детермінізм;
- б) географія людини;
- в) географічний посибілізм;
- г) географічна культура.

Основоположник теорії систем:

- а) Л. фон Берталанфі;
- б) Е. Ласло;
- в) М. Месарович;
- г) Н. Вінер.

Змістовні аспекти трактування поняття «система»:

- а) інженерний;
- б) науково-дослідницький;
- в) конструкторський;
- г) теоретико-пізнавальний;
- г) правильна відповідь а), б), в), г).

Сукупність елементів, що перебувають у певних відношеннях і зв'язках між собою та утворюють певну єдність цілей:

- а) система;
- б) ієрархія;
- в) комплекс;
- г) кібернетика.

Приклади класифікації систем за походженням:

- а) природні та штучні;
- б) статичні та динамічні;
- в) закриті й відкриті;
- г) детерміновані та стохастичні.

Приклади класифікації систем за характером розвитку (поведінки):

- а) детерміновані та стохастичні;
- б) закриті й відкриті;
- в) природні та штучні;
- г) статичні та динамічні.

Приклади класифікації систем за характером взаємодії зі зовнішнім середовищем:

- а) статичні та динамічні;
- б) закриті й відкриті;
- в) природні та штучні;
- г) детерміновані та стохастичні.

Науковий напрямок, що вивчає зв'язки між елементами структури (підсистемами), які виникають у відкритих системах завдяки інтенсивному (потоківому) обмінові речовини і енергії із навколишнім середовищем за нерівноважних умов:

- а) синергетика;
- б) неадитивність;
- в) ентропія;
- г) емерджентність.

Принцип однозначної відповідності структури двох систем, що дає змогу моделювати одну систему за допомогою іншої, подібної у певному аспекті:

- а) ізоморфізм;
- б) стохастичність;
- в) гомоморфізм;
- г) емерджентність.

Більша система, в яку входить досліджувана система як складова частина:

- а) елемент;
- б) підсистема;
- в) підсистема;
- г) надсистема.

Сукупність елементів, які об'єднані одним процесом функціонування і при взаємодії реалізують певну операцію, необхідну для досягнення поставленої перед системою мети:

- а) компонент;
- б) підсистема;
- в) підсистема;
- г) надсистема.

Стійка упорядкованість і зв'язки між елементами й підсистемами системи:

- а) структура системи;
- б) емерджентність системи;
- в) ієрархія системи;
- г) функція системи.

Розташування підсистем системи або елементів за певним порядком:

- а) ієрархія системи;
- б) функція системи;
- в) структура системи;
- г) емерджентність системи.

Дія на систему зовнішнього середовища:

- а) вхід системи;
- б) мета системи;
- в) вихід системи;
- г) стан системи.

Результат функціонування системи для досягнення певної мети або її реакція на вплив зовнішнього середовища:

- а) стан системи;
- б) вихід системи;
- в) вхід системи;
- г) мета системи.

Здатність системи повертатись у стан рівноваги після виведення її з цього стану впливом зовнішніх збурень:

- а) стан;
- б) стійкість;
- в) рівновага;
- г) управління.

Принцип системності зумовлює:

- а) необхідність розгляду системи як єдиного цілого;
- б) дослідження будь-якої частини системи разом із її зв'язками з іншими частинами та зовнішнім середовищем;
- в) необхідність розгляду системи як сукупності елементів;
- г) правильна відповідь а), б), в).

Управлінські системи називають:

- а) відкритими;
- б) складними;
- в) кібернетичними;
- г) стохастичними;
- д) правильна відповідь відсутня.

Закономірна зміна усіх географічних компонентів і географічних ландшафтів по широті (від екватора до полюсів):

- а) закон зональності;
- б) закон зональності та азональності;
- в) закон азональності;
- г) закон цілісності.

Періодична та циклова повторюваність різних процесів і явищ географічної оболонки у часі:

- а) закон ритміки;
- б) закон колообігів;
- в) закон цілісності;
- г) закон розвитку.

Безперервний обмін речовини, енергії, інформації між компонентами географічної оболонки:

- а) закон цілісності;
- б) закон колообігів;
- в) закон ритміки;
- г) закон розвитку.

Колообіг речовини й енергії у географічній оболонці, що забезпечує багаторазовість процесів та їх високу сумарну ефективність за обмеженої кількості вихідної речовини й енергії:

- а) закон колообігів;
- б) закон ритміки;
- в) закон цілісності;
- г) закон розвитку.

Інтегрований науковий напрямок, який вивчає закономірності розвитку географічної оболонки та її складових:

- а) природнича географія;
- б) ландшафтознавство;
- в) фізична географія;
- г) землезнавство.

Науковий напрямок, який вивчає географічне середовище з екологічного погляду:

- а) екологічна географія;
- б) перцепційна географія;
- в) адаптивна географія;
- г) віртуальна географія.

Генетично перший науковий напрямок природничої географії:

- а) описово-природничий;
- б) функціонально-територіальний;
- в) ландшафтний;
- г) еколого-географічний.

Науковий напрямок, що ґрунтується на експериментальних розділах природничої географії:

- а) ландшафтний;
- б) еколого-географічний;
- в) описово-природничий;
- г) функціонально-територіальний.

Властивість буття, яка відображається у відносній рівноважності й взаємовідповідності заперечливо-протилежних сил природи, єдності різноманітного, структурній співрозмірності, цілісності:

- а) гармонія;
- б) самоорганізація;
- в) стійкість;
- г) еволюція.

Науковий географічний напрямок, спрямований на виділення прикладних завдань, орієнтований на прогнозування і використання результатів дослідження:

- а) конструктивна географія;
- б) теоретична географія;
- в) прикладна географія;
- г) метагеографія.

Збереження і примноження природних ресурсів у процесі їхнього господарського використання:

- а) збалансований розвиток;
- б) конструктивне природокористування;
- в) раціональне природокористування;
- г) соціально орієнтоване природокористування.

Розвиток, який задовольняє потреби сьогодення, не ставлячи під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольняти їхні власні потреби:

- а) збалансований розвиток;
- б) конструктивне природокористування;
- в) раціональне природокористування;
- г) соціально орієнтоване природокористування.

Натуральні або докорінно не змінені людиною ландшафтні комплекси вивчає:

- а) природнича географія;
- б) антропогенне ландшафтознавство;
- в) історичне ландшафтознавство;
- г) традиційне ландшафтознавство.

Докорінно змінені людиною ландшафтні комплекси вивчає:

- а) антропогенне ландшафтознавство;
- б) традиційне ландшафтознавство;
- в) природнича географія;
- г) історичне ландшафтознавство.

Закон розвитку географічної оболонки полягає:

- а) у безперервному обміні речовини і енергії;
- б) в еволюції компонентів і процесів;
- в) у періодичній і цикловій повторюваності;
- г) у зміні географічних компонентів і географічних ландшафтів за широтою.

У чому полягає гетерохронність розвитку географічної оболонки:

- а) у нерівномірності розвитку від місця до місця;
- б) у довготній диференціації;
- в) у ритміці процесів;
- г) у секторності географічних поясів.

Структура і розвиток географічної оболонки зумовлена:

- а) зональними чинниками;
- б) зональними та азональними чинниками;
- в) азональними чинниками;
- г) правильна відповідь відсутня.

Періодичний закон географічної зональності полягає:

- а) у повторюваності географічних зон одного й того ж типу в різних географічних поясах;
- б) у просторовій зміні географічної структури географічної оболонки;
- в) в єдності зональності та азональності;
- г) у нерівномірності розвитку від місця до місця.

Учені-географи Ф. Мільков, Г. Денисик — представники наукового напрямку:

- а) землелогія;
- б) загальне землезнавство;
- в) загальне ландшафтознавство;
- г) антропогенне ландшафтознавство.

Видатний учений, який відкрив закон світової зональності ґрунтів і природного середовища:

- а) В. Докучаєв;
- б) Л. Берг;
- в) А. Гумбольдт;
- г) В. Вернадський.

Напрямок географічної науки, характерною рисою якого є дослідження життєво важливих для людства проблем із позиції найприниженішої і найпригнобленішої його частини:

- а) географічний детермінізм;
- б) регіональна наука;
- в) радикальна наука;
- г) геополітика.

В. Кристаллер і А. Льюїс дали імпульс до формування нового напрямку в американській, шведській і англійській географії, спрямованого на дослідження просторової поведінки людей. Він отримав назву:

- а) соціальна фізика;
- б) дифузія інновацій;
- в) радикальна географія;
- г) культурна географія.

Німецький учений В. Кристаллер обґрунтував абстрактну модель розселення і запровадив у науковий обіг поняття:

- а) антропогеографія;
- б) теорія графів;
- в) географія людини;
- г) центральне місце.

Учений, який запровадив у географію терміни: «інновація», «дифузія інновацій»:

- а) В. Ізард;
- б) Г. Дарбі;
- в) Й. Тюнен;
- г) К. Зауер.

Учений, який розробив теоретичні основи концепції штандорту:

- а) Г. Дарбі;
- б) К. Зауер;
- в) А. Вебер;
- г) В. Кристаллер.

Теоретики французької школи заперечували географічний детермінізм і висунули концепцію посибілізму, за якою природне довкілля надає людині різні можливості для її діяльності, а людина сама розумно пристосовується до природи. При цьому виявляється гармонія між способом життя населення і природним довкіллям. Цей гуманістичний напрямок французької регіональної школи отримав назву:

- а) антропогеографія;
- б) географія людини;
- в) культурна географія;
- г) політична географія.

У 50-ті роки ХХ ст. виник новий напрямок у географії, що отримав назву регіональна наука. Її фундатором був:

- а) В. Ізард;
- б) Й. Тюнен;
- в) Д. Стемп;
- г) К. Ріттер.

Назвіть відомого німецького ученого, який за допомогою складних розрахунків обґрунтував математичну просторову модель систем сільського господарства, що змінювали одна одну в міру віддалення від міста:

- а) Ф. Ратцель;
- б) О. Пешель;
- в) Й. Тюнен;
- г) К. Ріхтер.

Який напрямок суспільної географії започаткували у своїх працях В. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс:

- а) економічний напрямок;
- б) формально-теоретичний напрямок;
- в) демосоціальний напрямок;
- г) територіального комплексування.

Філософською основою якого суспільно-географічного напрямку став географічний детермінізм:

- а) демосоціальний напрямок;
- б) економічний напрямок;
- в) комерційна географія;
- г) формально-теоретичний напрямок.

Який учений започаткував формально-теоретичний напрямок суспільної географії:

- а) Клавдій Птолемей («Керівництво з географії»);
- б) В. Бунге («Теоретична географія»);
- в) В. Петті («Політична арифметика»);
- г) Ш.-Л. Монтеск'є («Про дух законів»).

Міждисциплінарний підхід і напрямок наукових пошуків, спрямований на виявлення у поетичних творах системи геотопосів:

- а) геопоетика;
- б) геоглобалістика;
- в) геоімагологія;
- г) геософія.

Об'єктом дослідження якого нового напрямку суспільної географії є людський простір:

- а) геософія;
- б) георелігієзнавство;
- в) геоімагологія;
- г) геосоціологія.

Об'єктом дослідження якого нового напрямку суспільної географії є глобальні проблеми людства:

- а) геоглобалістика;
- б) геопсихологія;
- в) геосоціологія;
- г) геопоетика.

Який новий напрямок досліджень вивчає роль, місце і функції географічних образів:

- а) геоімагологія;
- б) геософія;
- в) геопоетика;
- г) геодемографія.

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ

1. Об'єкт і предмет навчальної дисципліни «Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)».
2. Місце географії у загальній системі наук.
3. Співвідношення понять географія і землезнавство.
4. Роль міфу, міфологем у геопізнанні.
5. Сутність понять наука, науковий напрямок.
6. Сутність понять наукове знання, наука.
7. Еволюційний і революційний шляхи розвитку науки. Сутність і структура наукових революцій за Т. Куном (1962).
8. Функції географічної науки.
9. Поняття ноосфери. Місце наукового знання в ноосфері.
10. Взаємозв'язок теоретичної та прикладної науки.
11. Сутність поняття наукова школа.
12. Прості компоненти наукового знання.
13. Складні компоненти наукового знання.
14. Історичні етапи розвитку науки. Класична наука. Некласична наука. Постнекласична наука.
15. Онтологічний, концептуальний і віртуальний об'єкти географії (О. Шаблій, 2004).
16. Географічна оболонка як загальний об'єкт дослідження географічної науки.
17. Просторова організація географічної оболонки як предмет дослідження географічної науки.
18. Наукові підходи до визначення поняття географічна оболонка.
19. Монізм і дуалізм географічної науки.
20. Проблема цілісності географічної науки.
21. Підходи до класифікації географічних наук. Поняття «сходинок наук» (О. Конт, 1830-1842).
22. Бінарний і тринітарний підходи системного структурування географічної науки.
23. Зміст теоретичної географії, метагеографії.
24. Закон географічної зональності.
25. Принципи класифікації географічних наук.
26. Диференціація та інтеграція наукового географічного пізнання.
27. Компонентний підхід до класифікації географічних наук (навести приклади використання).
28. Критика поняття «географічна форма руху матерії».

29. Сутність доннаукового та наукового рівнів пізнання (відмінність і взаємозв'язок).
30. Емпіричний і теретичний рівень наукового пізнання.
31. Поняття наукового методу. Класифікація методів наукового пізнання.
32. Сутність і міждисциплінарне значення геометоду.
33. Поняття методології науки. Головні методологічні проблеми географії.
34. Формалізація наукового геопізнання.
35. Діалектика і тріалектика геопізнання.
36. Принцип розвитку геопізнання.
37. Принцип системності геопізнання.
38. Властивості геосистем.
39. Цілісність і подільність геосистем.
40. Емерджентність геосистем.
41. Синергія геосистем.
42. Самоорганізація геосистем.
43. Принцип функціонування в теорії геосистем.
44. Принцип ієрархії в теорії геосистем.
45. Критерії класифікації систем.
46. Головні поняття системного аналізу.
47. Внесок у розвиток системології А. Богданова (1913).
Зміст тектології.
48. Внесок у розвиток системології Л. фон Берталанфі (1968).
49. Головні завдання теорії систем.
50. Головні принципи теорії систем.
51. Класифікація наук за Аристотелем (IV ст. до Р. Х.),
Ф. Беконем (1620), А. де Сен-Сімоном (1813).
52. Класифікація географічних наук за С. Рудницьким (1905).
53. Класифікація наук за С. Калесніком (1970), Ю. Поросьонковим (2005).
54. Підходи до класифікації географічних наук у зарубіжній науці (Г. де Блій, П. Муллер, 2002; М. Підвірний, 2006).
55. Тринітарна фрактальна класифікація географічних наук (А. Новіков, 2014).
56. Нова системна класифікація географічної науки (О. Шаблій, М. Влах, Л. Котик, 2018).
57. Дивергентні географічні науки.
58. Конвергентні географічні науки.

59. Геоінформаційний підхід у науковому пізнанні.
60. Загальногеографічні закони і закономірності.
61. Сутність і структура географічних меж.
62. Екологізація географічної науки.
63. Методологічні засади розв'язання проблеми взаємодії суспільства і природи.
64. Методологічна проблема співвідношення хорологічного та історичного підходів у географії.
65. Математизація географічної науки.
66. Гуманізація, соціологізація, психологізація географічної науки.
67. Зародження наукових парадигм в античній натурфілософії.
68. Ультраструктурні напрямки протогоеографічних узагальнень античної натурфілософії.
69. Інфраструктурні напрямки протогоеографічних узагальнень античної натурфілософії.
70. Проблема співвідношення фізіоцентризму й антропоцентризму в географії.
71. Концепція географічного детермінізму у філософії суспільства.
72. Сутність хорологічної концепції. Сучасне трактування.
73. Традиційні суспільно-географічні наукові напрямки.
74. Парадигмальна революція у суспільній географії наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.
75. Нові наукові напрямки суспільно-географічної науки.
76. Еколого-географічний напрямок у географії.
77. Головні наукові напрямки природничої географії.
78. Функціонально-територіальний напрямок природничої географії.
79. Перцепційна і віртуальна географія.
80. Сучасні міждисциплінарні напрямки природничої географії.
81. Соціоноосферний напрямок географії.
82. Конструктивізм сучасної географії.
83. ГІС-технології як інструмент інноваційних географічних досліджень.
84. Парадигма збалансованого розвитку і географія.
85. Становлення інформаційної географії.
86. Співвідношення просторових рівнів наукового пізнання.
87. Сучасні інноваційні напрямки природничо-географічних досліджень.
88. Сучасні інноваційні напрямки суспільно-географічних досліджень.
89. Неокартографія як інструмент інноваційних географічних досліджень.
90. Безпековий підхід у географії.

СТРУКТУРА СИСТЕМИ НАУКОВОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ЗНАННЯ (ГОЛОВНІ УЧЕННЯ, ТЕОРІЇ, КОНЦЕПЦІЇ, ГІПОТЕЗИ, КАТЕГОРІЇ)*

Учення

*Загальнонаукові учення***

- еволюційне учення
- учення про біосферу
- учення про ноосферу
- учення про природокористування
- учення про Світовий океан

*Загальногеографічні учення***

- учення про географічну оболонку
- учення про географічне положення
- учення про географічне середовище
- учення про територіальну диференціацію
- учення про геосистеми
- учення про географічну карту

Природничо-географічні учення

- учення про природно-географічне положення
- учення про географічну зональність
- учення про природно-територіальні комплекси
- учення про природно-антропогенізовані ландшафти
- учення про тектонічні фази у формуванні структури земної кори (Н. Stille, 1924)
- учення про планажію (вирівнювання) рельєфу (А. Penck, 1889, 1894; W. Davis, 1899; L. King, 1953, 1967)
- учення про геосинклінали (J. Dana, 1873; G. Haug, 1900)
- учення про фації (А. Gressly, 1838; Д. Наливкин, 1927, 1955)
- учення про кліматичні типи літогенезису (Н. Страхов, 1960, 1963)
- учення про ландшафт
- учення про біогеоценози
- учення про порівняльну фітоєкологію
- учення про ґрунт (В. Докучаєв, 1886)
- учення про чинники ґрунтоутворення
- учення про річковий стік (Р. Чалов, 1979, 2008)
- учення про морські береги

* Джерело: Влах М. Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник / М. Влах, Л. Котик. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — С. 296-306.

Суспільно-географічні учення

- учення про антропосферу
- учення про суспільно-географічне положення
- учення про географічний поділ та інтеграцію праці
- учення про суспільно-географічні комплекси і системи
- учення про територіальну (геопросторову) організацію суспільства

Учення конвергентних географічних наук

- учення про геофізику ландшафту
- учення про геохімію ландшафту
- учення про біогеохімію ґрунтового покриву
- геоскологічне учення
- конструктивно-географічне учення
- учення про природокористування
- учення про рекреаційно-туристичні дестинації

Теорії

Загальнонаукові теорії

- теорії землезнання (пангеології, геономії, землелогії)
- теорії геопросторового розвитку
- теорія катастроф

Загальногеографічні теорії

- картографічні теорії
- неокартографічні теорії
- теорія релятивістської картографії
- теорія геозображення
- теорії геоінформаційних систем
- теорія місця і просторового аналізу
- теорія природно-територіальних систем
- теорія географічної оцінки
- теорія географічного прогнозування

Природничо-географічні теорії

- *геоморфологія*
 - теорія тектоніки літосферних плит (R. Dietz, 1961; J. Wilson, 1965; W. Morgan, 1967; X. Le Pichon, 1967)
 - теорія дрейфу материків (A. Wegener, 1912, 1915, 1929; T. Wilson, 1965; G. Moore, R. Bostrom, 1973)
 - теорія походження гірських порід і форм земної поверхні
 - теорія морфотектур, морфоструктур, морфоскульптур
 - теорія геоморфологічних циклів (пенепленізації) (W. Davis, 1899)

- теорія еволюції ерозійного рельєфу
- теорія коливальних рухів земної кори (А. Карпинский, 1881)
- теорія утворення передгірських «сходинок» (W. Penck, 1924)
- теорія розвитку рельєфу (педиментації) (W. Penck, 1924; L. King, 1967)
- теорія геоморфологічного картографування (геоморфологічної картографії) (З. Сваричевська, 1937; А. Спиридонов, 1952, 1975; Н. Башенина, 1960, 1968; М. Климашевский, 1963; J. Tricart, 1965)
- теорія геоморфологічного етапу розвитку Землі і геоморфологічних рівнів (К. Марков, 1948)
- теорія формування річкових долин
- теорія рифтогенезису
- теорія материкового зледеніння (П. Кропоткин, 1876)
- *метеорологія і кліматологія*
 - теорія глобального розподілу температури, атмосферного тиску
 - теорія глобальної циркуляції повітряних мас
 - теорія зміни клімату (М. Миланковић, 1920)
 - теорія антропогенного глобального потепління
- *гідрологія*
 - теорія просторово-часових закономірностей гідрологічного режиму і гідрологічних процесів у водних об'єктах різного типу
 - теорія взаємодії водних об'єктів суходолу, а також їх взаємодії з атмосферою, літосферою і біосферою
 - теорії руслових процесів
 - теорія океанічних течій
 - теорія поверхневих та внутрішніх хвиль у Світовому океані
- *біогеографія*
 - теорія природного добору
 - теорія «мостів» суходолу
 - теорія острівної біогеографії
- *грунтознавство*
 - теорія генетичного ґрунтознавства
 - теорія еволюційного ґрунтознавства
 - теорія діагностики і класифікації ґрунтів
 - теорія структури ґрунтового покриву
 - теорія екологічного ґрунтознавства
- *ландшафтознавство*
 - теорія антропогенного ландшафтознавства
- *палеогеографія*
 - теорія плутонізму (J. Hutton, 1788)

- теорія нештунізму (А. Werner, 1774)
- теорія катастрофізму (G. Cuvier, 1812; A. Dessalines d'Orbigny, 1851—1852)
- теорія неокатастрофізму
- теорія шар'яжив (М. А. Bertrand, 1886)
- теорія палеокліматології (А. Воейков, 1881)
- теорія походження лісу (субаерального походження (F. Richthofen, 1877), солового походження (В. Обручев, 1948), ґрунтового походження (Л. Берг, 1960))
- *регіональна природнича географія*
 - теорія природно-географічного районування

Суспільно-географічні теорії

- *географія населення*
 - теорія народонаселення;
 - теорія міграційного процесу («законів міграції») (Е. Ravenstein, 1880, 1885, 1889); нової економічної теорії трудової міграції (О. Stark & E. Bloom, 1985; E. Taylor, 1999; D. Massey, 1993; D. Arnold, 2011); сегментованого (подвійного) ринку праці (D. Gordon, 1972; В. Harrison & A. Sum, 1979; A. Portes, 1981, 1986; M. Plore, 1980; M. Basch, 1995; світового ринку праці (Е. Плетнев, 1962; R. Johnston, 1989); притягування-відштовхування (pull-push) (Н. Jerome, 1926; E. Lee, 1966; Y. Kurunova, 2013); міграційних мереж (D. Massey, 1998; A. Simmons, 1986); кумулятивної причинності (D. Massey, 1998); міграційних систем (M. Kritz & H. Zlotnik, 1992; D. Van De Kaa), 1993; R. Bilsborrow & H. Zlotnik 1995; D. Massey, 2009)
 - теорії систем розселення (загальних систем розселення; спеціальних систем розселення; інтегральних систем розселення; опорних систем розселення)
 - теорія диференційної урбанізації (Н. Richardson, 1980; A. Fielding, 1989; H. Geyer & T. Kontuly, 1993)
 - теорія соціопросторової перспективи міста (J. Feagin & M. Gottdiener, 1991)
- *соціальна географія*
 - теорія просторової поведінки людини (бігейвіористська) (J. Wolpert, 1964);
 - теорія дифузій інновацій (нововведень) (Т. Hägerstrand, 1953)
 - теорія перцепційної географії
 - теорія природних осередків захворювань (Е. Павловський, 1939)
 - теорія географічної патології (медична географія, А. Авцын, 1972)

- теорія маляріогенних ландшафтів (В. Беклемишев, 1948)
- *географія культури*
 - теорія імажинальної географії
 - теорія лінгвістичної географії (М. Bartoli, 1925; Р. Аванесов, 1962)
- *економічна географія*
 - теорії розміщення господарства (штандорту сільського господарства (J. Thünen, 1826); штандорту промисловості (A. Weber, 1909); центральних місць (W. Christaller, 1933); A. Lösch, 1940; W. Isard, 1956); галузевої і територіальної структури господарства; полюсів зростання (F. Perroux, 1954); промислових кластерів (M. Porter, 1990))
 - теорія технологічних циклів
 - теорія світового господарства
 - теорія «нової» економічної географії (P. Krugman, 1995, 1997)
- *політична географія*
 - теорії держави (організмена теорія держави (F. Ratzel, 1896; R. Kjellén, 1916); функціональна теорія держави (R. Hartshorne, 1957); теорія «держави-вмістилища»; теорія національної держави);
 - теорії національної і політичної ідентичності (F. Barth, 1969; E. Gellner, 1983; E. Hobsbawm, 1991)
 - теорія державних кордонів (теорія фронтиру (F. Turner, 1890; теорія «Великого кордону»)
 - теорія «світових систем» (I. Wallerstein, 1974, 2004, 2013; P. Taylor, 1996, 2011)
 - теорія політичних рухів (M. Archer, 1994)
 - теорія політичних систем (D. Easton, 1953; G. Almond, 1962)
- *суспільно-географічна комплексно- і системологія*
 - теорія територіальних виробничих комплексів
 - теорія територіальних соціально-економічних систем
- *регіональна суспільна географія*
 - теорія суспільно-географічної регіоналізації

Теорії конвергентних географічних наук

- теорії геокультурології (циклова теорія еволюційного культурогенезису (Ф. Шмит, 1925); теорія соціальних естафет (М. Розов, 2004)
- теорії геополітики («теорія доміно»; теорія єдиного поля (S. Jones, 1954)
- теорії геоглобалістики (теорія технологічного домінування та ін.)

- теорії геоeкономіки (теорія геоeкономічного моноцентризму (P. Taylor, 2004, 2011) та ін.)
- теорія геософії (E. Banse, 1924; Ю. Кисельов, 2011)
- теорії історичної географії (культурних запозичень та ін.)

Концепції

Загальнонаукові концепції

- концепції взаємодії суспільства і природи (географічного детермінізму; екологічного детермінізму; кліматичного детермінізму; посибілізму; інвайронменталізму; пробабілізму; збалансованого розвитку)
- концепція географічного місця
- концепція функції місця
- концепція землелогії (неоземлезнавство)

Загальногеографічні концепції

- хорологічна концепція
- концепція геопросторових рівнів: глобальний, макро-регіональний, загальнодержавний, регіональний, локальний
- концепції картографії (модельно-пізнавальна, комунікативна, метакартографії, мовна, геоінформаційна)

Природничо-географічні концепції

- *геоморфологія*
 - концепції спредінгу, колізії, субдукції, обдукції
 - концепція морфоструктури, морфоскульптури, взаємодії зовнішніх і внутрішніх сил та геоморфологічного етапу розвитку рельєфу (И. Герасимов, Ю. Мещеряков, 1967)
 - концепція морфологічних комплексів (И. Щукин, 1960)
 - концепція конформності рельєфу і геологічних структур (Г. Худяков, 1972; Н. Флоренсов, 1978)
 - концепція літодинамічних потоків (Н. Флоренсов, 1989)
 - концепція морфокліматичних зон і клімоморфогенезису (А. Дедков, 1977; Г. Скрыльник, 1985)
 - концепція морфодинаміки рельєфу (А. Ласточкин, 1988)
 - концепція динамічної рівноваги в рельєфоутворенні (А. Поздняков, 1988; И. Черванев, 2006)
 - концепція асиметрії схилів річкових долин
 - концепція антропогенезису рельєфу
 - концепція єдності потоку енергії, який перетворює підводний береговий схил і надводну частину берега (О. Леонтьев, 1955; В. Зенкович, 1962; В. Лонгинов, 1973)

- *метеорологія і кліматологія*
 - концепція атмосферного фронту
 - концепція кліматичного фронту
 - концепція антропогенного потепління клімату (S. Manabe & R. Wetherald, 1967; М. Будько, 1972)
 - концепція прикладної екологічної кліматології
- *гідрологія*
 - концепція гідрологічного циклу
 - концепція фізичних і хімічних особливостей води
 - концепція річкового басейну
 - концепція ролі води у житті екосистем
 - концепція форм нагромадження води на суходолі
 - концепція взаємодії підземних і поверхневих вод
 - концепція небезпечних гідрологічних явищ
 - концепція екологічної функції гідрологічних процесів
 - концепція експериментальної гідрології
 - концепція прикладної гідрології
- *біогеографія*
 - класична філогенетична концепція
 - біоцентрична концепція
 - концепція «відтиснутих реліктів»
 - концепції біологічної структури океану
 - концепція екологічної біогеографії
- *грунтознавство*
 - концепція біогеохімічних бар'єрів
 - концепція антропогенної еволюції ґрунтів
 - концепція «пам'яті» ґрунтів
- *ландшафтознавство*
 - геокомпонентна концепція
 - геокомплексна концепція
 - геосистемна концепція (В. Сочава, 1963)
 - геотопологічна концепція (В. Сочава, 1971)
 - концепція ландшафтної екології (E. Neef, 1967)
 - геоструктурна концепція
 - концепція ландшафтного розмаїття (природно-територіального розмаїття)
 - концепція «поляризованого ландшафту» (Б. Родоман, 1970)
 - концепція «пам'яті ландшафту»
 - синергетична концепція
 - інформаційна концепція
 - гуманістична концепція

- концепція структурно-математичного ландшафтознавства
- концепція палеоландшафтознавства
- концепція ландшафтного планування
- концепція ландшафтного екологічного каркасу
- концепція ландшафтного дизайну
- *палеогеографія*
 - концепція загальної палеогеографії (К. Марков, 1960, 1973, 1986)
 - концепція співвідношення простору і часових закономірностей (метахронність географічних явищ) (К. Марков, 1965, 1973)
 - концепція гіперзональності (А. Величко, 1973)
 - концепція еволюційної географії (А. Величко, 1980, 1985)
- *регіональна фізична географія*
 - концепція чинників фізико-географічної диференціації
 - концепція зміни природно-територіальних комплексів

Суспільно- географічні концепції

- *географія населення*
 - демографічні концепції (мальтузіанство (Т. Malthus, 1798); неомальтузіанство; демографічного переходу (W. Thompson, 1929; A. Landry, 1934; K. Davis, 1945; F. Notestein, 1945); недостатності населення («мальтузіанства навиворіт»); нульового приросту населення; демографічного раціоналізму (А. Landry («демографічної революції»), 1909; F. Notestein, 1945; J. Bourgeois-Pichat, 1962; S. Enke, 1966); концепція Е. Босеруп (E. Boserup, 1965); міграційного переходу (W. Zelinsky, 1971); епідеміологічного переходу (А. Omran, 1971); другого демографічного переходу (R. Lesthaeghe, 1986; D. Van De Kaa, 1986, 1987))
 - концепції геоурбаністики (оптимального міста; міста-саду (Е. Howard, 1898); планувальних структур (моноцентричної, радіально-кільцевої, мережної); ідеального міста; міської агломерації (конурбації); групових систем поселень (В. Давидович, 1960); мегалополісу (мега регіону) (J. Gottmann, 1961); «живого міста» (J. Jacobs, 1961); стадійного розвитку урбанізації (J. Gibbs, 1963; L. Klaasen & H. Schimemi, 1981); нового урбанізму (H. Lefebvre, 1967); міського способу життя (L. Wirt, 1969); «міста для людей» (копенгагенізації (англ. *copenhagenization*)) (J. Gehl, 1971, 1987, 2006, 2010); єдиної системи розселення; опорного каркасу розселення (Г. Лаппо, 1978); нового субурбанізму (S. Marshall, 1978; P. Lewis & M. Tsurumaki & D. Lewis, 2003); «Діснейленду» (Sh. Zukin, 1993); нового пішохідного способу життя (англ. *new*

- pedestrianism*) (M. Arth, 1999); тактичного урбанізму (малих справ) (M. Lydon, 2010, 2014))
- концепції георуралістики (сільської місцевості; збалансованого просторового розвитку сільського розселення (Є. Антіпова, 2008), планувальної структури сільських поселень)
 - *соціальна географія*
 - концепція соціального простору і часу
 - концепція якості життя (ресурсна (скандинавська), суб'єктивна (англосаксонська))
 - концепція базових потреб
 - концепція екології людини (G. Marsh, 1864; A. Small, 1894; E. Richards, 1907; R. Henderson, 1977)
 - концепція природних передумов захворювань людини (Э. Игнатъев, 1964)
 - концепція соціальних передумов захворювань людини
 - концепція розвитку людського потенціалу
 - концепція розширення вибору людини (A. Sen, 1989)
 - концепція ухвалення рішень
 - концепція просторової дифузії інформації на основі міжособистісних контактів
 - концепція гендеру
 - концепція соціально-географічних ознак суспільного розуму та суспільного інтелекту
 - концепція бігейвіоризму (J. Watson, 1913; B. Skinner, 1976)
 - *географія культури*
 - концепція єдиної цивілізації
 - концепція територіальної організації культури
 - концепція культурного ландшафту (O. Schlüter, 1920; C. Sauer, 1925)
 - концепція мультикультуралізму
 - *економічна географія*
 - концепція природно-ресурсних циклів (B. Комар, 1975)
 - концепція єдиної енергетичної системи країни
 - концепція єдиної транспортної системи країни
 - концепція біфуркації господарської системи
 - концепція трансформації господарської системи
 - концепція гнучкої територіальної організації виробництва і суспільства (O. Шаблій, 1987)
 - концепція територіальної структури економічного району
 - концепція центр-периферійного розвитку

- концепції світового господарства (глобальної дивергенції/конвергенції; глобальної модернізації; глобальних ланцюгів доданої вартості; транснаціоналізації)
- *політична географія*
 - концепція політичного ландшафту
 - концепція територіальності (R. Sacco, 1995)
 - концепція світового острова і гартленду (H. Mackinder, 1904)
 - концепція «Євразійського узбіччя» (рімленду) (N. Sprykan, 1944)
 - концепція морської могутності держави (A. Mahan, 1890)
 - концепція повітряної переваги держави (W. Mitchell, 1919; A. Seversky, 1946)
 - концепція «кінця світу» (F. Fukuyama, 1989)
 - концепція «Зіткнення цивілізацій» (S. Huntington, 1993)
 - концепція «Великої шахівниці» (Z. Brzeziński, 1997)
 - концепція безтериторіальної країни
 - концепція політичної культури (G. Almond, 1963, 1980; S. Verba, 1980)
 - концепція територіально-політичних систем (P. Taylor, 1992; J. Agnew, 1996; В. Колосов, 2002)
 - концепція територіально-політичної організації суспільства (В. Колосов, 1992)
- *суспільно-географічна комплексно- і системологія*
 - концепція енерговиробничих циклів (Н. Колосовский, 1969)
 - концепція спеціальних територіальних комплексів
 - концепція інтегральних територіальних комплексів
 - концепція міжгалузевих територіальних комплексів і систем
 - концепція функціонально-компонентної структури комплексів
 - концепція функціонально-територіальної структури комплексів
 - концепція організаційної (управлінської) структури комплексів
 - концепція територіальних рекреаційних систем (В. Преображенский, 1975)
- *регіональна суспільна географія*
 - концепція рівнів економіко-географічної регіоналізації
 - концепція суспільно-географічної регіоналізації (О. Шаблій, 1993)

Концепції конвергентних географічних наук

- концепції географічного країнознавства (гуманістична; культурологічна; проблемного країнознавства; синтезу країнознавства з геоглобалістикою; гуманітарно-образного країнознавства (R. Minshull, 1967; J. Paterson, 1974; Y.-F. Tuan

(концепція топофілії), 1974; культурницько-образного країнознавства)

- концепції географії природокористування (стійкості і мінливості геосистеми; природно-ресурсних циклів; природно-ресурсного потенціалу; територіального поєднання природних ресурсів; «екологічного» імперативу; глобальної екології; самостійності та рівноцінності складових природних продуктивних сил та їхнього генетичного зв'язку з навколишніми природними тілами, постійного розвитку у просторі та часі; допустимих меж змін, які нав'язуються людиною природі, що визначають неможливість виходу за межі тих закономірностей, що діють у природі; природи Землі, як прояву єдиного космічного процесу; закономірної нерозривності людської культури з іншими проявами життя природи; ощадного освоєння природи; допустимих меж у цілеспрямованому перетворенні природи; збереження генетичного фонду; пріоритетності суспільних витрат на освоєння і раціональне використання природи; коадаптивна концепція природокористування; охоронного ресурсощадного природокористування)
- концепції конструктивної географії (просторово-часового функціонування природно-територіальних систем; функціональних залежностей системного і міжсистемного рівнів природних територіальних систем; структурної організації географічних систем; антропогенної конструктивної географії; географічної експертизи; моніторингу довкілля; геотехнічних систем; конструктивного урболандшафтознавства);
- концепції геотнології (етногенезису; пасіонарна концепція етногенезису (Л. Гумилев, 1979); етнічного (історико-етнічного) районування; державної геотнополітики (М. Дністрянський, 2005))
- концепції геокультурології (мультикультуралізму; геокультурних інновацій; геокультурної динаміки; культурологічного аспекту геополітики; культуроциклів (М. Данилевський, 1869; O. Spengler, 1918—1922; A. Toynbee, 1934—1961))
- концепції геополітики («автаркії великих просторів» (F. List, 1841; R. Kjellén, 1916); «виклик-відповідь» (A. Toynbee, 1934—1961); геополітичної структури світу (J. Attali, 1992); геополітичної динаміки (P. Taylor, 1993); довгих циклів глобальної політики (циклів гегемонії) (концепція хронополітики) (G. Modelski, 1987, 1995); геополітика хаосу (G. Sharp, 1973, 1993); I. Ramonet, 1997); «керованого хаосу» (G. Friedman, 2009); «однополюсного світового порядку» (Z. Brzeziński, 1997); «двополюсного світового порядку»; уніполярного світу (A. Straus, 1997); багатополярності

- (Н. Kissinger, 1994); J. Zémín, 1997); «комбінованої структури» (А. Tanaka, 2002); «великих просторів» (В. Савин, 2004))
- концепції геостратегії (поліцентризму та балансу геостратегічних сил (S. Cohen, 1991) та ін.)
 - концепції геоглобалістики («Північ-Південь»; глобальної безпеки (негативного миру; позитивного миру; «ядерного миру» (ядерного стримування); «змушування» до миру; «обмеженої війни»; «глобальний розмах — глобальна сила»; гібридної війни; гібридного миру); переходу від нації-держави до світової держави; «гуманітарної інтервенції»; «зміни режимів»; «примусової демократизації»; «обмеженого зростання і розвитку»; «меж зростання» (D. Meadows & J. Forrester, 1972); світових міст (G. Friedman, 1982, 1986); глобальних міст (S. Sassen, 1991, 2001); глокалізації; антиглобалізму; «глобального еволюціонізму»; контрольованого глобального розвитку; «глобальних інститутів згоди»)
 - концепції геоeкономіки (глобального геоeкономічного універсуму (А. Неклесс, 2002, 2008); геоeкономічного розвитку (цивілізаційний підхід; світ-системний аналіз); транскордонного співробітництва; транснаціоналізації)
 - концепції геологістики (загальних витрат; внутрішнього суперництва, планування потреб і ресурсів; «точно в термін»; реагування на попит)
 - концепції геотуризмології (брендингова концепція розвитку туризму)
 - концепції геосоціології (визначальної ролі географічного середовища (Н. Buckle, 1858; В. Ключевский, 1904; Л. Мечников, 1924; С. Соловьев, 1965); локальних цивілізацій)
 - концепції геоeкології (інвайронментального простору; еколого-господарського балансу території; природної рівноваги (технологічного (екологічного) песимізму, В. Commoner, 1974))
 - концепції геonoоcферології (нооcферогенезису та ін.)
 - концепція геокосмології

Гіпотези, ідеї

Загальнонаукові гіпотези, ідеї

- космогонічні гіпотези (гіпотеза І. Канта (I. Kant, 1775); гіпотеза П. Лапласа (P. Laplace, 1796); «гаряча» гіпотеза (J. Jeans, 1916); «холодна» гіпотеза (О. Шмідт, 1944))
- гіпотези походження життя на Землі
- гіпотеза Геї (J. Lovelock, 1979; L. Margulis, 1995)
- гіпотеза «парникового ефекту»

Природничо-географічні гіпотези, ідеї

- гіпотеза Землі, що розширюється (загальнопланетарна гіпотеза про стиснення та розширення Земної кулі) (В. Lindemann, 1927; О. Hilgenberg, 1933; М. Тетяев, 1934 та ін.)
- гіпотеза пульсуючої Землі (А. Rothpletz, 1902; W. Bucher, 1933; М. Усов, 1939; В. Обручев, 1940)
- гіпотеза локальної пульсаційної моделі Землі (С. Субботін і М. Шатський, 1970)
- тектонічні гіпотези (фіксизму (R. van Bemmelen, 1933); контракційна (É. de Beaumont, 1829, 1852; E. Suess, 1883); мобілізму (F. Taylor, 1910; A. Wegener 1912, 1915); тектоніки плит (нової глобальної тектоніки) (W. Morgan, 1968) та ін.); острівного походження материкової кори і тектоорогенії материків (В. Боднарчук, 1972))
- гіпотези орогенезису (занурення океанічних западин; латерального переміщення масивів суходолу (L. Kober, 1921, 1928); конвекційних (підкорових) течій (A. Holmes, 1929; H. Menard, 1966))
- гіпотеза плюмів (J. Wilson, 1969; W. Morgan, 1972)
- гіпотези утворення океанічних улоговин (первинності океанічних западин (J. Hall, 1859; J. Dana, 1873); вторинності океанічних улоговин (H. Stille, 1964; М. Муратов, 1964)
- гіпотеза про неодноразове «розкриття» і «закриття» океанічних западин (J. Wilson, 1966)
- гіпотези походження вод Світового океану

Суспільно-географічні гіпотези, ідеї

- гіпотеза про соціальну детермінованість демографічних процесів
- гіпотези виникнення міських поселень
- гіпотеза стабілізації людності Землі
- гіпотеза «стиснення» соціального простору
- гіпотеза «пульсування» соціального простору
- гіпотези трансформації суспільства
- гіпотеза переходу від міжнародного поділу праці на рівні держав до транснаціонального поділу праці (становлення корпоративної географії)

Гіпотези, ідеї конвергентних географічних наук

- геокультурні гіпотези (загибелі західної цивілізації (O. Spengler, 1918; A. Тойнbee, 1934); міграції культур (П. Савицкий, 1997); «Київ — другий Єрусалим» (В. Ричка, 2005); «Київ — новий Константинополь» (І. Ровенчак, 2008))

- геоекономічні гіпотези (відкритості національної економіки; наростання економічного впливу провідних транснаціональних корпорацій)
- геоглобалістичні гіпотези (про дисфункційність глобальної системи)
- геополітичні гіпотези («третього Риму» (ігумен Філотей, XV—XVI ст.); про сім паралелей однополярного світового порядку (J. Galtung, 1974); гіпотези геополітичної динаміки; «русского міра» (патріарх Кіріл, 2009))

Категорії

Загальнонаукові категорії

• глобалізація	• простір
• господарство	• просторово-часовий континуум
• екологія	• регіон
• комплекс	• система
• культура	• суспільство
• населення	• територія
• наукова мова	• функціонування
• науковий текст	• цивілізація
• ноосфера	• час
• організація	
• природа	
• природокористування	

Загальногеографічні категорії

• географічна карта	• геозображення
• географічна картина Світу	• геоінформаційна система
• географічна культура	• геометод
• географічна межа	• геомісце
• географічна модель	• геоподія
• географічна оболонка	• геопростір
• географічне пізнання	• геосеміотика
• географічне положення	• геотекстологія
• географічне прогнозування	• геотоп
• географічне середовище	• геоторія
• географічний конструкт	• геохолол
• географічний моніторинг	• геохрон
• географічний образ	• геочас
• географічний світогляд	• геочасопростір
	• природні ресурси

Природничо-географічні категорії

- азональність
- атмосфера
- басейн стоку
- біогеоценоз
- біосфера
- біота
- висотна поясність
- географічний пояс
- геома
- геоморфосистема
- гідросфера
- ґрунт
- екосистема
- ендегенні та екзогенні чинники рельєфотворення
- зональність
- клімат
- кріосфера
- ландшафт
- літосфера
- педимент
- педиplen
- педосфера
- пенеплен
- природна зона
- природний комплекс
- природно-територіальна система
- рельєф

Суспільно-географічні категорії

- антропосфера
- геодигітальна сфера
- геоeкономіка
- геоінфосфера
- геокосмотехносфера
- геокультура
- геополітика
- геопросторова організація суспільства
- кластер
- компонентно-функціональна структура господарства
- мережна структура економіки
- поділ та інтеграція праці
- політична карта
- світове господарство
- світоустрій
- система розселення
- соціальний час
- соціально-економічний простір
- соціосфера
- суспільно-географічна система
- суспільно-географічний потенціал
- територіальна ідентичність
- територіально-функціональна структура господарства
- техносфера
- урбопростір
- форми суспільної організації господарства
- фронтир

ЗМІСТ

Передмова	3
Опис і структура навчальної дисципліни «Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)».	7
Методи контролю. Рекомендовані джерела	7
Опис навчальної дисципліни	7
Структура навчальної дисципліни	8
Методи контролю	10
Рекомендовані джерела	11
Семінарські заняття. Завдання для самостійної роботи студентів. Запитання для самоперевірки	30
Тема 1. Наукознавчі засади навчальної дисципліни «Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)»	30
Тема 2. Методологія і методика наукового пізнання	35
Тема 3. Об'єкт і предмет дослідження географічної науки	40
Тема 4. Структура географічної науки	46
Тема 5. Парадигмальна еволюція географії	51
Тема 6. Системна методологія географії	59
Тема 7. Головні теоретико-методологічні проблеми природничої географії	64
Тема 8. Головні теоретико-методологічні проблеми суспільної географії	70
Індивідуальне навчально-дослідне завдання	77
Тематика	77
Зміст	79
Методичні вказівки до виконання та оформлення	80
Критерії оцінювання	81
Тестові питання	82
Екзаменаційні питання	103
Додаток А. Структура системи наукового географічного знання (головні учення, теорії, концепції, гіпотези, категорії) ..	106

Навчальне видання

ВЛАХ Мирослава Романівна

КОТИК Любов Іванівна

ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

Навчальний посібник для самостійної роботи студентів

Частина 1. Семінарські заняття. Тести.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Технічний редактор *Світлана Сенік*

Комп'ютерний набір *Любов Котик*

Умовн. друк. арк. 6,5

Тираж 100 прим. Зам.

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК №3059 від 13.12.2007 р.

Друк ТзОВ «Простір-М»

вул. Чайковського, 8, м. Львів, 79000.

Тел.: (032) 261-09-05, e-mail: prostir@litech.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК № 2167 від 21.04.2005 р.